

ASSEN TUSSEN DROOM en VREES

20 jaar veranderingen
in de Asser binnenstad

WERKGROEP RAPPORT

**ASSEN TUSSEN
DROOM EN VREES**

**20 jaar veranderingen
in de Asser binnenstad**

WERKGROEP RAPPORT

De Hoekstraat

Bij wijze van inleiding

Langzaam maar zeker was Nederland vijftien jaar na de Tweede Wereldoorlog een tevreden knorrende welvaartsstaat geworden. Van de wieg tot het graf verzorgd en de loonzakjes beter gevuld dan ooit tevoren. En iedereen wilde geld uitgeven. Een leger van consumenten trok op naar de steden. De oude centra puilden uit van de kooplustigen. Maar een centrum breid je niet zo maar uit. Daar waar het grote warenhuis moet komen, zijn nog straten, staan nog huizen en wonen nog mensen.

Dit is het startpunt van ons verhaal: het eind van de jaren vijftig in de hoofdstad van Drenthe. In dit boekje willen we verslag uitbrengen van de veranderingen die sinds die tijd in de Asser binnenstad plaatsgevonden hebben. De smalle straten, de oude – soms verkrotte – huizen, de buurtwinkeltjes en de oude scholen met de hoge lokalen, ze stonden er allemaal nog in de oude wijk ten noorden van het Asser centrum.

De Hoekstraat en de Schoolstraat in het Assen van twintig jaar geleden. Nu woont er niemand meer. De grote warenhuizen werden er gebouwd en de oude straatnamen verdwenen. 'Weet u misschien de weg naar de Hoekstraat?' 'Geen flauw idee.' 'Ik zou het echt niet weten.' De oude man weet het: 'Daar waar nu dat plein is, voor de HEMA langs tot aan V & D, maar wat heb je daar nou te zoeken?' *Het verhaal van de veranderingen in de Asser binnenstad.*

In het voorjaar van 1976 kwam de Werkgroep Rapport voor het eerst bij elkaar. Allemaal hadden we in een paar jaar tijd Assen voor onze ogen zien veranderen. De manier waarop we er mee te maken kregen was voor iedereen weer anders. Sommigen omdat ze in de buurt gewoond hadden, anderen omdat ze er in hun werk mee te

maken kregen en nog weer anderen omdat ze er vanuit hun studie door geboeid raakten. We besloten een 'Rapport' over dit stuk binnenstadsvernieuwing te gaan schrijven.

Dit bleek een ontzaglijk groot karwei. Er waren geen boekjes waar je het allemaal even gemakkelijk in kon opzoeken. Er was het ruwe materiaal: grote leggers van de plaatselijke dagbladen, centimeters dikke ingebonden raadsstukken en propvolle ordners met correspondentie. En wat daar niet in stond, daar moest je in vele gesprekken achter zien te komen. En dan was er nog het sociale onderzoek, waarvoor een paar honderd ex-binnenstadbewoners opgespoord en benaderd moesten worden.

We hebben geprobeerd de veranderingen in het Asser centrum zo duidelijk mogelijk te schetsen. Daarbij hebben we vermeden — of in ieder geval: geprobeerd te vermijden — een oordeel achteraf uit te spreken. Iemand die zich met geschiedenis bezig houdt, heeft altijd het voordeel te weten 'hoe het afgelopen is'. Het heeft echter weinig zin het toekomstperspectief waaruit de mensen in die tijd handelden, af te zetten tegen wat feitelijk gebeurd is. Vanuit hún toekomstvisie beïnvloedden de mensen in de jaren zestig de ontwikkelingen. En het heeft geen zin je bezig te houden met hoe het had kunnen gaan.

Of je het nou leuk vindt of niet: het Komplan-Noord met zijn massale winkelcomplexen is er gekomen en het zou een illusie geweest zijn te denken dat we met ons boekje daar iets aan hadden kunnen veranderen. Het ging ons om de geschiedenis van dat grondige stuk stadsvernieuwing: wat is er gebeurd, hoe en waarom.

We hopen dat erg veel mensen dit boekje zullen lezen. Op de eerste plaats zijn dat waarschijnlijk Assenaren; de mensen die het allemaal zo van dichtbij meegemaakt hebben. Bij de voorbereidingen merkten we dat er geweldig veel belangstelling bestaat voor de 'nieuwste' geschiedenis van de stad. Laten we in ieder geval hopen dat er op de volgende pagina's terecht is gekomen wat we hen beloofd hebben.

We hopen ook dat mensen van buiten de stad het zullen lezen. De problematiek is niet typisch 'Assens'. We kozen Assen alleen maar uit omdat we daar wonen en werken, niet omdat de stad nou zo'n unieke ontwikkeling meemaakte. (Maar je moet er geweest zijn om er over te kunnen oordelen). Misschien hebben ze iets aan de 'lessen van de geschiedenis' van het Asser Komplan-Noord, want eventuele fouten die in Assen gemaakt zijn, hoeven zij in ieder geval niet meer te maken.

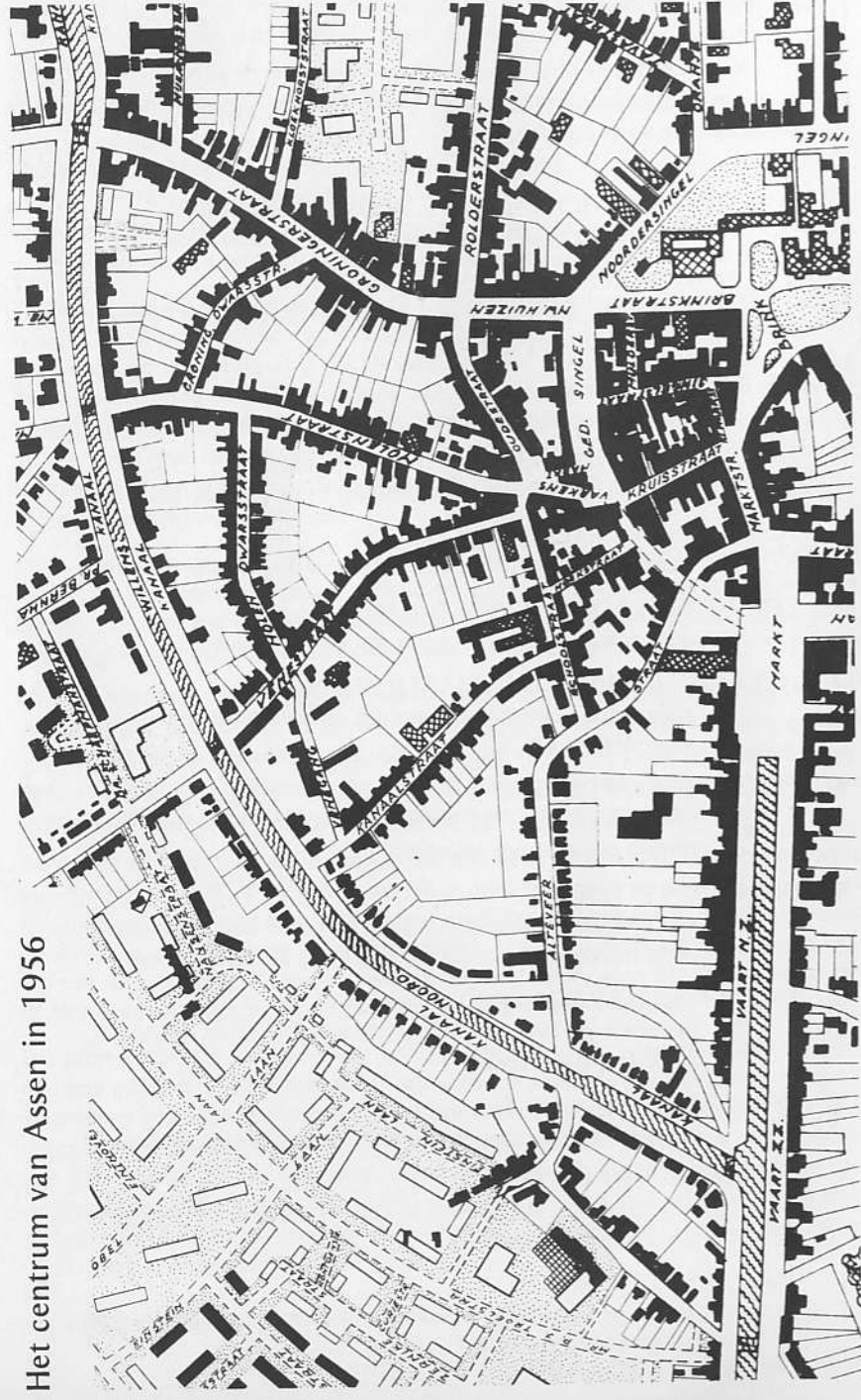
Dit rapport hebben we niet alleen kunnen schrijven. Ontzettend veel mensen hebben ons geholpen door er materiaal voor aan te slepen. Een poging al hun namen op te sommen zou onrecht doen aan de mensen die we gegarandeerd in het rijtje zouden vergeten. Geen rijtje namen dus, alleen maar onze hartelijke dank. Toch zijn er een paar mensen die we met name willen bedanken: de afdeling interne zaken van de secretarie op het gemeentehuis. Het vuur dat men zich daar voor ons uit de sloffen gelopen heeft, is met geen pen te beschrijven. Zelfs op onze meest bizarre vragen deed men een poging een antwoord aan te dragen.

Inhoud

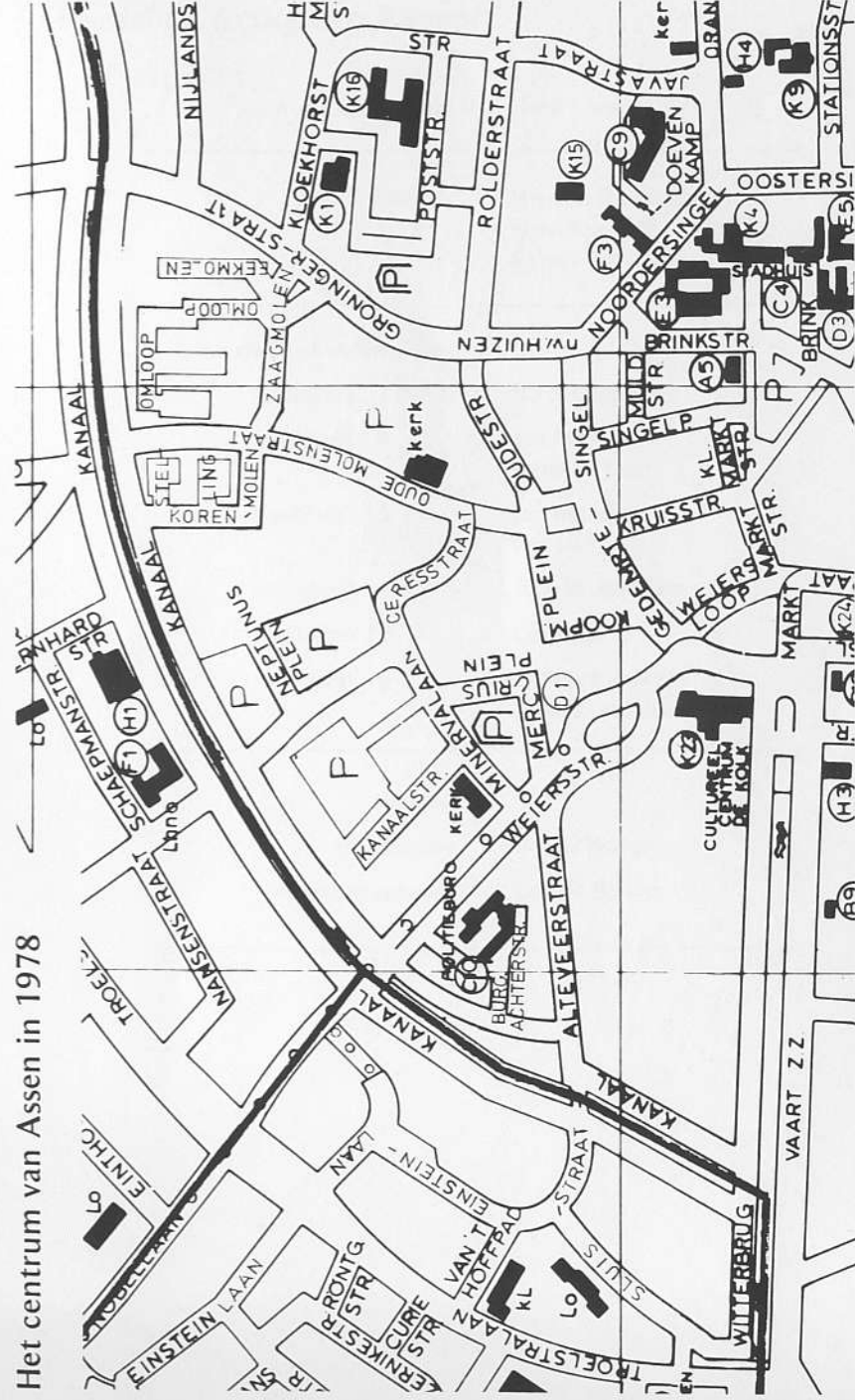
Omdat de titels van de hoofdstukjes meer de gevoelens van de auteurs weerspiegelen dan dat zij de lezer enige informatie geven omtrent de inhoud van de hoofdstukken, staat hieronder een korte omschrijving.

	pagina
1 ASSEN IN EEN FASCINERENDE STROOMVERSNELLING.	11
de veranderingen in de Asser samenleving rond 1960	
2 EEN PASSEND CENTRUM	17
de uitgangspunten die aan de veranderingen in het Asser centrum ten grondslag lagen	
3 HIER WIL IK ZITTEN.	24
beschrijving van de gebeurtenissen in de periode 1962-1967	
4 DEZE HEREN VINDEN ELKAAR OVERAL.	31
beschrijving van de gebeurtenissen in de periode 1967-1970	
5 ALS LOPEN OVER EEN NACHT IJS.	37
beschrijving van de gebeurtenissen in de periode 1970-1972	
6 EEN VERKWIKKENDE EENSGEZINDHEID	44
gemeentepolitiek als factor in de besluitvorming	
7 HET ASSEN UIT HUN KINDERJAREN VERDWIJNT	51
afsluitende opmerkingen omtrent de besluitvorming rond het Komplan Noord	
8 EEN HART VOOR DE STAD	55
opmerkingen over de vormgeving van het Komplan Noord binnen de bestaande structuur	
9 HOE ORDEN JE RUIMTE	67
een uiteenzetting van het juridische kader van de ruimtelijke ordening aan de hand van het voorbeeld Komplan Noord	
10 TACT, GEDULD EN GOED KOOPMANSCHAP	74
opmerkingen over schadevergoedingsregelingen en onteigening en de toepassing ervan	
11 EEN VERGETEN HOOFDSTUK.	83
analyse van een enquête onder 150 ex-binnenstadbewoners	
12 SCHAAP MET VIJF POTEN	99
ervaringen van een ambtenaar voor de sociale begeleiding van reconstructie en sanering	
13 VOORTSCHRIJDEND INZICHT.	106
de komst van actiegroepen in Assen en het effect ervan op het gemeentelijke beleid	

Het centrum van Assen in 1956

Het centrum van Assen in 1978

Rolverdeling Werkgroep Rapport

algemene coördinatie   Henk Lunshof

---

research   Herman Huiskamp
Henk Lunshof
Egbert Penthum

---

samenstelling hoofdstukken

hoofdstuk 1 t/m 8   Bertus Boivin

hoofdstuk 9   Jan Betzema
Anna de Jager

hoofdstuk 10   Jan Betzema
Cor Dam

hoofdstuk 11   Jaap Hoogendam

hoofdstuk 12   Cor Dam

hoofdstuk 13   Connie Bremer
Herman Huiskamp

---

eindfase

eindredactie   Bertus Boivin

lay-out en zetwerk   Connie Bremer

---

1 Assen in een fascinerende stroomversnelling

“De Gemeente Assen is aangekomen op een keerpunt in haar geschiedenis. Het oude bestuurscentrum, de oude garnizoensplaats groeit uit tot een moderne middelgrote stad, welke zeker ook op bestuurlijk en militair gebied een factor van betekenis zal blijven, maar die toch ook vele andere aspecten van het leven omvatten gaat. Zowel naar haar historie als naar haar ligging en bestaansmogelijkheden is Assen het aangewezen middelpunt van het oude gewest waarvan het de hoofdstad is en hetwelk zich op zo'n verbijsterende wijze ontwikkelt. Wil de gemeente zich haar plaats waardig maken, dan zal zij deze als het ware steeds weer door haar daden, haar sfeer, haar tempo en levensstijl moeten bevestigen. Dit vereist de samenvoeging van alle krachten van hen, die het wèl met haar menen. (. . .) We zullen een nieuwe harmonie moeten nastreven tussen de oude en de nieuwe elementen en ook overigens vanuit een grote visie – waaraan alle burgers deel moeten hebben! – de ontwikkeling die u geschetst hebt, verder moeten leiden.” 1)

Provinciehoofdstad Assen aan het eind van de jaren vijftig.

Het zware verkeer uit Meppel in de richting Groningen perste zich nog door de smalle straten van het Asser centrum: Vaart, Markt, Marktstraat, Kruisstraat, Gedempte Singel, Nieuwe Huizen, Groningerstraat.

Jarenlang was er toen al in Assen gesproken over “de Doorbraak” die verlichting zou moeten brengen door een rechtstreekse verbinding tussen de Vaart en de Gedempte Singel. Al voor de Tweede Wereldoorlog dacht men over zo'n doorbraak, vooral omdat Rijkswaterstaat aandrong op verbetering van de verbinding. Het college van B&W was er fel op tegen. Dit moge blijken uit een nota aan de gemeenteraad uit 1936, waarin als een van de argumenten tegen werd aangevoerd:

“Aan de doorbraak komen schuwleelijke commerciële panden te liggen, die eerst na zeer lange tijd zullen verdwijnen.”

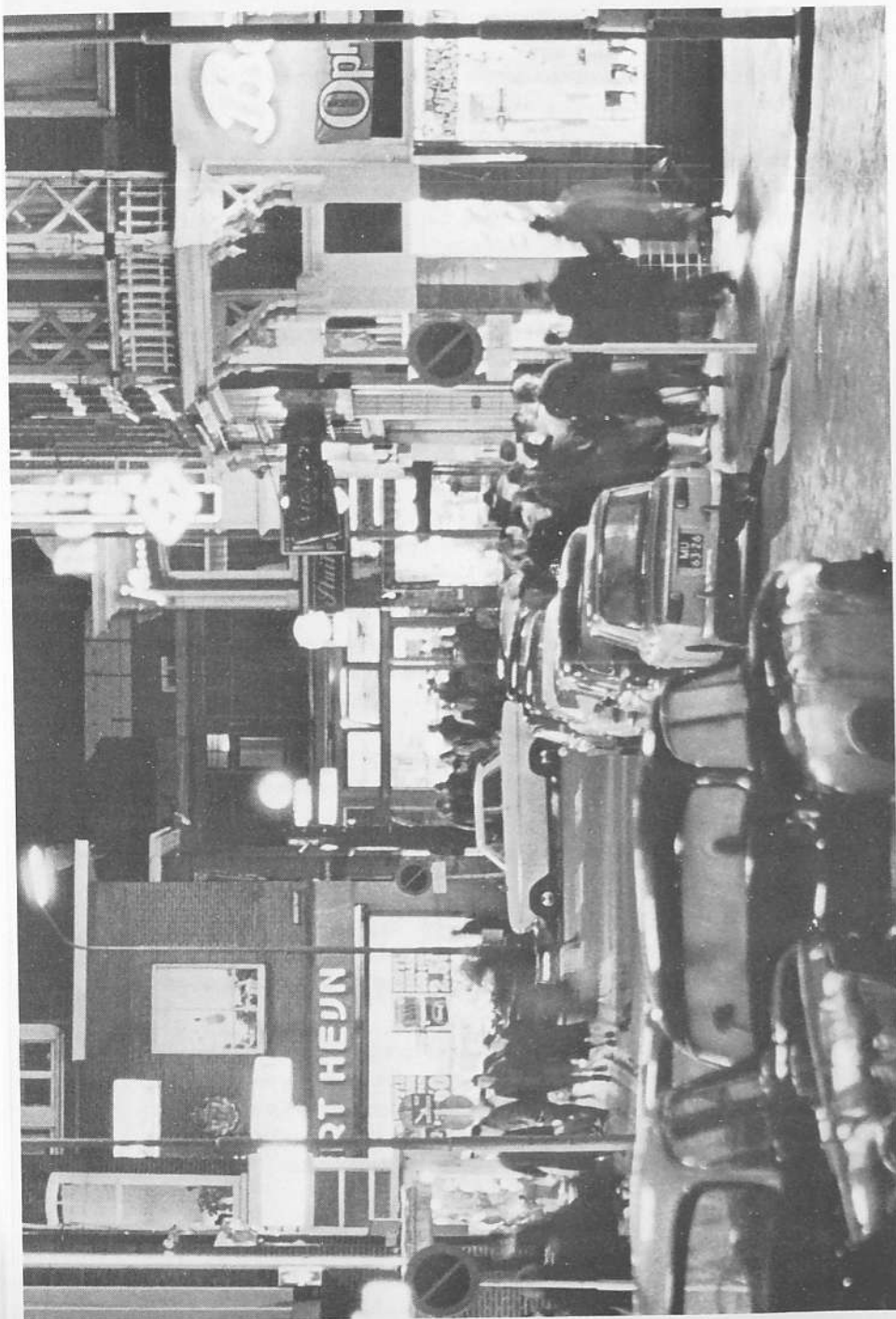
Het college voelde veel meer voor een tracé rond de zuidkant van de stad, omdat deze weg “langs toonbare delen van de stad in plaats van door onooglijke wijken” zou gaan lopen. Hierop reageerde Rijkswaterstaat met het plan de grote weg dwars over de Asser Brink te laten lopen. De raad koos eieren voor zijn geld en er werd tot de Doorbraak besloten.

Toen begonnen de moeilijkheden pas goed. De aankoop van de panden die terwille van de weg gesloopt zouden moeten worden, werd een zich jarenlang voortspellende affaire. Zo besprak de gemeenteraad op 31 mei 1956 een voorstel van B&W om voor een totaalbedrag van f 193.000, – de winkel van Koetsier aan de Varkensmarkt te kopen. De helft hiervan was een vergoeding voor gedeerd inkomen.

Een raadslid riep uit:

“Er wordt gezegd dat de heer Koetsier met grote spanning het besluit van de raad tegemoet ziet. Ik kan me dat zo voorstellen, omdat hij zelf wel zal

1) Burgemeester Agter in zijn installatierede, notulen raadsvergadering 16 april 1958.

Marktstraat

weten dat hij met deze verlangens de gemeente als het ware op de pijnbank legt. Ik ben er alsnog een voorstander van dat de doorbraak tot stand komt, maar ik ben niet van mening dat dit moet geschieden tot elke prijs."

Het college hield die raadsvergadering bij hoog en bij laag vol met een billijk voorstel te zijn gekomen. Dit ontlokte aan een van de raadsleden de volgende uitspraak:

"In de kostenberekening komt ook een bedrag voor voor verhuiskosten, welke verhuizing moet f 2.500,— kosten? Is de man misschien van plan naar Canada te verhuizen? Als B & W dit billijk noemen dan zou ik wel 'ns willen weten wat zij onbillijk vinden."

De raad ging niet accoord met het voorstel. B & W moesten hun huiswerk overmaken. Een maand later kwam er een nieuw voorstel waarin de vergoeding voor gedeerd inkomen met de helft verminderd was. Met hoorbare tegenzin ging de raad toen accoord. Een van de raadsleden verzuchtte:

"Wanneer men zo in Assen rondloopt dan verneemt men vaak dat er tal van zakenlieden op rijpere leeftijd zijn die in de hoop leven, dat er ook voor hen een "doorbraak" komt, omdat dan meteen de oude dag is verzorgd."

Nog een andere aankoop bij de Doorbraak is het vermelden waard. Ook een gedeelte van de tuin van het R.K.-zusterhuis aan de Markt moest gekocht worden. Het bleek een kostbaar stukje grond te zijn. In dit geval was het niet de bedrijfsschade die de waarde van de grond voor de verkoper zo groot maakte, maar de waardevermindering van het pand. De wethouder vertelde in de raad dat het moeilijk was de waarde van een stuk tuin te bepalen, vooral als deze toebehoorde aan een religieuze stichting — "een tuin met voorzieningen voor dit en dat" — hetgeen een raadslid deed opmerken:

"Van de zijde van de stichting is betoogd, dat deze tuin een essentieel onderdeel uitmaakt van het zusterhuis en dat hij onmisbaar is. Welnu, wanneer dat het geval is dan moet men hem niet verkopen, ook niet als men er een abnormaal hoog bedrag voor kan krijgen." 2)

Maar ook deze koop ging door en aan het eind van de jaren vijftig was in Assen de doorbraak voltooid.

In de loop van de tijd had Assen een opvallende beroepenstructuur gekregen: weinig landbouw, een zwak ontwikkelde secundaire sector en daartegenover een zeer sterke dienstensector. Dat de landbouw in Assen niet sterk ontwikkeld was, had alles te maken met het relatief kleine oppervlak van de gemeente. In de eveneens zwak vertegenwoordigde secundaire sector waren het zeer lange tijd vooral kleine bedrijfjes geweest. De sterke dienstensector had Assen de naam bezorgd een 'ambtenarenstadje' te zijn. Niet alleen de mensen in overheidsdienst, maar ook de uit een regionale verzorgingsfunctie voortkomende werkgelegenheid was oorzaak van de sterke dienstensector.

2) Notulen raadsvergadering 27 september 1957.

De Doorbraak

Na de Tweede Wereldoorlog had Assen t.o.v. provinciale en landelijke tendensen een zeer sterke bevolkingsgroei doorgemaakt: van 22.000 inwoners in '45 naar 30.000 in 1960. Dit maakte dat er in Assen werkgelegenheid aangetrokken moest worden. In een rapport van het Drents Economisch Technologisch Instituut werd in 1956 geadviseerd bij het scheppen van nieuwe arbeidsplaatsen vooral aan de industrie te denken. Hoewel de bestaande bedrijven na de oorlog een behoorlijke groei gekend hadden — groei arbeidsplaatsen van 1000 in 1948 naar 1600 in 1958 — pleitte het DETI ervoor de uitbreiding met name te zoeken in het aantrekken van nieuwe bedrijven. Dit werd het beleid van de gemeente Assen.

Begin 1959 kreeg dit beleid een krachtige impuls toen Assen werd aangewezen als regionale ontwikkelingskern. Burgemeester Agter schreef een enthousiast artikel in het maandblad Drenthe:

"Assen is stellig van plan om de mogelijkheden hiervan ten volle uit te buiten en dienovereenkomstig zijn levenstempo te versnellen. (. . .) Wij doen wat wij kunnen: wij geven onze stad, waar mogelijk, met behoud van het Drents-eigene, een nieuw 'gezicht', uiterlijk en innerlijk, maar vragen dan ook onze evenredige portie van de nationale 'koek'!" 3)

Nederland was aan het eind van de jaren vijftig in de ban van de welvaart gekomen. Assen deed z'n best mee te hollen in de 'vaart der volkeren'. Bij de opening van de nieuwe watertoren zei een wethouder:

3) Maandblad Drenthe, nr. 5 - 1959.

"Wij bevinden ons in een fascinerende stroomversnelling. Eerst hier op de 'Noordelijke Euromast' begrijpt men ten volle de Stad in het Groen!" 4)

Bij de inwijding van het carillon merkte een spreker fijntjes op: "Assen schaft het tonnetjesselsel af en heeft zich een carillon aangeschaft." 5) Het was een dynamische tijd; daar was iedereen het wel over eens. "Een intieme winkelgelegenheid die zijn weerga in Nederland niet zal vinden", zei een wethouder bij het in gebruik nemen van de overkapte Singelstraat. 6)

Vooruitgang gaat niet zo maar, dat moet je leren. En de Assenaren moesten aan veel nieuwe dingen wennen. Het volgende artikelje uit de Drentse en Asser Courant uit 1963 moge daarvan als voorbeeld dienen:

"Sinds vanmorgen zijn de voetgangers op de oversteekplaats hoek Gedempte Singel/Varkensmarkt beschermd door een groen-rood lichtensysteem, dat met de hand bediend kan worden. Terwijl aan weerszijden van de Gedempte Singel het licht voor de voetgangers op groen springt, wordt het verkeer dat uit de Kruisstraat komt vóór de oversteekplaats door een oranje licht gestopt.

De lichten van de voetgangersoversteekplaats en de Kruisstraat corresponderen met elkaar, met dien verstande dat zij beide gelijk op groen en rood springen, mits echter de knop aan de paal van de oversteekplaats is ingedrukt. Is dat niet gebeurd, dan kan het verkeer uit de Kruisstraat over de oversteekplaats doorrijden, omdat het oranje licht niet brandt en het groene voetgangerslicht evenmin. Degene die wil oversteken en daartoe de knop niet indrukt, kan dus lang wachten. Voorts moet men niet verwachten dat als de knop is ingedrukt het licht van de oversteekplaats direct op groen springt. Het systeem is namelijk ingepast in de ronde die de lichten doen; het groene voetgangerslicht komt dus eerst als het aan de beurt is . . . en de knop is ingedrukt.

Politieagenten hebben vanmorgen bij de "paal met knop" gepost om de overstekende voetgangers wegwijs te maken." 7)

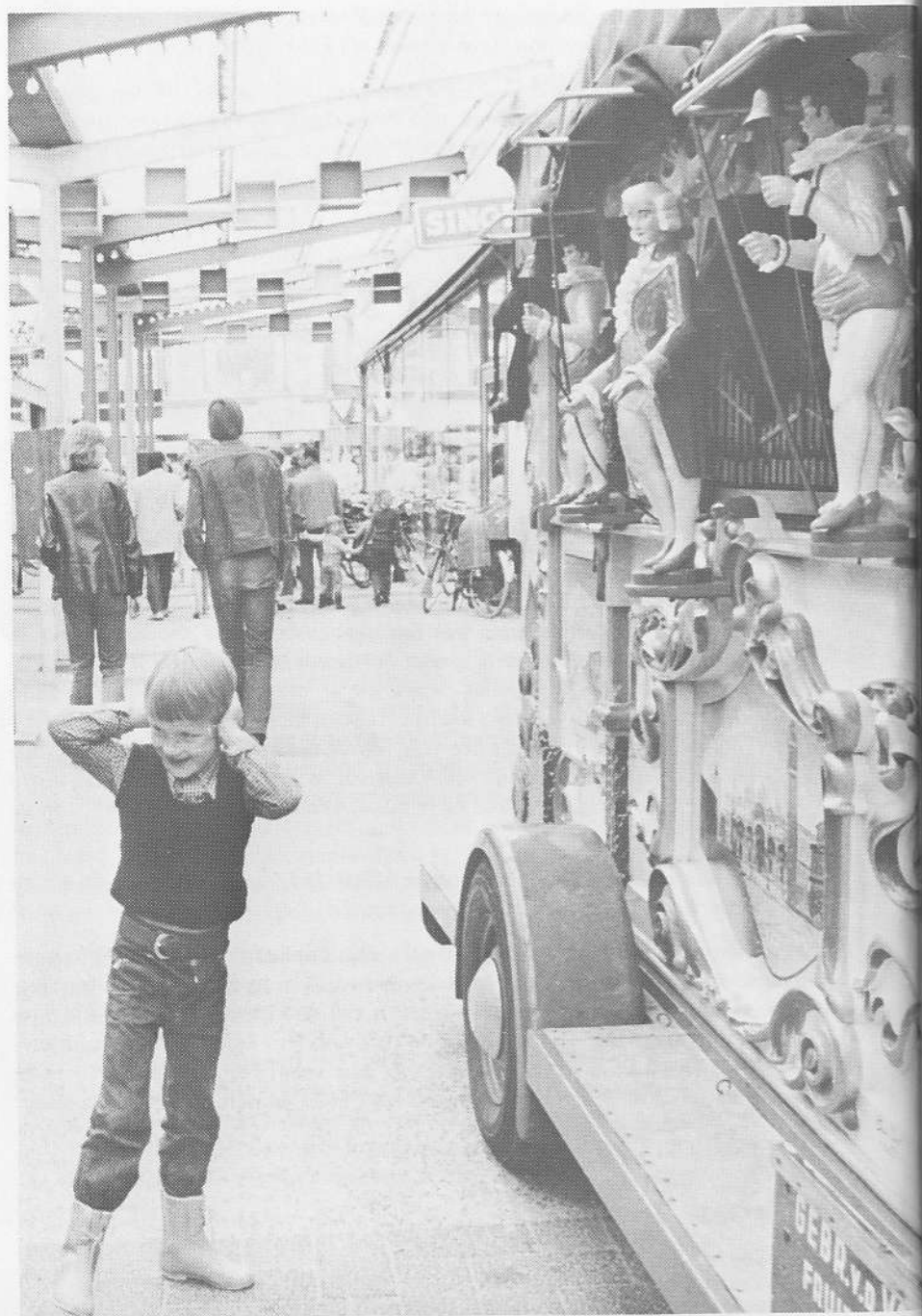
Assen veranderde in de jaren vijftig. Gemeentebestuurders gingen denken in termen van expansie: nieuwe industrieën en nieuwbouwwijken. In de stad kwam een sfeer van: geen uitdaging is ons te groot — Assen is een stad en moet met zijn tijd mee-gaan. De doorbraak had veel 'gaten' in de stad geslagen. Ze ontsierden de binnenstad, werd herhaaldelijk in de gemeenteraad naar voren gebracht. Waar blijven de plannen, zo vroeg men, om de binnenstad een "beter en netter" aanzien te geven?

4) Drentse en Asser Courant, 23 juni 1960.

5) Drentse en Asser Courant, 20 juni 1960.

6) Drentse en Asser Courant, 26 oktober 1961.

7) Drentse en Asser Courant, 24 mei 1963.

Singelstraatpassage

2 Een passend centrum

De stad Assen zou een nieuw gezicht krijgen. In mei '62 werden de plannen met de Asser binnenstad bekend gemaakt. De journalisten lieten alle voor handen zijnde superlatieven uit de kast halen. Dankzij het Plan Uitleg Kern — zoals het later genoemd werd — zou Assen “een stad van allure” worden:

“Men is er bij de opzet van het plan van uitgegaan het betreffende gedeelte van de stad een modern aanzien te geven en te komen tot een harmonische opbouw van de stad. (. . .) Gezien het totale plan wordt de mogelijkheid geschapen van veel nieuwe, noodzakelijke bebouwingmogelijkheden tot in de verre toekomst. Het gehele gebied verkrijgt een stadsstructuur, levert een zodanige bijdrage en geeft een ontwikkelingsmogelijkheid, waardoor Assen een bij verder te verwachten uitleg passend centrum zal verkrijgen.” 1)

Uitvoering van het PUK-plan zou betekenen dat meer dan 200 woningen en een aantal winkels, bedrijven en scholen afgebroken zouden moeten worden. In het plan zou voornamelijk winkelbebouwing gerealiseerd gaan worden waarbij met name de geschikte mogelijkheden voor de vestiging van grootwinkelbedrijven en warenhuizen genoemd werden. (Zie kaartjes op pag. 6 en 7.)

Economische noodzaak als uitgangspunt

In de toelichting op het PUK-plan kwam één uitgangspunt het duidelijkst naar voren: de structuurverbetering van de binnenstad teneinde deze aan te passen aan de te verwachten ontwikkeling. In dit kader was de bouw van een groot aantal winkels een “noodzakelijke bebouwingmogelijkheid” en het scheppen van parkeergelegenheid een voorwaarde om de gehele binnenstad haar functie als verzorgend centrum voor Assen en de regio te laten behouden.

Steeds weer kwam de economische noodzaak tot versterking van de centrumfunctie als het uitgangspunt van de plannen naar voren. Bij nadere bestudering valt al spoedig een ding op: het ontbreken van enige diepgaande studie waarop dit uitgangspunt gebaseerd is. In de DETI-studie was ervoor gepleit het betreffende centrumdeel, dat tussen het oude centrum en de grootste nieuwbouwwijk in lag, te bestemmen voor de uitbreiding van het zakencentrum. Veel verder dan het aandragen van een idee kwam men niet.

Verder bestond het voorwerk uit een (geheim) plan Reconstructie Binnenstad Assen waarin alleen globaal gekeken was naar de oplossing van verkeerstechnische problemen in de Asser binnenstad. Een aantal studenten van de TH in Delft, die als “Werkgroep N.V.” uitgebreid onderzoek instelden naar de achtergronden van de binnenstadsvernieuwing in vier andere steden, kwamen ook daar tot een gelijklopende conclusie: de plannen waren gericht op het behoud van de uitbouw van de centrumfunctie en het eraan ten grondslag liggende onderzoek was in de meeste gevallen summier te noemen. 2)

1) Drentse en Asser Courant, 24 mei 1962.

2) WERKGROEP N.V., Saneren, ongepubliceerd, dl. I pag. 94-97.

De plannen in Assen waren gebaseerd op de "te verwachten ontwikkeling". Ten tijde van de introductie van de plannen was de aandacht gericht op de ontwikkeling van de gemeente Assen. Eind '60 had Assen zo'n 30.000 inwoners – bij de ontwikkeling van de plannen stelde men te rekenen op een inwonertal van 80.000 in het jaar 2000. Terecht ging men er van uit dat er verband bestaat tussen inwoneraantal en omvang van het winkelbestand. In het boek *Hoofdwinkelcentrum* geeft dr. L. Bak aan dat dit een verband is met een veelvormig karakter. Hij noemt een vijftal complexen van variabelen die op die relatie van invloed zijn: demografische, sociaal-economische, geografische, historische en psychologische factoren. 3) Na een aantal vereenvoudigingen toegepast te hebben kan men komen tot een schatting van het benodigde winkelvloeroppervlak bij een bepaald inwonertal. Dergelijke berekeningen werden in Assen ook wel gehanteerd, echter op tijdstippen dat de besluitvorming rond de bestemming van het centrum afgerond was. 4) Een belangrijke factor bij het bepalen van de omvang van het centrum wordt gevormd door het verzorgingsbereik van een plaats: hoe groot is de regio. Buursink spreekt in dit verband over een additioneel verzorgingspotentieel. 5) Het wordt bepaald door een aantal factoren: de welvaartsontwikkeling in de regio, de verkeersverbindingen met het centrum en de zuigkracht van andere centra.

Moelijk kan ontkennd worden dat de verzorgingsfunctie van het Asser centrum een rol gespeeld heeft bij de bepaling van de toekomstige omvang van het Asser winkelcentrum. Wel moet geconstateerd worden dat er geen onderzoek naar omvang en belang van de regio aan de plannen ten grondslag lag. Het enige cijfer dat in de overwegingen een rol speelde was het getal van 80.000 Assenaren in het jaar 2000. In februari 1969 werd in de Nota Binnenstad Assen van het Nederlandsch Economisch Instituut nog steeds met dat cijfer gerekend. Ongeveer in die tijd echter werd er ook voor het eerst onderzoek gedaan naar de omvang van de regio Assen en de daarbinnen te verwachten bevolkingsgroei. Dit gebeurde in een tijd dat algemeen het idee post vatte dat de prognoses uit het begin van de jaren zestig waar het NEI nog gebruik van had gemaakt, verouderd waren. (Volgens de meeste recente schattingen zal de gemeente Assen in het jaar 2000 ruim 53.000 inwoners herbergen en de regio in zijn totaliteit zo'n 127.000.)

In de plannen zelf en de beschouwingen die er omheen gehouden werden in de besluitvormingsfase, werd steeds gesproken over de economische noodzaak als uitgangspunt voor de verwezenlijking van de plannen. Veel verder dan de opmerking dat Assen in de toekomst ook sterk zou blijven groeien en dat al die mensen in het centrum hun inkopen zouden gaan doen, kwam men in feite niet. Toen de principebesluiten genomen waren en er al grote investeringen gedaan waren, werd er enig diepgaand onderzoek verricht.

- 3) L. BAK, *Hoofdwinkelcentrum* (Alphen aan den Rijn/Brussel, 1971), pag. 94-97.
- 4) Voor het eerst gebeurde dat in de nota Binnenstad Assen van het Nederlands Economisch Instituut (februari 1969). Zeer uitgebreid gebeurde het in de doctoraal scripties van René Nagel en Hans van As, die in het najaar van 1978 werden gepubliceerd, toen alles 'achter de rug' was.
- 5) J. BUURSINK, *Centraliteit en Hiërarchie* (Assen, 1971), pag. 44.

Krotopruiming als uitgangspunt

Naast de economische noodzaak tot uitbreiding van het winkelcentrum behoorde de krotopruiming ook – zij het in veel mindere mate – tot de uitgangspunten van het te voeren beleid. In de toelichting op het plan werd gesproken over het verdwijnen van "de merendeels aanwezige oude bebouwing waaronder krotten". Dit citaat maakt duidelijk dat het gebruikte argument niet primair het afbreken van de slechte woningen was, maar het vrijmaken van bouwgrond voor een andere bestemming.

Vanaf 1963 ging het rijk aan de gemeenten de mogelijkheid bieden een bijdrage van 80% in de verwervingskosten van te slopen panden bij het rijk te declareren. In Assen was men door goede contacten in Den Haag reeds bij de introductie van het PUK-plan op de hoogte van de op handen zijnde regeling.

Deze regeling (in '63 de Beschikking Bijdragen Saneringsplannen geheten en '69 vrijwel onveranderd omgedoopt in Besluit Bijdragen Reconstructie en Saneringsplannen) had een schaalvergroterend en sloopstimulerend effect. De gemeente kon alleen op financiële steun uit Den Haag rekenen als het huis gesloopt werd – voor woningverbetering was geen geld beschikbaar. Daarnaast had de regeling ook een schaalvergroterende werking, omdat er pas een declaratie ingediend mocht worden als er een aaneengesloten gebied waar het merendeel van de huizen uit krotten moest bestaan, gesloopt was. Het onderzoek dat uit moest wijzen of een huis al dan niet een krot was, werd door het rijk geheel in handen van de gemeenten gegeven.

Zo ontstond de situatie dat gemeenten, wilden ze op enige financiële armslag kunnen rekenen, ertoe overgingen op grote schaal kaalslag in hun binnensteden te plegen. Om de binnensteden te kunnen vernieuwen moest men gebruik maken van de 'sloopregeling'. De aard van de regeling was er ook in Assen de oorzaak van dat de krotopruiming als een wat vreemd uitgangspunt in de plannen terecht kwam. Deze constatering blijkt overeen te komen met de conclusies in het rapport *Saneren*:

"Het feit dat krotopruiming in géén van de onderzochte steden als aanleiding voor het stadsvernieuingsproces is genoemd, is tekenend voor de ondergeschikte plaats, die dit facet inneemt. Zeker, er worden krotten gesloopt, vele zelfs, maar krotopruiming is een middel om het stadsvernieuingsproces voortgang te laten vinden; krotopruiming als sociaal doel heeft bij geen van de steden voorop gestaan." 6)

De regeling 'uit hoofde van de volkshuisvesting' maakte het ook de gemeente Assen mogelijk een deel van de binnenstad af te breken. In de praktijk kwam het er op neer dat de woonfunctie in de binnenstad sterk naar de achtergrond gedrongen werd om plaats te maken voor de 'sterke' functies: winkels en kantoren. De grond in de binnenstad was immers te duur voor woningbouw geworden.

De kwaliteit van de woningen op zich, laat staan het subjectief ervaren daarvan door de mensen die in de huizen woonden, speelde niet of nauwelijks een rol. De bepaling in de regeling waarin over aaneengesloten gebieden gesproken werd, maakte dat er ook nogal wat woningen van redelijke en goede kwaliteit gesloopt moesten wor-

- 6) WERKGROEP N.V., *Saneren*, dl. I pag. 43.

den. Uit onderzoek onder een groot aantal ex-binnenstadbewoners in Assen is gebleken dat meer dan de helft (53%) het wooncomfort positief tot zeer positief waardeerde. Het overgrote merendeel (85%) gaf aan met plezier in de buurt gewoond te hebben. 7)

Ook toen de plannen in de gemeenteraad besproken werden, dacht niemand aan de bewoners van de binnenstad. Of het zou al het raadslid geweest moeten zijn dat opmerkte:

"Er wordt hier een groots plan uitgevoerd ten bate van de gehele burgerij en noodzakelijkerwijs moeten enkele burgers hiervoor het veld ruimen." 8)

7) Zie voor uitwerking en meer gegevens hoofdstuk 11.

8) Notulen raadsvergadering 15 november 1962.

Het Koopmansplein

Grootwinkelbedrijf als uitgangspunt

Het aantrekken van het grootwinkelbedrijf kan men beschouwen als een van de uitgangspunten van de Asser plannen. In de toelichting op het PUK-plan werd die mogelijkheid met name genoemd (en bovendien bestonden er in een vroeg stadium van de planvoorbereiding al contacten met het grootwinkelbedrijf, zoals in het volgende hoofdstuk zal blijken). Hierbij speelden een tweetal overwegingen een rol. Allereerst was er een zakelijke overweging: er zouden kapitaalkrachtige kopers voor de grote stukken bouwgrond in de binnenstad gevonden moeten worden. De andere overweging betrof het image van het centrum. In de toelichting op het plan schreven B & W:

"Wij noemen hier in de eerste plaats de noodzaak om in onze stad mogelijkheden te creëren voor de vestiging van grote bedrijven, zoals warenhuizen e.d. Op dit punt mag onze gemeente als ontwikkelingskern niet bij andere gemeenten achterblijven." 9)

Het grootwinkelbedrijf is belangrijk voor het functioneren van een winkelcentrum. Bak spreekt over "distributieve attractiepunten": warenhuizen hebben zoveel aantrekkingskracht op de consument dat 60% van de centrumbezoekers het warenhuis als primair bezoekdoel aangeven. 10)

"Wij maken en zijn de binnenstad", zei V&D-directeur dr. A.C.R. Dreesmann in een interview. 11)

Ook in Assen was men er bij het maken van de plannen van uitgegaan dat, wilde men het centrum aanpassen aan de eisen van de tijd, er grootwinkelbedrijven in het noordelijke centrumdeel zouden moeten komen. In de plannen werd dan ook al enigszins gepreludeerd op wat men met de nodige voorzichtigheid de 'vestigingseisen' van het grootwinkelbedrijf zou kunnen noemen: 12)

- ☆ Grote bedrijven zoals warenhuizen konden alleen 'gedijen' in een grootschalige opzet. "Ons prototype is een mooi vierkant gebouw", aldus mr. A.G. Rootinck van C&A. 13) De bepalingen in het plan boden de nodige vrijheid om tot dergelijke architectonische oplossingen over te gaan. (Zie verder hoofdstuk 8.)
- ☆ Een van de kenmerken van het Asser plan was een rigoureuze verkeersontsluiting. Ook op het punt van de parkeergelegenheid leek de situatie in Assen te voldoen aan de 'eisen' van het grootwinkelbedrijf.
- ☆ Het grootwinkelbedrijf voelde niets voor de combinatie winkelen-wonen: woningen veroorzaken 'loopschade' en woningen boven de winkels staan eventuele verdere uitbreiding in de weg. In het deel van het gebied waar in Assen de grotere

9) Toelichting op AP 18, raadsvergadering 15 november 1962.

10) BAK, Hoofdwinkelcentrum, pag. 130-133.

Het onderzoek dat René Nagel in '78 in de Asser binnenstad verrichtte, bevestigt deze mening; de cijfers liggen voor Assen waarschijnlijk nog hoger. NAGEL, De structuur van het kernwinkelapparaat, pag. 29.

11) Saneren, pag. 133.

12) Geformuleerd door P.F.M. KÜNZLI in het artikel 'Wie zijn en maken de binnenstad' in De Architect, 1971, nrs. 9 en 10.

13) Saneren, pag. 138.

bedrijven zouden moeten komen, was geen woonbestemming gepland; woningbouw was enkel toegestaan "op enkele daartoe geschikte plaatsen".

- ☆ Het grootwinkelbedrijf wilde alleen bouwen op eigen grond, voor erfpacht voelde men niets. Door het bezit van grond wilde men de gevolgen van inflatie tegen gaan en bovendien wilde men voorkomen dat de meerwaarde, welke het grootwinkelbedrijf door zijn vestiging alleen al aan de grond gaf, afgeroomd werd. Tegenover de onwil van het grootwinkelbedrijf stond de geldnood van de gemeenten; in Assen was in die tijd (nog) geen sprake van erfpacht.

"Grootstedse dromen" als uitgangspunt

Met de sanering en reconstructie van een deel van de binnenstad hoopte Assen, net als andere gemeenten in Nederland, twee vliegen in een klap te slaan: het economisch sterker maken van het Asser centrum en het drastisch beëindigen van verkrotting. De door de sanering vrijgekomen 'maagdelijke' grond in de binnenstad kon zodanig gereconstrueerd worden dat ook het grootwinkelbedrijf zich er wilde vestigen.

Toch zijn deze expliciete uitgangspunten niet voldoende om de manier waarop men dacht de reconstructie aan te moeten pakken, te verklaren. In zijn artikel 'Wie zijn en maken de binnenstad' schreef P.F.M. Künzli:

"Tenslotte is het wel duidelijk, dat vooral in middelgrote en kleinere gemeenten grootstedse dromen van b. en w., hierin vaak gesteund door de plaatselijke middenstand en grootwinkelbedrijven, een grote, doch weinig expliciete rol spelen bij binnenstadsvernieuwing." 14)

In de volgende hoofdstukken zal uitgebreid worden ingegaan op de rol die de plaatselijke middenstand en de grootwinkelbedrijven in het gebeuren speelden. Een rol die wel iets gecompliceerder is dan in het citaat in een handvol woorden wordt aangegeven. Toch is het in principe juist wat Künzli stelt; vooral als daarbij gelet wordt op het minieme onderzoek dat aan de plannenmakerij vooraf ging.

Bij het ontbreken van 'hard' onderzoek gaven overwegingen van lokaal prestige allerlei 'wishful thinking' de kans om de plannen via een achterdeurtje te beïnvloeden. 15) Deze onmeetbare overwegingen hebben in Assen ook een rol gespeeld. Ze zijn terecht gekomen in de sfeer waarmee de plannen omgeven waren: de manier waarop de plannen gepresenteerd werden, de bewoordingen die de journalisten in hun kranten gebruikten en de beschouwingen die er in de gemeenteraad aan gewijd werden. Zo zei VVD-fractievoorzitter Borgesius:

"Het plan zelf getuigt van een grote visie en er is veel ruimte in. Er is geen sprake van, dat er te veel ruimte zou zijn. De toekomst vraagt ruimte en men zou achteraf merken dat het kortzichtig zou zijn geweest wanneer men daarmede nu geen rekening had gehouden. Mocht later toch blijken dat er te veel ruimte is, dan kan men daar altijd nog van af komen, maar nu

14) P.F.M. KÜNZLI, 'Wie zijn en maken de binnenstad' in *De Architect*, 1971, nrs. 9 en 10, pag. 743-744.

15) BAK, *Hoofdwinkelcentrum*, pag. 277.

men de kans heeft om die ruimte te scheppen moet men die ook benutten, ook al is het duidelijk dat het plan daardoor duurder wordt dan anders het geval zou zijn geweest. Het ingediende plan getuigt dan ook van een juist beleid en mijn fractie betuigt hiervoor gaarne zijn hulde." 16)

16) Notulen raadsvergadering 15 november 1962.

Gemeenteraad 1968

3 Hier wil ik zitten

"Er is gevraagd of de sanering van de stadskern niet in sneller tempo kan geschieden. Dat is niet mogelijk, omdat het tempo al zeer hoog is. De raad merkt daarvan nog niet veel, omdat de werkzaamheden, zo gezegd, ondergronds plaatsvinden. Wat nu wordt voorbereid, zal, als het eenmaal voor de dag komt, naar ik meen, Assen terecht met trots vervullen." 1)

Dit antwoordde burgemeester Agter in december 1964, toen gevraagd werd hoever het nu eigenlijk was met de plannen.

Uit een groot aantal losse opmerkingen in raadsvergaderingen, uit krantenberichten en uit gesprekken met betrokkenen kan het volgende verloop van de "ondergrondse werkzaamheden" gereconstrueerd worden.

Het zwaartepunt van de ontwikkelingen lag zonder twijfel op de contacten die er ontstonden tussen de gemeente en het grootwinkelbedrijf. Het contact kwam vrij plotseling tot stand. In een interview vertelde V & D-directeur dr. A.C.R. Dreesmann:

"Meestal nemen wij zelf zo vroeg mogelijk het initiatief. In Assen gebeurde het doordat de burgemeester in een t.v. uitzending zich beklaagde over de slechte ontwikkeling van de stad. 's Avonds heb ik hem nog gebeld en een afspraak gemaakt voor de volgende dag." 2)

Deze contacten met V & D werden gelegd in september 1960; dat was anderhalf jaar voordat de plannen met de binnenstad officieel gepubliceerd werden. Toen deden er echter al enige tijd geruchten de ronde dat er "reeds met dit komplan geleurd was bij bedrijven als Vroom en Dreesmann, C. & A. en dergelijke". Aldus geformuleerd door een raadslid dat er aan toevoegde:

"Het is werkelijk een feit, dat vóór het plan in Assen bekend was, andere mensen van buiten komende dit plan reeds hadden gezien." 3)

In een (besloten) raadsvergadering in februari 1963 gaf het college van B & W de raad opening van zaken over onderhandelingen met V & D over de verkoop van een stuk bouwgrond van tenminste 2500 m² in het PUK-plan. In september 1963 werden er ook onderhandelingen begonnen met Albert Heyn over de bouw van een supermarkt en met de Bijenkorf over een HEMA-vestiging. Enige maanden later kwamen er contacten met C & A en de Bank voor Onroerende Zaken (een dochteronderneming van de verzekeringsmaatschappij Nationale Nederlanden) over de vestiging van een complex 'dagwinkels'. In het hierboven al geciteerde interview met Dreesmann zegt deze nadrukkelijk dat de anderen er door hem zijn bijgehaald.

Dit gezamenlijk optreden van het grootwinkelbedrijf in Assen was in het geheel geen uniek verschijnsel. Ook uit het onderzoek dat voor het rapport *Saneren* werd verricht, bleek hetzelfde: het grootwinkelbedrijf beschouwde elkaar als collega's, niet

als concurrenten. 4) Bovendien kon door gezamenlijk optreden voorkomen worden dat het ene bedrijf door een gemeente tegen de anderen uitgespeeld kon worden. Het is in het verleden zelden voorgekomen dat het ene bedrijf geheel los van de anderen ging opereren. Als een van de 'groten' afviel, had dat meestal te maken met het feit dat de vestigingsnormen niet gehaald werden. C & A heeft voor een vestiging zo'n 100.000 potentiële klanten nodig. V & D voor een klein zelfbedieningswarenhuis 20.000 en voor een groot warenhuis 60.000 consumenten, een HEMA-vestiging heeft er zo'n 35.000 nodig. 5)

De onderhandelingen met het grootwinkelbedrijf betroffen op de eerste plaats het aantal te verkopen vierkante meters grond en de grondprijs. Daarnaast zijn ongetwijfeld ook andere zaken aan de orde geweest. Illustratief in dit verband is de opmerking die burgemeester Agter maakte in de raadsvergadering van augustus '68. Hij vertelde dat Dreesmann met de gemeentearchitect door het te saneren centrumdeel gelopen was en in een bepaalde straat aangekomen, toen al gezegd had: "Hier wil ik zitten!" 6)

In januari 1965 werd in een besloten zitting van de gemeenteraad gesproken over de grondprijs. In het najaar van hetzelfde jaar werden de besprekingen met het grootwinkelbedrijf voorlopig afgerond:

"Uiteindelijk hebben de gevoerde onderhandelingen er toe geleid dat genoemde N.V.'s zich bij brief bereid hebben verklaard om zodra de gemeente de benodigde gronden heeft verworven over te gaan tot aankoop van de volgende terreinoppervlakten:

- AH : 1710 m²
- HEMA: 1119 m²
- C & A : 2440 m²
- V & D : 2554 m²
- BOZ : 5495 m² " 7)

Uit het bovenstaande blijkt dat er in de periode tot '67 sprake was van gezamenlijke belangen van het Asser gemeentebestuur en het grootwinkelbedrijf. De gemeente Assen had plannen met de binnenstad en moest een financiële basis hebben om die plannen uit te kunnen voeren. Het grootwinkelbedrijf kon zich goed vinden in de manier waarop men in Assen de zaken aanpakte en verklaarde zich bereid grote percelen grond in het plangebied te kopen. Tegenover deze twee partijen stond – ook in Assen – een groep die zich geschaad voelde in zijn belangen: de plaatselijke middenstand.

In zijn boek *Hoofdwinkelcentrum* noemt dr. L. Bak de angst voor zaakschade bij de bestaande middenstand een remmende factor op de binnenstadsvernieuwing:

- 4) *Saneren*, pag. 40.
- 5) Normen genoemd door dr. A.W. Luyckx, directeur van de stichting Ontwikkelingsbureau Winkelcentra, een 'dochteronderneming' van de NMB, *Saneren*, pag. 128.
- 6) Notulen raadsvergadering 15 augustus 1968.
- 7) Het bestaan van deze bereidverklaring werd pas ruim een jaar later bekend in een pre-advies van B & W aan de raad van 16 december 1966.

1) Notulen raadsvergadering 8 december 1964.
 2) *Saneren*, pag. 134.
 3) Notulen raadsvergadering 15 november 1962.

“Speciaal bij winkeliers treft men vaak grote weerstanden aan tegen vernieuwingsplannen. Bij het uitvoeren van een kernreconstructie zullen immers altijd kansen bestaan op gedeeltelijke of algehele drainage van de op het reeds bestaande winkelareaal gerichte koopkracht. Zaken welke te ver verwijderd zijn van het reconstructiegebied kunnen hun aantrekkingskracht op de klanten verliezen. Bovendien kunnen zich in de vernieuwde centrumgedeelten zaken vestigen welke naar hun structuur (bijvoorbeeld grootwinkelbedrijf), assortimentsvoering, prijszetting en bedrijfspresentatie zeer concurrerend zijn. Wanneer dan ook nog – feitelijk of vermeend – in het reconstructieplan is uitgegaan van een te ruime expansiemogelijkheid, is het beeld van verontrusting compleet.” 8)

Het “beeld van verontrusting” dat Bak in zijn boek schetste, kwam in het onderzoek naar de ontwikkelingen in de Asser binnenstad zonder moeite naar boven. De middenstand stelde zich (als enige groep) duidelijk op tegen het – zeker in de beginperiode – eensgezinde optreden van gemeente en grootwinkelbedrijf. In het bovenstaand citaat noemt Bak een drietal aanleidingen tot verontrusting bij plaatselijke winkeliers. De al dan niet vermeende vrees voor te hoge expansieverwachtingen werd in Assen pas veel later als argument tegen de plannen aangevoerd. De angst voor het grootwinkelbedrijf op zich als concurrent werd nooit expliciet aangevoerd als argument tegen. Men beschouwde de komst van warenhuizen veel eerder als een “natuurlijke ontwikkeling”. 9) In de eerste periode ging het met name om het eerste door Bak geformuleerde argument: de drainage van de koopkracht van het ‘oude’ naar het ‘nieuwe’ centrum. Daarnaast waren de protesten van de middenstanders gericht tegen de manier waarop de plannen tot stand gekomen waren en uitgevoerd werden.

Nu is het moeilijk te spreken over ‘de’ houding van ‘de’ Asser middenstand tegenover de plannen van de gemeente met het noordelijk centrumdeel. In de loop van de tijd werden er nogal wat veranderingen aangebracht in de inhoud die aan die houding gegeven werd. Bovendien schommelde de intensiteit waarmee de protesten geuit werden hevig. Een andere moeilijkheid om over ‘de’ houding van ‘de’ Asser middenstand te spreken, is gelegen in het feit dat de plaatselijke middenstand – in ieder geval organisatorisch – sterk verdeeld was.

In het begin van de jaren zestig waren de Asser winkeliers georganiseerd in vier organisaties (2 algemene, 1 katholieke, 1 protestants-christelijke). Pas in april 1966 kwamen ze met een duidelijk gezamenlijk standpunt. Dit betekent echter niet dat er vier jaar lang niets door middenstanders gedaan was. Er was een ander kanaal om onvrede met gemeentelijke plannen te uiten: de Centrumvereniging. Deze was in 1962 opgericht om voor de belangen van het ‘oude’ centrum op te komen en in de tienjarige strijd tegen de gemeentelijke plannen ontpopte de Centrumvereniging zich als de belangrijkste woordvoerder van de middenstanders.

8) BAK, *Hoofdwinkelcentrum*, pag. 237.

9) Een bestuurslid van een middenstandsorganisatie geciteerd in de Drentse en Asser Courant, 14 april 1963.

De Centrumvereniging pleitte ervoor dit huizenblok af te breken en er een groot winkelcentrum te bouwen ter versterking van het ‘oude’ centrum.

Met name in de eerste jaren na haar oprichting werd een groot aantal brieven aan de gemeente gericht. In een van de eerste brieven (1 november 1962) werd gesteld dat de plannen van de gemeente er alleen op gericht waren winkels aan te trekken in een stadsdeel waar tot dan toe geen winkels hadden gestaan. Men vroeg het gemeentebestuur eerst met spoed plannen ook voor het ‘oude’ centrum te maken. Dit verzoek werd in de eerste periode nog driemaal herhaald. 10)

Met de jaren verscherpte de tegenstelling middenstand-gemeente zich. Het uitblijven van plannen voor het ‘oude’ centrum – waar de middenstanders zo nadrukkelijk om vroegen – was slechts één oorzaak van die polarisatie. Allereerst moet gezegd worden dat de contacten tussen gemeente en winkeliers erg slecht waren. Het enige georganiseerde overleg was de *Middenstandscommissie* waarin, naast een lid van het college van B&W, de vier middenstandsorganisaties zitting hadden. Deze commissie stelde steeds met voldongen feiten geconfronteerd te zijn. In mei 1966 werd er een motie aangenomen om meer inspraak te krijgen en eerder bij plannen te worden betrokken.

10) Brieven van november '62, december '64, februari '65 en maart '66.

Er deden in de stad vele geruchten de ronde over contacten tussen de gemeente en het grootwinkelbedrijf. Het grote aantal geruchten tegenover de minieme officiële informatie zorgde voor wantrouwen bij de middenstanders. Dit werd nog 'ns versterkt toen, zoals in het voorafgaande al is opgemerkt, bleek dat er al voor de officiële publicatie van de plannen overleg geweest was met het grootwinkelbedrijf. Met name in allerlei middenstandsperiodieken werd ook landelijk nogal wat aandacht in deze zaak besteed. In het blad *De Kruidenier* was een niet ondertekend artikel verschenen, waarin werd betoogd dat in Assen de plaatselijke middenstand werd achtergesteld:

"In Assen wordt met twee maten gemeten. In tegenstelling met andere steden, waar het grootwinkelbedrijf zich evenals de middenstand zelf een plaats moet veroveren, zegt het college van Assen: 'Zie hier uw bouwterrein, zie hier uw parkeergelegenheid, zie hier uw kopersstroom welke ten gevolge van de noeste arbeid van de bestaande middenstanders tot stand is gekomen en waarvan jullie nu profiteren. Als het dan bij jullie (als trekkers) regent, dan zal het bij de middenstanders ook nog wel wat druppelen.'" 11)

Het gevoel in de steek gelaten te worden bereikte zijn hoogtepunt tijdens de behandeling van het z.g. MIWA-project in de gemeenteraad in december 1966.

Drie Asser zakenlieden (Bertram, Lampe en Ziengs) lieten op 5 november 1965 in een brief aan het college van B&W weten het plan opgevat te hebben in het PUK-plan een Middenstandswarenhuis te stichten en men verzocht om een gesprek over een geschikte plek voor dit warenhuis. 12) In dit gesprek, dat uiteindelijk in het voorjaar van '66 plaatsvond, werd door de wethouder een plaats voor de MIWA aangewezen, die voor de zakenlieden niet aanvaardbaar was. In een uitgebreide briefwisseling gaven de drie te kennen dat de door de gemeente voorgestelde plaats te ver van het 'oude' centrum verwijderd was en men stelde een stuk grond voor dat direct grensde aan dat oude winkelcentrum.

Het college van B&W deelde in een brief van 20 juli '66 aan de drie initiatiefnemers mee dat naast een aantal bezwaren van juridische en plan-technische aard de door de drie voorgestelde oplossing ook onmogelijk was, omdat "zich voor het onderhavige en het daarop aansluitende gebied reeds een andere gegadigde had aangemeld, zodat ook een oplossing over een langere periode ter plaatse, niet waarschijnlijk moet worden geacht".

Bertram, Lampe en Ziengs gingen in hun antwoord van 24 augustus 1966 in op de bezwaren van de gemeente. Allereerst stelde men in het algemeen bezwaren te koesteren tegen het PUK-plan in zijn algemeenheid, maar ze voegden er ook toe:

"Toch hebben wij gemeend — rekening houdend met een uiteraard mogelijke realisering van de plannen, zoals deze zijn neergelegd in het P.U.K.-

11) Geciteerd in de Drentse en Asser Courant, 7 september 1965.

12) Het is een opmerkelijk feit dat de drie met hun initiatief kwamen op het moment dat de bereidverklaring van het grootwinkelbedrijf om grond te kopen net door de gemeente ontvangen was.

plan — onze bereidheid tot initiatieven te moeten tonen. Immers, gebrek aan initiatieven zal men de Asser middenstand bepaaldelijk niet kunnen verwijten."

Op 6 september 1966 werd B&W in de beantwoording van het herhaalde MIWA-verzoek duidelijker. Men stelde dat geruime tijd voor de MIWA-plannen er zich al een andere gegadigde voor de betreffende grond had gemeld, waarmee al verschillende besprekingen gevoerd waren. Men voegde er aan toe dat deze besprekingen al zo ver gevorderd waren dat "wij thans reeds gelegde contacten niet meer kunnen verbreken". Hierbij refereerde de gemeente duidelijk aan de afspraken die op 13 oktober 1965 met het grootwinkelbedrijf gemaakt waren; zonder deze overigens te noemen, want ze zouden pas in december 1966 in de openbaarheid gebracht worden.

Na dit negatieve antwoord op hun verzoek richtten Bertram, Lampe en Ziengs zich rechtstreeks in een brief tot de gemeenteraad. In die brief spraken ze hun verbazing uit over het feit dat het terrein voor de andere gegadigde gereserveerd moest blijven. Op grond waarvan worden wij, als Asser zakenlieden, achtergesteld, vroegen zij aan de raad. B&W hadden dan wel gesteld dat zij te laat waren geweest, maar had er van het begin af niet bij de Asser middenstand een grote onduidelijkheid bestaan over het PUK-plan:

"De mogelijkheden voor Asser bedrijven om zich een optie te verwerven binnen het kader van het plan bleef in een onbegrijpelijke waas van geheimzinnigheid gehuld."

Een middenstandswarenhuis in het PUK-plan zouden Lampe, Bertram en Ziengs nooit krijgen. Wat ze wel bereikten was dat het college van B&W in het openbaar in de gemeenteraad opening van zaken moest geven, want het MIWA-verzoek was rechtstreeks aan de gemeenteraad gericht. In het pre-advies van B&W werden de afspraken met het grootwinkelbedrijf, zoals op pag. 25 geciteerd, bekend gemaakt.

De plaatselijke middenstand ergerde zich eraan dat de gemeente het verzet van de middenstand op een lijn zette met een afwachtende houding, waardoor men te laat zou zijn gekomen. De MIWA-zaak beschouwden vele winkeliers als het bewijs dat men achtergesteld werd bij het grootwinkelbedrijf. Het "beeld van verontrusting", zoals Bak het genoemd had, was in 1966 compleet. In een poging de argumenten van de middenstanders tegen de gemeentelijke plannen op een rijtje te zetten komt men tot de volgende drie punten: 13)

- In haar beleid moest de gemeente het 'oude' en het 'nieuwe' centrum als één geheel gaan beschouwen.
- De middenstanders vonden dat er een eind moest komen aan de — door hen ervaren — bevoordeling van het grootwinkelbedrijf boven de plaatselijke middenstand.
- De middenstanders waren van mening dat er voorkomen moest worden dat er een concentratie van het grootwinkelbedrijf binnen het PUK-plan zou gaan optreden.

13) Gebaseerd op moties van de Centrumvereniging (30 maart 1966) en van de vier middenstandsorganisaties (19 april 1966).

In 104 bloemrijke woorden van de Centrumvereniging luidde dit:

"(De Centrumvereniging verzoekt de gemeente) er in haar Centrum-politiek, bij eventuele vestiging van grootwinkelbedrijven en warenhuizen, zórg voor te willen dragen dat deze nòch in cumulatie nòch in preferente situering worden geplaatst, daar dit zowel in het algeméén belang, de belangen van de gevestigde middenstand, alsook (bij nader inzien) de belangen van de magnaten zèlve, zou schaden, gezien het feit dat een stedelijk verzorgingscentrum aan een groot scala van verschillende menselijke behoeften tegemoet dient te treden, waarbij de gezelligheid van zulk een centrum, en dus ook de zúigkracht, in hóge mate wordt bepaald door een maximale variatie der diverse winkeltypen in evenwichtige spreiding."

Varkensmarkt

4 Deze heren vinden elkaar overal

Het MIWA-project was de eerste en laatste uitgewerkte poging van Asser middenstanders om deel te nemen in het PUK-plan. In de periode 1967-1971 kan duidelijk geconstateerd worden dat de aandacht van de middenstanders zich zeer nadrukkelijk richtte op het 'oude' centrum. Illustratief is in dit verband het feit dat men in de zomer van '68, toen er wel degelijk het een en ander met het PUK-plan aan de hand was, volstond met het opnieuw onder de aandacht brengen van een motie die al in april '66 aangenomen was. 1) Nog meer dan in het verleden werd er door de middenstanders bij de gemeente aangedrongen op plannen met de oude binnenstad om ervoor te zorgen dat ook dit deel van de binnenstad zou worden meegetrokken in de ontwikkelingen.

De verhouding met de gemeente was er niet beter op geworden. Keer op keer gaf de gemeente te kennen weinig waardering op te kunnen brengen voor de houding van de plaatselijke middenstand. Immers, toen de plannen van de gemeente bekend gemaakt waren, hadden de middenstanders geen belangstelling getoond voor het PUK-plan, zo stelde men. Terwijl de gemeente met het grootwinkelbedrijf afspraken maakte, hield de middenstand zich "na de voor indiening van bezwaren geldende termijn" bezig met het voeren van acties tegen de gemeentelijke plannen. 2)

In het voorjaar van '68 vertelde een wethouder aan de Drentse en Asser Courant dat de plaatselijke middenstand de plannen steeds vertraagd had; een uitspraak die hij later weer enigszins afzwakte. 3)

De Middenstandscommissie was toen al enige maanden opgeheven, nadat één van de middenstandsorganisaties er in september 1967 uitgestapt was. Men stelde dat deze vorm van overleg met de gemeente niet had opgeleverd wat men ervan had verwacht en dat men zich voortaan rechtstreeks tot de gemeente zou wenden. Bij de gemeente werd de klacht geuit dat de contacten met de middenstanders vooral zo moeilijk waren omdat men nooit wist tot wie men zich moest wenden voor een bepaalde kwestie. De onderlinge verdeeldheid van de middenstanders maakte hen tot moeilijk peilbare gesprekspartners. Eind '68 bleek dit ook weer toen de Werkcommissie Wandelgebied – opgericht om plannen te ontwikkelen die het 'oude' centrum nieuw leven in zouden moeten blazen – na een kort bestaan weer werd opgeheven. Toen bleek dat er onder de middenstanders grote verdeeldheid heerste over het al dan niet autovrij maken van een aantal straten.

In september '68 werd het bestemmingsplan "Kern", waar al zo vele jaren door de plaatselijke middenstand op was aangedrongen, gepubliceerd. (In de wandeling werd het Plan-Oude-Kern, of te wel POK-plan, genoemd.) Een voorontwerp van het plan was begin '66 in de Middenstandscommissie besproken. Volgens de middenstanders was hun kritiek zo groot geweest dat de gemeente het plan maar in de ijskast gezet had. Volgens de gemeente was het plan "getemporiseerd in verband met het feit dat

1) Brief middenstandsorganisaties 12 augustus 1968.

2) Notulen raadsvergadering 20 augustus 1968.

3) Drentse en Asser Courant 14 en 23 maart 1968.

bij de middenstanders grote verschillen van inzicht leven omtrent de problematiek in de oude kern". 4)

Parkeergelegenheid in het zuidelijk deel van het centrum was de grote eis van de middenstanders geweest. Men vreesde onbereikbaarheid van het 'oude' centrum door in het noordelijk centrumdeel en de parkeergelegenheid en de klantentrekkers (het grootwinkelbedrijf) te concentreren.

Hoewel het POK-plan enigszins in de wens naar dergelijke parkeergelegenheid voorzagen, gingen de gemeentelijke plannen de middenstanders lang niet ver genoeg. Ook vond men in het plan niets terug van de 'polenwerking' waar door de middenstand op was aangedrongen. De situatie in Assen werd graag met die in Groningen vergeleken. Daar waren twee polen — C&A in het zuiden en V&D in het noorden —, waartussen het winkelend publiek heen en weer 'getrokken' werd. In Assen zou er maar één zo'n pool komen — in het PUK-plan — en men had graag gezien dat ook in het zuidelijk centrumdeel een groot warenhuis geprojecteerd zou zijn om zo de mensen langs hun zaken te krijgen. 5)

Een aantal zakenlieden gaf stedenbouwkundig bureau Hajema opdracht een plan uit te werken waarin hun ideeën verwerkt zouden zijn. Het werd een zeer rigoureuze plan met een duidelijke 'polenwerking' ten koste van veel bebouwing in het 'oude' centrum. 6) Op geen enkele manier vonden de ideeën van de middenstanders aansluiting bij de opvattingen van de gemeente. Zo weigerde men daar over een "alternatief POK-plan" te spreken. 7) In de besluitvorming over het POK-plan werd dan ook in het geheel niet ingegaan op de drastische suggesties van de middenstanders. Toen het POK-plan in mei '70 ter visie gelegd werd — en er bezwaarschriften ingediend konden worden — kwamen er veel bezwaren van de kant van de middenstanders naar voren, maar deze gingen in op details van het plan.

Men zou bijna kunnen stellen dat de plaatselijke middenstand een instinctmatige weerzin tegen de gemeentelijke plannen ontwikkeld had. Deze plannen brachten hen tot emotionele reacties. In dat licht kan men ook hun 'luchtkasteelachtige' alternatieve plannen zien. Geconfronteerd met de realiteit dat de gemeentelijke plannen 't zouden 'halen' werd de aanvankelijk geuite fundamentele kritiek van de middenstand bijna van de ene dag op de andere omgezet in detailkritiek. Een verschijnsel dat niet alleen aan de hand van de hierboven beschreven gebeurtenissen geïllustreerd kan worden, maar dat ook op de volgende bladzijden nog een aantal malen geconstateerd kan worden.

Had de gemeente in deze periode te maken met een plaatselijke middenstand die wel zeer duidelijke protesten liet horen, maar niet bij machte bleek de besluitvorming in eigen richting te beïnvloeden, met de andere gesprekspartner, het groot-

4) Bron: Drentse en Asser Courant 3 maart 1966 en notulen raadsvergadering 31 augustus 1967.

5) N.a.v. opmerkingen op een hearing over het POK-plan in een verslag van het Vrije Volk van 19 november 1968.

6) Voorstel nadere invulling op het Plan Oude Kern Assen van Bureau voor Stedenbouw ir. R. Hajema N.V. Assen, april 1969.

7) Drentse en Asser Courant 29 november 1969.

winkelbedrijf, waren de kaarten duidelijk anders geschud. Uit ons onderzoek bleek in ieder geval dat de eensgezindheid tussen gemeente en grootwinkelbedrijf, waarvan in het vorige hoofdstuk sprake was, in deze periode nogal op de proef werd gesteld.

In het Nieuwsblad van het Noorden stond op 10 augustus 1968:

"Het gemeentebestuur van Assen heeft een zeer diepe knieval gemaakt voor het grootwinkelbedrijf. Assen heeft het Plan-Uitleg-Kern, waar zeer grote bezwaren tegen bestaan, gewijzigd omdat een groep winkelbedrijven heeft laten weten, dat hun plannen in de oorspronkelijke vorm niet meer realiseerbaar waren."

De bron van deze berichten was een nota van het college van B&W aan de gemeenteraad van 17 juli 1968, waarin opening van zaken werd gegeven over de onderhandelingen met het grootwinkelbedrijf. 8)

De onderhandelingen waren heropend, toen op 14 juli 1967 bleek dat de Raad van State, die het PUK-plan in laatste instantie moest goedkeuren, haar goedkeuring had onthouden aan het bouwverbod, waardoor het de gemeente zeer moeilijk gemaakt werd om eventueel tot onteigening over te gaan. Toen het gemeentebestuur besloten had tot een partiële herziening van het plan, maakte het grootwinkelbedrijf van de gelegenheid gebruik om zelf ook met herziene plannen te komen. Dit ging in eerste instantie slechts om twee zaken:

- Het grootwinkelbedrijf stelde de gemeente voor het z.g. dakparkeren, waar men in eerste instantie van uitgegaan was, uit de plannen weg te strepen. 9)
- Men wilde de plaats van de 'dagwinkels' van de BOZ zodanig wijzigen dat ze als overdekte winkelgalerijen tussen de warenhuizen gebouwd konden worden.

In de PUK-nota van 17 juli '68 stelden B&W bereid te zijn het plan te wijzigen en daarbij ook rekening te willen houden met wat men omschreef als de "gewijzigde inzichten van het grootwinkelbedrijf". Wel gaf men aan dat de uitvoering van de plannen door eventuele nieuwe bezwaarschriften nogal vertraagd zou kunnen worden:

"In verband met het vorenstaande hebben wij schriftelijk zowel als mondeling de participanten in het Plan Uitleg Kern gewezen op de consequenties van het door hen ingediende nieuwbouwplan. Daarbij hebben wij tevens geattendeerd op de zeer grote bedragen, welke in deze reeds zijn geïnvesteerd in de afbraak van vele panden waardoor de indruk is gewekt, dat met een spoedige bouw aldaar zal worden aangevangen."

De gemeente stelde het grootwinkelbedrijf voor de uitvoering van het PUK-plan in twee fasen te laten geschieden om het tijdsverlies dat door de herziening van de plannen veroorzaakt zou worden, zo beperkt mogelijk te houden. Deze fasering zou in-

8) In een besloten zitting van de raad op 16 november 1967 was de gemeenteraad al informeel op de hoogte gesteld.

9) Van der Meer van de AH-groep zei in een interview: "Parkeren op het dak doen we wel, maar het kost ons meer dan als de gemeente ervoor zorgt." *Saneren*, pag. 139.

houden dat eerst V&D, AH en de HEMA zouden gaan bouwen – voor die bouwplannen was geen planherziening nodig – en in tweede fase na herziening zouden C&A en de BOZ kunnen gaan bouwen. Dit voorstel haalde het niet bij het grootwinkelbedrijf, blijkens de mededeling in de nota dat V&D pas zou gaan bouwen als de herziening van het gehele plan rond zou zijn. B&W besloten hun nota met:

“Zoals u duidelijk zal zijn, houdt het vorenstaande een compromis in, maar geeft toch wel de zekerheid, dat binnen afzienbare tijd dit voor Assen als centrumgemeente zo belangrijke project verwezenlijkt kan worden.”

De geruchten rond de komst van het grootwinkelbedrijf speelden ook in deze periode weer een hoofdrol. Er was het gerucht dat, gezien de steeds veranderende plannen, het grootwinkelbedrijf er kennelijk niet om zat te springen om naar Assen te komen. Tot in de gemeenteraad toe werd dit vermoeden geuit. 10) Ook waren er hardnekkige geruchten over nieuwe plannen van de AH-groep die zich liever elders in de stad (buiten het PUK-plan) zou willen vestigen. Voor het eerst werd dit gezegd door AR-raadslid Mulder tijdens de raadsvergadering van 15 augustus, waar over de PUK-nota werd gesproken.

Achteraf bleek dit gerucht veel waars in zich te dragen. De plannen van het AH-concern waren veranderd. Kon AH in het kader van de afspraken van oktober 1965 in het PUK-plan een supermarkt van 1600 m² gaan bouwen, nu kwam het concern met het plan voor een zelfbedieningswarenhuis (MIRO), dat een oppervlakte van tenminste 5000 m² zou moeten beslaan. Deze eis van de AH-groep werd door het grootwinkelbedrijf in z'n geheel samen met de twee eerder genoemde wensen als claim op de gemeente overgenomen. 11)

De drie eisen, die het grootwinkelbedrijf in de onderhandelingen inbracht, versterkten elkaar: er was meer grond nodig. De gemeente begon nieuwe plannen te maken om te zien hoe aan de verlangens van het grootwinkelbedrijf tegemoet gekomen kon worden. Dit typeerde de houding van het gemeentebestuur in deze periode. Ook uit de bestudering van de notulen van de raadsvergaderingen die aan deze materie besteed werden, komt – men kan het niet anders noemen – een zeker gevoel van machteloosheid van de gemeente tegenover het grootwinkelbedrijf naar voren.

In de PUK-nota had het college van B&W voor het eerst toegegeven dat er niet met vijf verschillende bedrijven werd onderhandeld:

“Vorenstaande heeft er toe geleid, dat genoemde bedrijven zijn gaan samenwerken en als één geheel ten opzichte van de gemeente zijn gaan optreden.”

De correspondentie werd niet aan de vijf afzonderlijke bedrijven gericht, maar naar een centraal correspondentieadres (de Bank voor Onroerende Zaken) gestuurd. Tijdens de raadsvergadering van augustus '68 sprak wethouder Berger zich nog duidelijker uit:

10) Notulen raadsvergadering 9 december 1969.

11) Zo geformuleerd door wethouder Berger tijdens de raadsvergadering van 20 januari 1972.

“Inderdaad kan men hier spreken van een kongsi: deze heren vinden elkaar overal, komen elkaar telkens opnieuw tegen en treden overal waar zij zaken doen gezamenlijk op. Dat is voor de partij waarmee zij zaken doen mischien niet altijd plezierig, maar het is de harde realiteit, niet alleen in Nederland, maar in de gehele maatschappij overal ter wereld.” 12)

Toen ruim twee jaar later hetzelfde onderwerp weer in de gemeenteraad ter sprake kwam, zei de toenmalige burgemeester Grolleman dat, wanneer je voor het grootwinkelbedrijf gekozen had, je er mee moest leren leven. Het voordeel van de grootwinkelbedrijven was, naar zijn mening, dat men zo een stad kreeg met trekpleisters en een nadeel dat er aan bepaalde voorwaarden voldaan moest worden “waardoor het grootwinkelbedrijf een enigszins florerend bestaan kan leiden en zo weinig mogelijk risico's loopt”. 13)

Uit alle gegevens blijkt duidelijk dat de gemeente onder grote druk gezet is om de plannen te wijzigen. Hoe groot die druk wel geweest is kan bijvoorbeeld opgemaakt worden uit een uitspraak van wethouder Berger in een gemeenteraadsvergadering. In januari 1972 verklaarde hij dat de AH-groep bedreigd had met haar MIRO-vestiging uit te wijken naar een buurgemeente – Smilde of Vries – als men in Assen niet voldoende grond zou kunnen krijgen. 14)

In december 1970 verscheen er een persbericht van de gemeente Assen waarin werd meegedeeld dat er op 16 december een gesprek met het grootwinkelbedrijf had plaatsgevonden waarbij “in beginsel overeenstemming bereikt werd over de hoofdlijnen van het plan”.

12) Notulen raadsvergadering 15 augustus 1968.

13) Notulen raadsvergadering 10 en 11 november 1970, pag. 180.

14) Notulen raadsvergadering 20 januari 1972.

Venestraat

5 Als lopen over één nacht ijs

De wensen van het grootwinkelbedrijf werden verwerkt in het PUK-plan. In december 1970 sprak het college voor het eerst over het "vergroete" PUK-plan i.p.v. het "gewijzigde" plan. 1) In juni 1971 werd het nieuwe plan, dat de naam bestemmingsplan "Komplan Noord" gekregen had, geïntroduceerd. Naast het opvoeren van het winkelareaal bevatte het plan het opvoeren van het aantal parkeerplaatsen van 800 tot 1200 en het versterken van de woonfunctie door het projecteren van 200 woningen in het gebied.

Tussen het plan dat in juni '71 bekend gemaakt werd en het uiteindelijke plan dat in januari '72 in de gemeenteraad behandeld werd, zaten twee opmerkelijke verschillen. Het eerste verschil was dat het aantal te bouwen woningen verdubbeld was. Uit de toelichting op het plan bleek dat dit o.a. was gebeurd op verzoek van de Inspectie Volkshuisvesting. Op wiens verzoek de tweede belangrijke verandering tot stand gekomen was, vermeldde de toelichting niet: het aantal parkeerplaatsen werd uitgebreid van 1200 tot maximaal 2150.

Uit een aantal opmerkingen zowel van de kant van het college van B & W als van het grootwinkelbedrijf blijkt dat er op het laatste ogenblik moeilijkheden gerezen waren tussen beide partijen. Begin september antwoordde wethouder Berger op een vraag van een journalist waarom de raadsbehandeling van het Komplan uitbleef, dat er nog "haken en ogen" aan het plan zaten. Het valt aan te nemen dat dit betrekking had op het aantal parkeerplaatsen. Een directielid van de Bijenkorf-groep vertelde in hetzelfde artikel:

"We kunnen in november gaan bouwen. Alles is er voor klaar, maar eerst moet de gemeenteraad van Assen de wijzigingen van het Plan Uitleg Kern hebben aanvaard. Daarop is ons wachten. En het is ook onze voorwaarde. Wij willen niet de kans lopen dat als wij aan het bouwen zijn, de rest van het plan nog kan veranderen. Dit is het standpunt van alle grote gegadigden voor het terrein daar." 2)

Werd de gemeente in de laatste fase van de besluitvorming t.a.v. de binnenstad nog 'ns duidelijk geconfronteerd met het standvastige gezamenlijke optreden van het grootwinkelbedrijf, ook de plaatselijke middenstand ging zich weer roeren, *nadat* er in de plaatselijke pers de nodige aandacht aan het Komplan Noord besteed was. Opmerkelijk in dit verband is dat de middenstand pas weer belangstelling voor het noordelijk centrumdeel begon te krijgen toen het Komplan Noord 'eigenlijk alleen nog maar' in de gemeenteraad aangenomen moest worden. Na de gebeurtenissen in 1966 (moties van de middenstandsverenigingen en het MIWA-project) waren de middenstanders en hun organisaties in feite opgehouden met het ontwikkelen van ideeën voor het noordelijk centrumdeel.

Op een gezamenlijke vergadering van de Asser Ondernemers Vereniging (die in december '70 ontstaan was na een aantal fusies uit de vier middenstandsorganisaties)

1) Notulen raadsvergadering 10 en 11 november 1970.

2) Nieuwsblad van het Noorden 10 september 1971.

en de Centrumvereniging kwamen vier hoofdbezwaren tegen het Komplan-Noord naar voren: overbewinkeling, oneerlijke verdeling van de parkeergelegenheid, onvoldoende integratie 'oude' centrum-Komplan Noord en een gebrek aan inspraakmogelijkheden. Bij deze vier bezwaren was de vrees voor overbewinkeling het enige nieuwe punt. Op pag. 26 is al aangegeven dat er sprake van een zekere ontwikkeling in de argumenten-tegen van de kant van de middenstanders was. Pas in de laatste fase werd de vrees voor overbewinkeling door de winkeliers geuit, hoewel elementen al eerder aanwezig waren.

In de moties van de middenstandsorganisaties van begin '66 was, zonder dat er bij voorbaat conclusies aan verbonden werden, aangedrongen op een onderzoek naar de toekomstige winkelbehoefte van Assen. 3) Duidelijker kwam het naar voren na een toespraak van dr. L. Bak voor de middenstandsorganisaties in november 1967. Bak constateerde toen dat de uitvoering van het PUK-plan een 100% uitbreiding van de verkoopoppervlakte in het centrum zou betekenen; een uitbreiding die hij onverantwoord vond. Toen een bestuurslid van een van de middenstandsorganisaties deze uitspraak vlak voor de behandeling van de PUK-nota in augustus '68 citeerde, zei wethouder Berger, refererend aan het MIWA-project, dat het nog geen twee jaar geleden was dat "dezelfde heren vroegen zelf een warenhuis te mogen stichten". 4)

De middenstanders verwachtten dat realisering van het Komplan Noord overbewinkeling zou veroorzaken. De gemeente zei het winkeloppervlak in het Komplan vastgesteld te hebben op grond van een onderzoek van het Nederlandsch Economisch Instituut, de *Nota Binnenstad Assen*. Volgens de middenstandsorganisaties zat het NEI met z'n norm 0,9 m² winkeloppervlak per inwoner te hoog. In juni '71 hadden drie Asser zakenlieden een ambitieus plan, het z.g. Torenlaanproject, gepresenteerd dat binnen het POK-plan gerealiseerd zou kunnen worden. Men liet het Centraal Instituut Midden- en Kleinbedrijf een onderzoek doen naar de realisatiemogelijkheden van het project. Uit het onderzoek van het CIMK, het rapport *Assen City*, bleek dat op grond van een berekening van de gewenste omvang van het Asser centrum die mogelijkheden zeer klein waren. Het CIMK was in zijn onderzoek van heel andere normen uitgegaan dan het NEI en men stelde dat er, ook zonder realisatie van het Torenlaanproject, al overbewinkeling gevreesd moest worden.

In de nogal warrige discussie die zich naar aanleiding van de twee rapporten ontspan, zijn een aantal zaken duidelijk. Op de eerste plaats dat er in die tijd geen goede inventarisatie van het winkelbestand voor handen was en dat daarnaast bleek dat er in het hanteren van begrippen nogal wat verschillende opvattingen op na gehouden werden, bijvoorbeeld over het begrip vloeroppervlak (bruto- of verkoop-), over het al dan niet in de berekeningen betrekken van de verkoopcapaciteit in de buitenwijken. In ieder geval werd in de discussie duidelijk dat de gemeente haar opvattingen bevestigd zag in de berekeningen van het NEI, terwijl de plaatselijke middenstand

3) Het enige onderzoek dat er in die tijd verricht was, was een onderzoek van het Centraal Orgaan ter bevordering van Middenstandsbedrijven (COM) dat vervat was in een weinig zeggend rapport *Het stadscentrum van Assen en de winkelvoorziening in de buitenwijken* (augustus 1963).

4) Notulen raadsvergadering 15 augustus 1968.

haar opvattingen weerspiegeld zag in het rapport van het CIMK. Dit alles overziend, kan men het waarschijnlijk wel eens zijn met de Duitse geograaf Tuchtfeld, die door dr. A.C.R. Dreesmann in zijn dissertatie *Evolutie en expansie* aldus werd geciteerd:

"In den allermeisten Fällen sind sie nicht mehr als eine pseudowissenschaftliche Tarnung der Interessentenstandpunkte." 5)

De middenstanders waren in de laatste twee maanden voor de uiteindelijke besluitvorming over het noordelijk centrumdeel feller dan zij ooit in de tien jaar daarvoor geweest waren. De voorzitter van de Asser Ondernemers Vereniging Van Weiden, zei in een interview met het Nieuwsblad van het Noorden:

"We zijn niet tegen de komst van de grootwinkelbedrijven, maar wel tegen de privileges die zij van het gemeentebestuur krijgen. Het huidige bedrijfsleven heeft Assen gemaakt tot wat het is. Het wordt nu buitengesloten, zodat verpaupering dreigt. Zeker 25% van de huidige zaken zal sneuvelen. Stadsontwikkeling als hier is bedreven, is als lopen over één nacht ijs." 6)

Hoe fel de strijd toeging en welke wapens in stelling werden gebracht moge blijken uit de onderstaande alinea's.

In het Gezinsblad, een huis-aan-huis verspreid advertentieblad, stonden op de pagina's 7 en 9 van de krant van 29 december 1971 een aantal artikelen over het Komplan Noord. Op bladzij 7 werd De Waarheid uitgebreid geciteerd die de heldhaftige strijd van de plaatselijke middenstanders in Vlissingen beschreef tegen het gemeentebestuur die de MIRO binnen haar poorten wilde halen. De rest van de pagina werd gevuld met een groot aantal citaten die niets met elkaar, maar alles met het Komplan Noord te maken hadden. De pagina eindigde met:

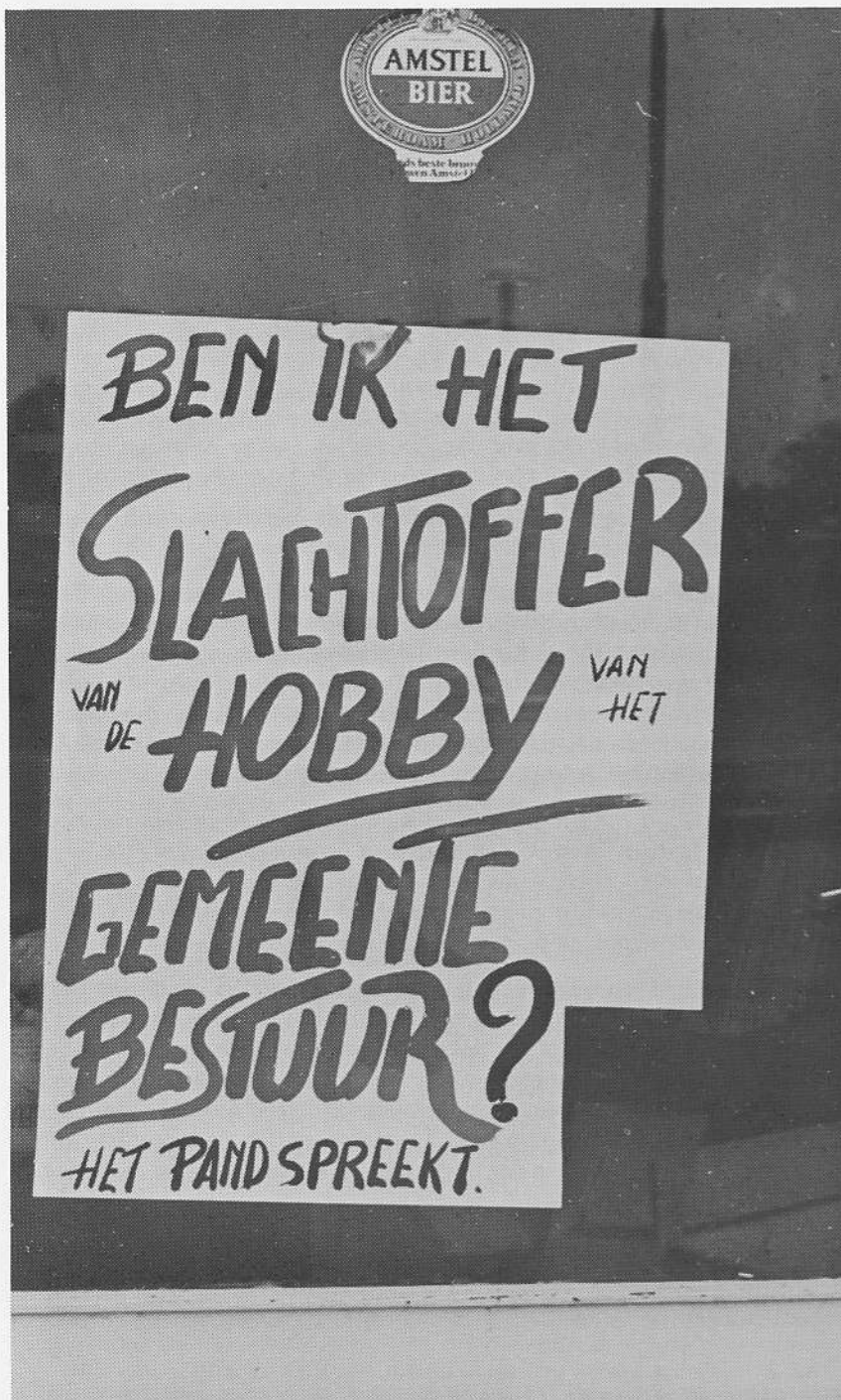
"Het wordt tijd dat de bestuurlijke astronauten terugkeren van hun nu reeds tien jaar durende ruimtereis naar het maanlandschap PUK en neerdalen in het leefbare bestaande winkelcentrum rond de groene Brink waar iedereen zich zonder zuurstofcilinders en computerhandelingen, die door het gemeentebestuur geprogrammeerd zijn, kan ontplooiën."

Pagina 9 begon met een vetgedrukte tekst over het meewerken van de overheid aan het afpakken van bloemen en frisse lucht. Ditzelfde, zo voegde de auteur er aan toe, ging ook op voor winkelcentra. De rest van de pagina werd besteed met veel vetgedrukte zinnen en in kapitalen gezette woorden aan alle argumenten die in tien jaar tijd tegen de gemeentelijke plannen aangevoerd waren. Het geheel omlijst met een foto van een zeer drukke Herestraat in Groningen met als onderschrift: "Wilt u dit . . . ?" en een foto van een nog leegstaand wijkwinkelcentrum in Assen met als onderschrift: ". . . . of dit . . . ?"

En dag na het verschijnen van het Gezinsblad wist het Nieuwsblad van het Noorden te melden dat de directie van Born, de uitgeefster van het Gezinsblad, haar excuses

5) A.C.R. Dreesmann, *Evolutie en Expansie* (Leiden, 1963), 2 dln, pag. 813.

6) Nieuwsblad van het Noorden 18 november 1971.

aangeboden had aan het Asser gemeentebestuur voor de pagina's. Verder liet men een onderdirecteur van Born aan het woord:

"Er is hier een bijzonder vreemd, vuil spel gespeeld. Toen de krant uitkwam, zeiden we: bliksems waar komen die pagina's vandaan?"

In een commentaar schreef het Gezinsblad de volgende week:

"De directie van Born betreurt het dat door een onzorgvuldigheid harer zijds bij de advertentie van de Asser Ondernemers Vereniging in het Gezinsblad van woensdag het woord "Ingezonden Mededeling" niet is geplaatst."

Het Nieuwsblad van het Noorden geloofde weinig van het verhaal van de Born-directie. In een commentaar in de krant van 5 januari 1972 veronderstelde men dat de opofferende houding te verklaren viel uit het feit dat een advertentieblad afhankelijk was van haar adverteerders. Het Nieuwsblad vond het vreemd dat het Gezinsblad nu verklaarde dat de pagina's van de Asser Ondernemers Vereniging stamden, terwijl eerst tegen het Nieuwsblad gezegd was dat de pagina's opgegeven waren door een Asser zakenman en representatief waren voor de Asser middenstand. Het Nieuwsblad liet doorschemeren dat die ene zakenman wel 'ns de directeur van een plaatselijk warenhuis zou kunnen zijn geweest. Diezelfde zakenman had de dag daarvoor samen met de voorzitters van de Asser Ondernemers Vereniging en de Centrumvereniging in de krant gestaan met een maquette van een plan om al de grootwinkelbedrijven over de gehele stad te verspreiden. In het commentaar van 5 januari schreef het Nieuwsblad over die samenwerking:

"De samenwerking gaat nu zelfs zo ver dat men met legosteentjes een alternatief komplan in elkaar heeft gezet, waarbij rekening is gehouden met beider wensen. Hup, daar ging de Hema; hup, daar ging V&D. Zo kinderlijk eenvoudig speelt men met plannen, zo naïef stelt men pagina's op."

Het is moeilijk na te gaan welke reactie de gebeurtenissen bij de lezers teweeg brachten. Het waren emotionele uitingen van middenstanders met een duidelijk 'ad hoc'-karakter. Min of meer in paniek gebracht door de wetenschap dat de gemeenteraad eind januari het Komplan Noord zou vaststellen en dat dan 'alles over zou zijn', begonnen de middenstanders een slot-offensief. Als je af mag gaan op ingezonden brieven in de plaatselijke dagbladen en op uitspraken op een hearing over het Komplan Noord, dan moet je constateren dat de Asser consument weinig kon meevoelen in de acties van de middenstanders. Het ontbreken van grote warenhuizen beschouwden vele Assenaren als een gemis voor de stad en een reden om af en toe 'ns in Groningen te gaan winkelen. 7)

Velen in Assen hadden langzamerhand het idee gekregen dat de middenstand de gemeentelijke plannen steeds vertraagd had:

"Daarom: de consument moet het Komplan niet weer een prooi laten worden voor de middenstand zoals met het PUK-plan het geval is geweest." 8)

7) Dit blijkt o.a. uit een enquête die het CIMK onder de Asser bevolking hield in oktober 1970 voor het rapport Assen-city.

8) Citaat uit een ingezonden brief in het Nieuwsblad van het Noorden van 29 december 1971.

In een poging de argumenten die de laatste maanden tegen het Komplan Noord door de middenstanders aangevoerd werden, samen te vatten, kan men tot de volgende vier punten komen:

- De middenstand had geen bezwaar tegen de vestiging van grootwinkelbedrijven, maar wel tegen de concentratie ervan in het Komplan Noord en het tempo waarmee de nieuwbouwplannen uitgevoerd zouden worden.
- Men vreesde overbewaking in de toekomst en daaruit voortvloeiend een omzetting in de eigen zaken.
- Men verweet de gemeente de plannen onvoldoende economisch onderbouwd te hebben en de middenstand te weinig bij de plannen te hebben betrokken.
- De middenstand vond dat het grootwinkelbedrijf in alle opzichten bevoordeeld was en dat er onvoldoende aandacht was besteed aan het 'oude' centrum (klientrekkers en parkeergelegenheid). 9)

Op zich leek deze berg bezwaren voldoende om een eeuwigdurende tegenstelling tussen de gemeente en de middenstand te veroorzaken. Echter ook in dit geval – en het was vrijwel identiek aan de reacties op het POK-plan – veranderde later de houding van de middenstanders en m.n. van de Centrumvereniging. Had men enkele dagen tevoren nog met maquettes vol geweldige alternatieve plannen in de krant gestaan, nu vlak voor de raadsbehandeling van het Komplan Noord kwamen er een aantal 'haalbare' verlangens:

- De nieuwbouwplannen in het Komplan Noord zouden getemporiseerd moeten worden.
- De weg die het 'oude' centrum scheidde van het Komplan Noord zou afgesloten moeten worden voor doorgaand verkeer.
- Het 'oude' centrum zou tot voetgangersgebied gemaakt moeten worden. 10)

De gevraagde temporisatie kwam, hoewel niet bewust gepland, in feite tot stand als gevolg van het nog moeten verwerven van een groot aantal panden door de gemeente en door een onderling nogal verschillend bouwschema van de grootwinkelbedrijven. De twee andere verlangens konden buiten het Komplan Noord om door de gemeente gehonoreerd worden. Wat het laatste van de drie punten betreft, kan gezegd worden dat eind '70 er in het geheim al een commissie gevormd door gemeente en middenstanders was om plannen te ontwikkelen voor een voetgangersgebied. Begin '72 werd deze commissie nieuw leven ingeblazen en eind '72 kwam – na een groot aantal onderlinge meningsverschillen bij de middenstand – een promenade-plan op tafel, waar eind van het jaar daarop een begin mee werd gemaakt.

Uit ons onderzoek kwam duidelijk naar voren dat de middenstanders verder zwegen over het Komplan Noord nadat zij hun ideeën over het noordelijk centrumdeel terug-

9) Het duidelijkst werden de argumenten-tegen van de middenstanders op een rijtje gezet in een advertentie in het Stadsblad van 7 december 1971.

10) Nieuwsblad van het Noorden 8 januari 1972.

gebracht hadden tot een aantal bespreekbare verlangens.

Meer dan 200 belangstellenden woonden op 20 januari 1972 de vergadering van de gemeenteraad bij. Zonder hoofdelijke stemming stelde de raad het bestemmingsplan "Komplan Noord" vast. GPV-raadslid Feijen vertolkte zijn gevoelens zo:

"We staan nu een beetje met de rug tegen de muur. Zeggen we nee, dan verkopen we niet voor acht miljoen gulden aan grond, maar het betekent ook dat wij zestien miljoen gulden aan de gemeenschap van Assen onttrekken, wat de gemaakte kosten betreft." 11)

11) Notulen raadsvergadering 20 januari 1972.

Venestraat

6 Een verkwikkende eensgezindheid

Een aspect dat in het voorgaande nog nauwelijks aan de orde is geweest vormt de politieke besluitvorming in de gemeenteraad. In de periode 1958-1972 had Assen twee (PvdA-)burgemeesters: Agter en Grolleman. In dezelfde periode had de PvdA steeds twee wethouders in het college van B & W en het waren ook dezelfde namen: Berger en Kerkhof. De ARP had slechts één wethouderszetel, maar men 'versleet' er in de betreffende periode drie; achtereenvolgens Th. Brouwer, Nagel en Mulder. In 1966 kreeg de gemeente Assen een vierde wethouderszetel, die vanaf dat jaar bezet werd door de VVD'er Borgesius.

Van de bovengenoemde collegeleden was er met het oog op de ontwikkelingen in het noordelijk centrumdeel een tweetal dat een duidelijk persoonlijk stempel drukte op de ontwikkelingen: Agter en Berger. Twee totaal verschillende persoonlijkheden die elkaar wonderwel aanvoelden.

Agter, stammend uit een links nest, was een man met grote ideeën. Ideeën over hoe je de samenleving in zou moeten richten; hoe mensen met elkaar om zouden moeten gaan. Het Assen dat hij aan het eind van de jaren vijftig aantrof, was een stad waar de in de negentiende eeuw op gang gekomen ontwikkeling — op het oog nauwelijks aangedaan door crisis en oorlog — voortgang vond: een ambtenarenstad met een sterke middenstand. In het eerste hoofdstuk is opgemerkt hoeveel jaar er over de Doorbraak gepraat is. Wat Assen nodig had, was een verandering van de mentaliteit. Agter nam die mentaliteitsverandering zo'n beetje in zijn eentje voor z'n rekening. Hij kon toespraken houden waar iedereen geboeid naar bleef luisteren. Zijn nieuwjaarsredes in de gemeenteraad waren geen dorre opsommingen van gebeurtenissen in het afgelopen jaar, maar meer het soort speeches dat voetbaltrainers in de rust houden: 'Jongens, nu gaan we er keihard tegenaan!'. "Een woordeminentie", noemde het Vrije Volk Agter bij zijn afscheid.

De filosofie van Agter klonk door in alles wat er na hem over Assen gezegd is. 'Assen moet met zijn tijd meegaan', 'De kansen liggen voor het grijpen — we hoeven ze alleen maar op te rapen!'. Agter was een kind van zijn tijd. Heel Nederland stond in het teken van de welvaartsstijging. In de jaren vijftig was Nederland de ellende van crisis en oorlog te boven gekomen door hard te werken. Er was welvaart gekomen. Iedereen koesterde zich bij het idee dat er weliswaar veel bereikt was, maar dat er nog oneindig veel meer in het verschiet lag. Welvaart was gemeengoed geworden. Agters partij, de PvdA, had in 1959 haar beginselprogramma zodanig herschreven dat het welvaartsdenken het uitgangspunt voor politiek handelen werd. Van dit denken zijn de ideeën van Agter schoolvoorbeelden. Je hoeft de hele maatschappij niet omver te gooien; je moet zo aan de maatschappij sleutelen dat iedereen z'n portie welvaart krijgt.

We zijn brutaalweg begonnen van Assen een middelgrote stad te maken, zei Agter bij zijn afscheid. Agter was niet bang om te lobbyen. Bovendien had hij uitstekende contacten in Den Haag. Zo goed, dat men in Assen dikwijls al van regelingen op de hoogte was, voor ze openbaar werden. In een interview met het Vrije Volk zei Agter over zichzelf:

Burgemeester Agter

"Ik was in Assen verdrongen in de details als ik een doe-figuur was geweest. Ik ben meer beschouwend. Ik wou ook graag dat wethouders minstens een halve dag in de week rustig achter hun bureau gingen zitten en dat ze dan niets te doen hadden." 1)

Naast de beschouwende Agter stond een doe-figuur in de persoon van wethouder Berger. Berger was iemand die kon organiseren en die ook, ten dele omdat hij slecht kon delegeren, het regelen van details niet uit de weg ging. Uit de notulen van de raadsvergaderingen komt Berger naar voren als iemand die met liefde voor het detail niet ophoudt dingen uit te leggen; die vragen naar 'waarom' laat liggen en uitgebreid ingaat op 'hoe'-vragen. Maar ook als iemand die op bepaalde ogenblikken duidelijk zijn politieke macht in stelling brengt. In sommige gevallen gebeurde dat op een onmiskenbaar autoritaire manier. De Asser PvdA was voor hem een betrouwbare machtsbasis, die haar lijsttrekker door dik en dun steunde. Met de bijna kritiekloze steun van de partij die in haar eentje om en nabij de helft van het aantal zetels in de gemeenteraad bezette, was Berger waarschijnlijk meer dan de in gemeentepolitiek nauwelijks geïnteresseerde Agter de 'sterke man' achter de gemeentelijke plannen.

1) Het Vrije Volk 7 oktober 1968.

Wethouder Berger en z'n vrouw

Uit het onderzoek dat in het kader van het rapport *Saneren* in een viertal Hollandse steden verricht werd, blijkt in de meeste gevallen een aantoonbare sterke invloed van het gemeentelijke ambtenarenapparaat. 2) In Assen is dit waarschijnlijk niet in die mate het geval geweest. Nog afgezien van de personen die deel uitmaakten van dat apparaat, had het ook te maken met het feit dat Berger, al voor met de plannen voor de binnenstad werd begonnen, het apparaat gedeeltelijk georganiseerd had.

In de jaren vijftig waren de meeste plannen gemaakt door Den Boer, de directeur van de Provinciale Planologische Dienst. Hierbij deed zich het vreemde feit voor dat het ontwerpen van plannen en de uiteindelijke beoordeling daarvan dikwijls in de handen van een en dezelfde persoon was. Een voorbeeld van het zorgeloze leventje dat Assen in de jaren vijftig nog leidde. In die tijd had Assen een gecombineerde afdeling Bouwkunde/Stedebouw. Daarin was de afdeling Stedebouw een zeer kleine, slecht uitgeruste afdeling; de plannen werden elders gemaakt. Toen in 1955 de chef van de gecombineerde afdeling overleed, bleef de post drie jaar vacant. Berger wilde niet in de vacature voorzien, maar splitste de afdeling in twee kleinere.

Hoewel vanuit de afdeling Algemene Zaken en vanuit de dienst Gemeentewerken

2) *Saneren*, pag. 43-44.

wel degelijk invloed werd uitgeoefend op de plannen, zou het toch veel te ver voeren daaraan de conclusie te verbinden dat er sprake was van een (te) grote ambtelijke invloed.

Toen Agter in 1968 met pensioen ging, werd hij opgevolgd door zijn partijgenoot Grolleman die in veel opzichten van zijn voorganger verschilde. Voordat Grolleman in Assen burgemeester werd, had hij hetzelfde beroep uitgeoefend in een aantal kleinere gemeenten. Het zag er naar uit dat hij in Assen zijn pensionering zou gaan beleven. De populariteit van een man als Agter was vele malen groter dan die van zijn opvolger. Bij Grolleman was nauwelijks sprake van invloed op de plannen t.a.v. het noordelijk centrumdeel. De machine die door Agter en Berger op gang was gebracht bleef op volle toeren doordraaien. De 'schwung' van een man als Agter, die nodig was geweest om de plannen te 'verkopen', was niet meer nodig. Tijdens Grolleman werd er afgerond en dat gold met name t.a.v. de afspraken met het grootwinkelbedrijf.

In zijn nieuwjaarsrede van 1964 zei Agter met een even grote als gespeelde argeloosheid:

"Er bestaat blijkbaar een soort wet van Parkinson voor de raad van Assen die haar grote beslissingen snel en met een verkwikkende eensgezindheid doet nemen, maar die op andere punten van het gemeentelijke beleid over de plaats waarvan en de rangorde men van mening kan verschillen, maar waarvan ieder erkent dat zij niet of slechts amper de kern van het actuele beleid raken, de gevolgen hoog doet opstuwen." 3)

Met andere woorden: de gemeenteraad van Assen stortte zich met grote liefde op zaken als de aanschaf of verkoop van het paard van de dienst Bossen en Plantsoenen, terwijl men fundamentele discussies over bijvoorbeeld het PUK-plan en het Komplan Noord uit de weg ging. In de Asser gemeenteraad is geen wezenlijke discussie gevoerd over de consequenties van dergelijke plannen voor de toekomst van Assen. Laat staan dat er over gesproken is vanuit een politieke visie.

Bijna zou men kunnen stellen dat het woord 'politiek' in de Asser gemeenteraad taboe was. Toen PvdA-raadslid Van Dee het woord 'politieke vriend' in de mond nam, zei Agter:

"Misschien is het ook goed het begrip 'politieke vrienden' maar buiten gebruik te stellen in de raad en dit over te laten aan de Tweede Kamer waar een dergelijke geheime taal beter op zijn plaats is. Het is wel even leuk geweest dat die term nu hier is gebruikt, maar het lijkt me toch goed een zekere zelfbeperking op dit punt in acht te nemen." 4)

Politiek bedrijven in de gemeenteraad was er niet bij. Er heerste een 'ouwe-jongens-onder-mekaar' sfeer. Dit werd versterkt door allerlei vertrouwelijke besprekingen waarin de gemeenteraad op de hoogte gebracht werd van de vorderingen van de gesprekken van het college van B&W met het grootwinkelbedrijf.

3) Notulen raadsvergadering 17 januari 1964.

4) Notulen raadsvergadering 20 oktober 1966.

De tegenstellingen die af en toe de kop opstaken in de raad waren er vooral tussen het college en de raadsleden die opkwamen voor de belangen van de plaatselijke middenstanders. Hieruit mag niet worden afgeleid dat de 'strijd' gemeente - middenstand ook in de gewijde banken van de gemeenteraad woedde. Wat de 'middenstands-raadsleden' naar voren brachten, was slechts een zwakke afschaduw van wat hun collega's buiten de raadszaal over het college van B&W te vertellen hadden. Met name toen in januari 1972 de gemoederen in de Asser middenstand nogal hoog opliepen, namen ook degenen die in het verleden voor de middenstanders opgekomen waren, duidelijk afstand en spraken als hun mening uit dat de middenstanders veel te ver gegaan waren.

Uit onderstaand overzicht blijkt de politieke machtsverhouding in de Asser gemeenteraad. Aangezien het aantal zetels regelmatig werd aangepast aan het steeds groeiende inwonertal van de gemeente, wordt in het schema gewerkt met een procentuele verdeling van de beschikbare zetels.

	1958	1962	1966	1970	1974	1978
PvdA	52%	52%	52%	44%	48%	45%
VVD	19%	18%	18%	16%	19%	17%
CHU	10%	9%	9%	8%	22%	24%
KVP	5%	4%	4%			
ARP	14%	13%	13%	16%		
GPV	—	4%	4%	8%	7%	7%
CPN	—	—	—	4%	—	—
D'66	—	—	—	4%	—	3%
PPR	—	—	—	—	4%	3%

In de volgende alinea's wordt een poging gedaan de houding van de Asser politieke partijen ten aanzien van de plannen voor het noordelijk centrumdeel in het kort weer te geven.

De *PvdA* was in de Asser gemeenteraad al sinds jaar en dag de grootste partij, die tot aan 1970 zelfs de meerderheid in de raad bezat. Berger was oppermachtig in de *PvdA*, zodat men bijna kan stellen dat 'Bergers wil wet was'. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de *PvdA* nooit met fundamentele kritiek gekomen is op de gemeentelijke plannen. Het enige wat men zou kunnen constateren is, dat er in allerlei uitspraken van socialistische woordvoerders in de raad sprake was van enig ongeduld: wanneer beginnen ze nu eindelijk! Van de politieke vernieuwing die de *PvdA* aan het eind van de jaren zestig doormaakte, is in de Asser politieke verhoudingen op zich weinig te merken geweest.

De *VVD* was in Assen niet de partij die zich bij uitstek richtte op de belangen van de middenstanders. Men gaf de ideeën van de middenstanders wel weer, maar meestal werden in dezelfde zin ook meteen de voordelen van het grootwinkelbedrijf aangevoerd. De *VVD*-fractie was in de Asser gemeenteraad de fractie die — op de niet te

passeren wethouder Borgesius na — relatief de meeste wijzigingen onderging. De onderlinge tegenstellingen binnen de Asser *VVD* waren dikwijls zo groot dat hieruit ten dele ook de weinig geprofileerde opstelling van de partij te verklaren is.

De *CHU* was in Assen een partij met een rijke traditie. De aanhang van die partij was veel meer te zoeken onder mensen in overheidsdienst dan onder de middenstanders. Dit maakte de *CHU* in Assen tot een weinig strijdbare, zich gouvernementeel opstellende partij. Van kritiek op bijvoorbeeld het *PUK*-plan is bij de *CHU* nooit sprake geweest. In 1970 ging de partij in Assen samenwerken met een partij die in dit opzicht haar tegenpool vormde: de *KVP*.

De *KVP* had in Assen haar aanhang voornamelijk onder de vrij machtige groep katholieke middenstanders. In de jaren zestig 'was' de *KVP* in Assen De Rooy. Met nimmer aflatende ijver bracht hij in de gemeenteraad de belangen en de standpunten van de middenstanders naar voren. Als eenmansfractie had hij zich bij de realiteit neergelegd dat hij in z'n eentje de raad nooit 'om' zou kunnen krijgen maar met zijn talloze vragen in raadsbesprekingen aan het college van B&W voorzag hij zijn collega-middenstanders van de nodige informatie. In de gecombineerde *KVP/CHU*-fractie werd de *KVP*-zetel, toen het *Komplan Noord* koud een maand aangenomen was, in februari 1972 ingenomen door de voorzitter van de Asser Ondernemersvereniging, Van Weiden. Toen bleek spoedig dat de gespierde uitspraken van middenstandsvoorman Van Weiden in schrille tegenstelling stonden tot die van het raadslid Van Weiden.

De *ARP* was in Assen niet alleen de partij van de 'kleine luyden', maar had vooral een sterke aanhang onder de grote groep gereformeerde middenstanders in Assen. Hoewel lang niet zo fel als een De Rooy, moet toch gesteld worden dat de anti-revolutionaire Nagel (voor hij wethouder werd) en Mulder steeds geprobeerd hebben de gebeurtenissen rond het noordelijk centrumdeel kritisch te volgen. Nagel was de eerste die durfde uit te spreken dat het college wat al te voortvarend met zijn plannen naar het grootwinkelbedrijf gestapt was en Mulder was bij de raadsbehandeling van de *MIWA*-zaak de enige die op het standpunt bleef staan dat de drie initiatiefnemers niet fair behandeld waren door het gemeentebestuur.

Het *GPV* had in Assen een stabiele gestaag groeiende aanhang. Anders dan landelijk, waar de partij bij voortdurend overkomt als een 'getuigenispartij', was het *GPV* in de jaren zestig in de Asser raad, als gevolg van de interesses van hun raadsleden, een partij die 'constructief' meedacht in de besluitvorming. Met name fractievoorzitter Feyen ontpopte zich als de man die het vrijwillig op zich had genomen 'op de kleintjes te passen'. Zijn financiële beschouwingen waren zeer ter zake kundig en gelardeerd met een zeer persoonlijk gevoel voor humor. Het in de raad stemmen tegen het *POK*-plan maakt het *GPV* tot de enige partij in de gemeenteraad die tegen een onderdeel van de binnenstadsplannen was.

Resten nog twee partijen die in 1970 voor het eerst in de gemeenteraad vertegenwoordigd werden met één zetel: *D'66* en de *CPN*. Beide partijen werden in een zo laat stadium bij het gebeuren betrokken dat zij — zo ze het gewild zouden hebben — en door hun geringe aantal en door hun late komst weinig aan de loop der dingen hadden kunnen veranderen. *D'66* had nogal wat bezwaren tegen de stedenbouwkun-

dige vormgeving van het Komplan Noord; buiten de gemeenteraad kwam men zelfs met een alternatief plan. Bij de stemming stemde D'66 evenwel voor de plannen. Hetzelfde deed CPN-raadslid Weidgraaf die — en dat was tekenend voor zijn vierjarig raadslidmaatschap — met allerlei warrige motieven kwam aandragen die wonderlijkerwijs allemaal voor het Komplan Noord pleitten. Dit verleidde overigens de Drentse en Asser Courant tot de uitspraak dat de communist Weidgraaf streed voor het grootkapitaal. In een ingezonden stuk verweerde de communist zich:

"Ik heb niet de grootwinkelbedrijven gemaakt. Deze zijn er al lang en er zullen steeds meer komen. Het mag bekend zijn dat wij communisten grote tegenstanders zijn van de monopolievorming, maar we kunnen die niet tegenhouden. (. . .) U bent nu spreekbuis van de Asser Ondernemersvereniging, omdat de advertenties van deze middenstanders u bijzonder welkom zijn. Maar wanneer straks de deuren van de Hema, V&D om maar een paar te noemen, open gaan dan zullen hun advertenties ook bijzonder welkom zijn." 5)

En aldus geschiedde . . . . .

5) Drentse en Asser Courant 22 en 28 januari 1972.

7 Het Assen uit hun kinderjaren verdwijnt

Tijdens de gemeenteraadsvergadering van 20 januari 1972 werd niet alleen het Komplan Noord vastgesteld, maar werd ook de grond aan het grootwinkelbedrijf verkocht. Met een simpele hamerslag was de gemeente Assen bijna twee hectare grond in de binnenstad armer en ruim acht miljoen gulden rijker.

In het onderstaand overzicht staan de bedragen die de grootwinkelbedrijven aan de gemeente Assen betaalden en het aantal vierkante meters grond dat zij hiervoor kregen. Ter vergelijking zijn ook het aantal vierkante meters dat in '65 overeengekomen werd, in het schema verwerkt: uit de verschillen kan men een indruk krijgen hoeveel groter de bouwplannen van het grootwinkelbedrijf geworden waren.

koper	overeengekomen m ² (oktober 1965)	gekochte m ² (januari 1972)	prijs (f)
C&A	2440	1934	899.310
BOZ	5495	4185	1.946.025
V&D	2554	4340	2.018.100
AH	1710	6200	2.617.950
HEMA	1119	1500	697.500
totalen	13318	18159	8.178.885

Uit het onderzoek dat in het kader van het rapport *Saneren* in vier Nederlandse steden werd uitgevoerd, bleek dat daar de kostprijs van de grond uiteindelijk ongeveer driemaal zo hoog kwam te liggen als de commerciële opbrengst. Het verschil kwam voor rekening van de gemeenschap. Het rapport *Saneren* zegt hierover:

"Door deze gang van zaken worden de toekomstige eigenaars op indirecte wijze gesubsidiëerd door de overheid. Deze subsidiëring komt in vrijwel alle gevallen ten goede van de kapitaalcrachtigste bedrijven van onze samenleving." 1)

In het schema op de volgende pagina zijn de Asser exploitatiecijfers van '72 en '78 afgezet tegen de resultaten van het onderzoek *Saneren* in de steden Vlaardingen, Tilburg, Delft en Dordrecht, waarvoor een gemiddelde uitgerekend is. 2)

Een niet te verwaarlozen deel van de uitgaven werd ingenomen door het renteverlies. Dit verlies ontstond vooral omdat de gemeente pas declaraties bij het rijk mocht indienen voor een reconstructie- en saneringsbijdrage als alle panden in een bepaald gebied afgebroken waren. In de loop van de tijd kon dit verlies tot fikse bedragen

1) *Saneren*, pag. 55.

2) *Saneren*, pag. 47.

	Assen 1972	Assen 1978	gemiddelde vier steden
commerciële opbrengst van de grond in %-en van de totale investeringen	39%	42%	30%
aandeel rijksoverheid in %-en van de totale investeringen	43%	38%	37%
aandeel gemeente in %-en van de totale investeringen	18%	20%	33%

oplopen. Dit gekoppeld aan tegenvallende verwervingskosten en hoger uitvallende kosten voor openbare werken maakte dat op de raadsvergadering van 20 januari 1972 al werd gesproken over een verlies voor de gemeente van acht miljoen. Recentere cijfers maken duidelijk dat het exploitatietekort van het bestemmingsplan op zal lopen tot zo'n zestien miljoen. Hieronder een overzicht van de inkomsten en uitgaven van het Komplan in miljoenen guldens (geïndexeerd in 1982-guldens).

UITGAVEN		INKOMSTEN	
verwervingskosten	45,3	verkoop grond	33,9
kosten bouwrijpmaken & openbare werken	24,6	bijdragen rijk	31,8
overige kosten	3,4		
renteverlies	8,5	exploitatietekort	16,1
totaal	81,8	totaal	81,8

Ter afronding

In het begin van de jaren zestig had de gemeente Assen duidelijk gekozen voor een functieverandering van de Asser binnenstad. Zonder dat er diepgaand onderzoek aan ten grondslag lag, was men uitgegaan van een snelle bevolkingsgroei van de gemeente en de regio Assen. Daarop baseerde men een aantal plannen die een versterking van de centrumfunctie van Assen en — mede onder invloed van het landelijk subsidiebeleid — het zo goed als verdwijnen van de functie wonen in dat deel van de binnenstad tot gevolg hadden. In de plannen die er impliciet op gericht waren het prestige van de stad te vergroten, waren de voorwaarden aanwezig die de komst van het grootwinkelbedrijf naar Assen mogelijk maakten.

De plaatselijke middenstand oefende lang en hevig pressie uit op het gemeentebestuur om de plannen zo te wijzigen dat de door hen gevreesde zaakschade zou uitblijven. Naast een over de gehele periode overheersende onvrede over de manier waarop men door het gemeentebestuur behandeld werd, lag in hun argumenten tegen de plannen aanvankelijk het accent op de vrees voor een drainage van de koopkracht van het 'oude' naar het 'nieuwe' centrum. Later stond in de acties van de middenstand de vrees voor een overbewinkeling voorop. Periodes van lijdzaam afwachten wisselden zich af met emotionele acties vol enigszins overspannen aandoende eisen. Over het algemeen kan men stellen dat de plaatselijke middenstanders, mede als gevolg van onderlinge verdeeldheid, er niet in geslaagd zijn met hun historisch gegroeide positie in hun voordeel invloed uit te oefenen op de besluitvorming.

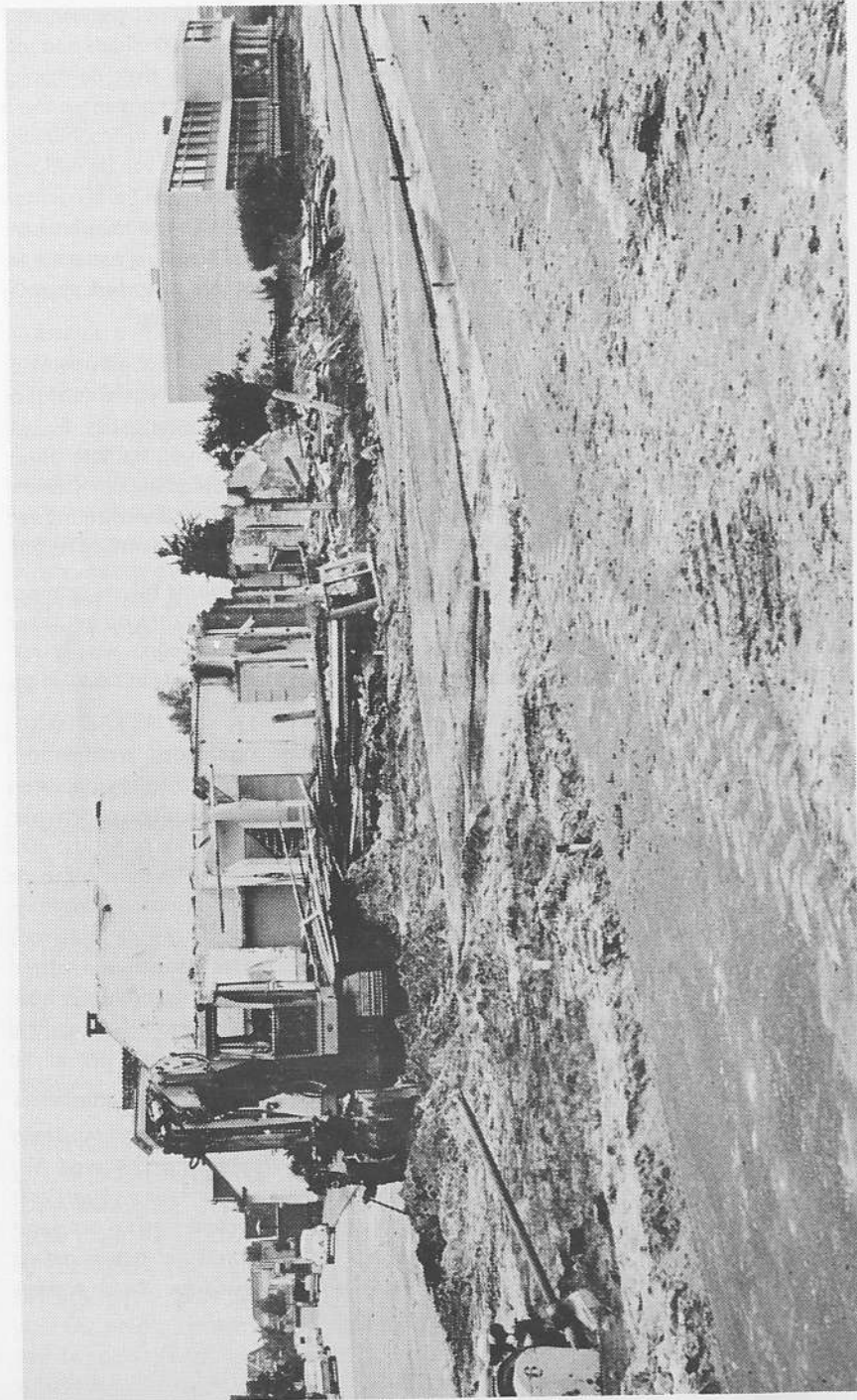
Het zwaartepunt in de ontwikkeling van het Asser centrum lag bij het grootwinkelbedrijf, hoewel zij niet de initiatiefnemers tot de plannen waren. Wel werden zij er door de gemeente — daartoe gedwongen door de financiële consequenties die uitvoering van de plannen met zich meebrachten — in een zeer vroeg stadium bij de plannen betrokken. Het grootwinkelbedrijf slaagde erin zeer duidelijk zijn stempel te drukken op het nieuwe aanzien van de stad. Als gevolg van de blokvorming van de grootwinkelbedrijven wisten zij steeds nieuwe claims op de gemeente te leggen.

Het grootwinkelbedrijf zorgde voor een minimale manoeuvreerruimte bij het gemeentebestuur, dat na een aanvankelijk enthousiasme over de samenwerking, op het laatst de irritatie over de blokvorming van het grootwinkelbedrijf nauwelijks wist te verbergen. In de gemeenteraad overheerste het gevoel machteloos te staan t.o.v. de gebeurtenissen.

De consumenten, de Asser bevolking, zijn op de voorgaande bladzijden bijna niet aan bod gekomen. Dit is niet bewust gebeurd, maar het heeft alles te maken met het feit dat er in die tijd, toen het begrip 'inspraak' nog moest worden uitgevonden, niemand aan gedacht heeft de Asser bevolking naar zijn mening te vragen. Als dat echter wel gebeurd zou zijn, dan is er niets wat er op wijst dat de Assenaar tegen de komst van de warenhuizen was. Men geloofde waarschijnlijk dat het een noodzakelijke en onvermijdelijke ontwikkeling van hun stad betekende. Ditzelfde geldt voor de direct-betrokken Assenaren, de mensen die als gevolg van de plannen hun huizen in de binnenstad moesten verlaten. In hoofdstuk 11 komen zij uitgebreid aan bod. Er werd voor hen gesproken, nauwelijks over hen en door hen werd helemaal niets gezegd. Over hun hoofden heen werden beslissingen genomen die door hen in die tijd ook nauwelijks werden aangevochten:

"De saneringsplannen worden uitgevoerd en vele oudere Assenaren staan even stil als zij weer een oud gebouw in de binnenstad zien verdwijnen. Het Assen uit hun kinderjaren verdwijnt, maar hiervoor in de plaats komt met moderne en fraaie gebouwen en brede straten een nieuwe stad en een ieder kan de sanering alleen maar toejuichen. Het is immers het bewijs dat de Drentsche hoofdstad groeit en zich ook werkelijk hoofdstad van de provincie kan noemen." 3)

3) Drentse en Asser Courant 4 december 1965.

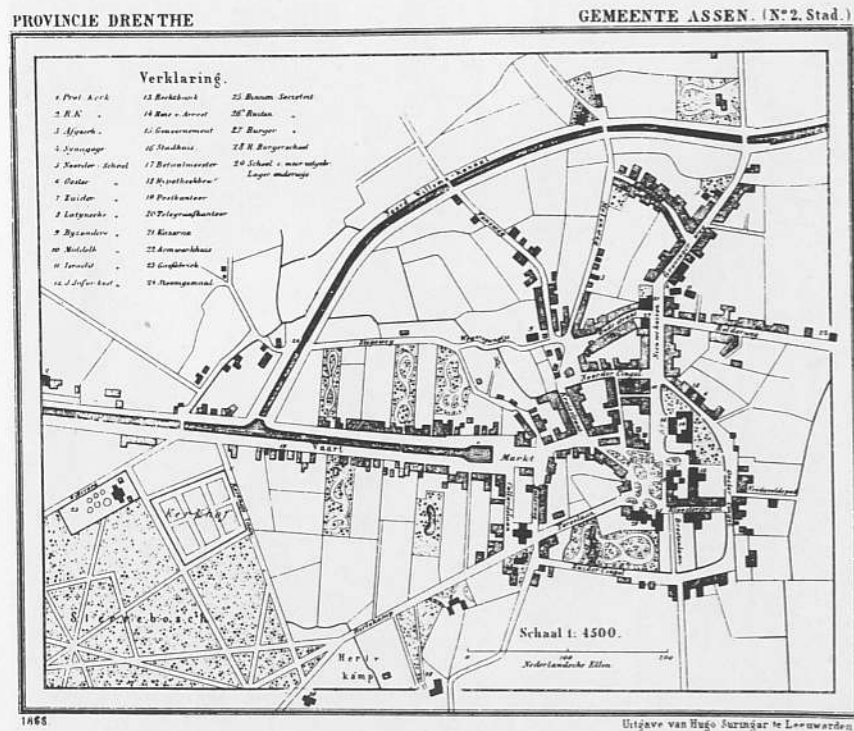

8 Een hart voor de stad

Historische structuur

De grondvorm van de Asser plattegrond is een cirkel. Op een zanderig plateau werd in de middeleeuwen het klooster Maria in Campis gebouwd. De gebouwen van dit klooster werden in het westen beschermd door een stroompje, het Weiersdiep, en aan de overige zijden door een grachtengordel van het stroompje afgetakt. In straatnamen leven de oude grachten voort: Gedempte Singel, Noordersingel, Oostersingel en Zuidersingel. Tot aan het eind van de 18e eeuw vond de ontwikkeling van Assen binnen deze singels plaats.

Een stad op stand

In de eerste helft van de negentiende eeuw maakte Assen een snelle groei door. Impulsen hiertoe werden gegeven door de Drentse bestuursadel die er meer en meer toe overging zich ook werkelijk in de Drentse hoofdstad te vestigen. Schrijvers uit die tijd 'bezongen' in alle toonaarden de paleisjes die de Drentse aristocratie voor zich lieten bouwen.

In de stedenbouwkundige opzet van de stad kwam hierdoor duidelijk een accentverschuiving. Het 'kloosterbolwerk' was volgebouwd en door het graven van de Drentse Hoofdvaart had Assen een duidelijke entree gekregen.

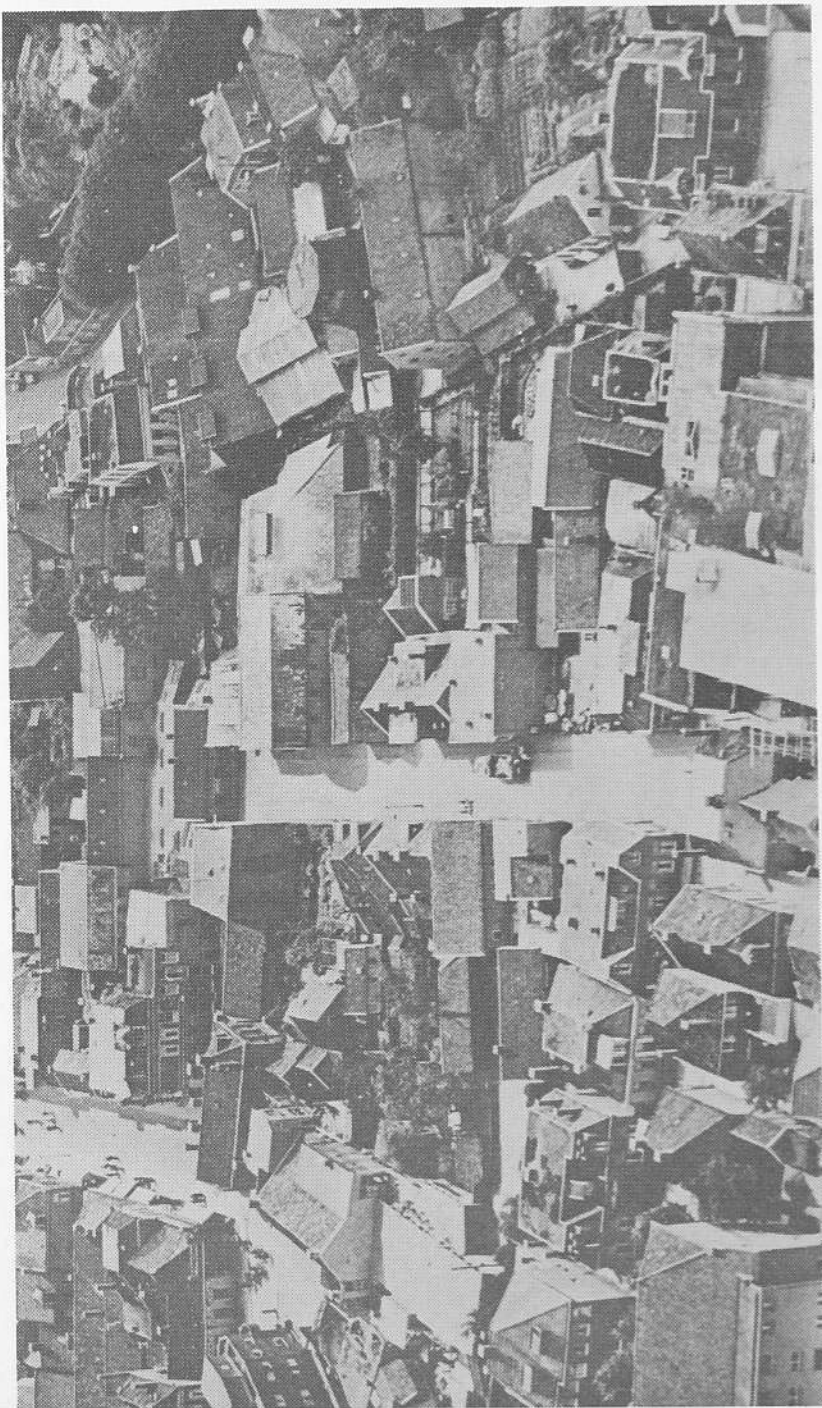
Door hun huizen vooral langs de nieuwe vaart te bouwen kregen de Drentse heren de kans zich van het dorpse Assen los te maken en 'op stand' te gaan wonen.

De snelle uitbreiding van de stad in de negentiende eeuw gaf de stad een groot aantal voorbeelden van 19e eeuwse architectuur. In zijn scriptie *Kenmerk Assen* schrijft André Houwing dat Assen eigenlijk een typisch 19e eeuwse stad is. En verder:

"Ook door de combinatie van dit nieuwe stedenbouwkundige element (de Vaart - red.) met de reeds bestaande oude structuur, of anders gezegd, deze lineaire structuur gekoppeld aan de oude cirkelvormige structuur ontstond een patroon wat het eigene van de stad in hoge mate bepaalt en Assen onderscheidt van andere plaatsen." 1)

1) ANDRÉ HOUWING, *Kenmerk Assen*, pag. 14.

Noordelijk centrumdeel in de jaren dertig

De glans van de paleizen

De gegoede burgerij bouwde aan de west- en zuidkant van de stad. Niemand leek oog te hebben voor de honderden kleine huisjes die in dezelfde tijd in het noorden van de stad gebouwd werden, de kant van het veen op. "De glans van de stad van de paleizen heeft velen herwaarts getrokken", schreef Prakke. 2)

In het noordelijk centrumdeel groeide langzamerhand een structuur die aansloot op de rest van de stad. Het stratenpatroon was in belangrijke mate radiaal: de wegen naar het veen en de molen (Venestraat en Molenstraat), de Kanaalstraat en de Groningerstraat. Daarnaast waren er drie concentrische ringen: Schoolstraat, Venegang + Molendwarsstraat + Groningerdwarsstraat en het Kanaal.

De huizen waren klein; er waren nogal wat veenarbeidershuisjes bij. Sommige huizen zagen er uit als kleine boerderijen. Andere daarentegen waren duidelijk afgeleid van een "deftige woning"-type zoals dat langs de Vaart gebouwd was (zie foto hierboven).

2) H.J. PRAKKE, *Deining in Drenthe* (Assen, 1958), pag. 196.

Groei en schoonheid

Het toekomstige uiterlijk van Assen werd door de stadsbestuurders geënt op de "grootstedse dromen", zoals die in hoofdstuk 2 aan de orde zijn geweest. Men had een vernieuwing van het centrum voor ogen en binnen die gedachte was geen plaats voor het handhaven van het oude. Dit denken en de concretisering daarvan droeg daar alle sporen van.

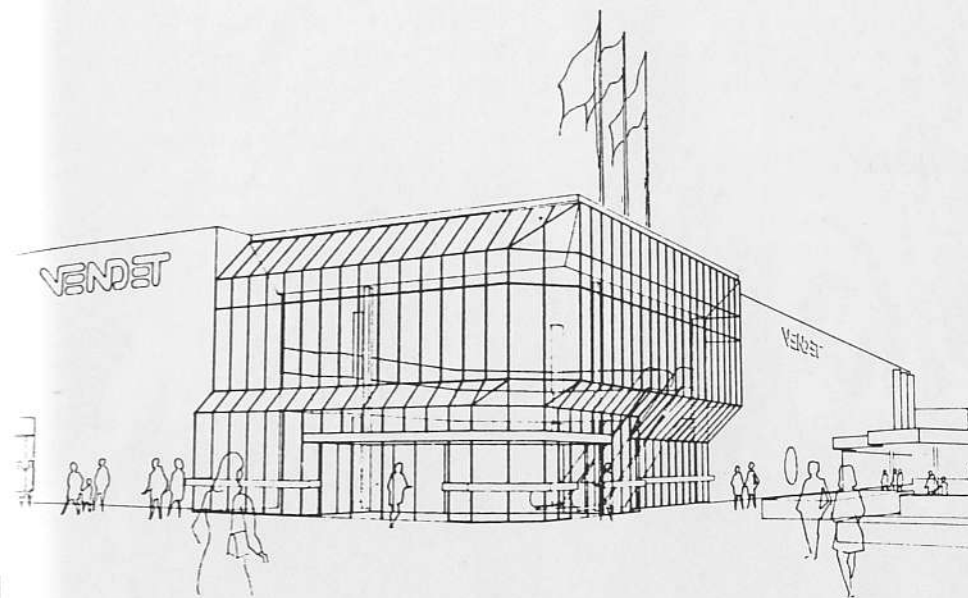
Agter zei aan het begin van een discussie in de gemeenteraad over de aanwijzing van beschermde stadsgezichten in Assen:

"Hier staan soms belangen tegenover elkaar van een gemeente die groeien wil en aan de andere kant de historie of de schoonheid van een bepaald deel van de stad." 3)

Deze discussie in de raad ging over de Brink en de Vaart. Daar was men al gekant tegen de conservering van het bestaande. Over straten als de Molendwarsstraat (zie foto hieronder) hoefde men niet eens te praten. Krotopruijing was het doel en wat er in het kader van het Komplan Noord voor in de plaats kwam, droeg alle soorten van geplande grootschaligheid.

3) Notulen raadsvergadering 15 oktober 1966.

Molendwarsstraat

Plannen

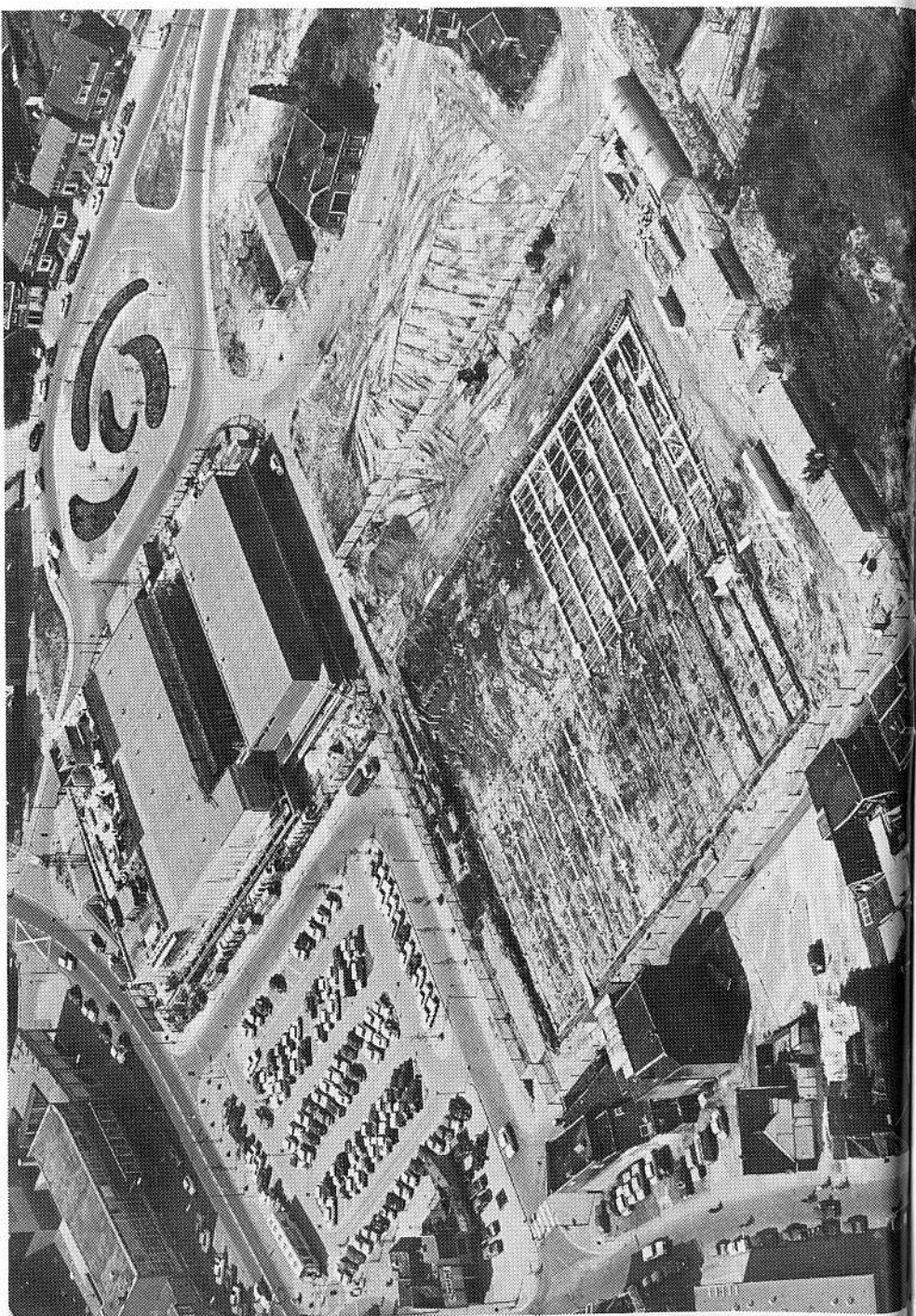
Grootschaligheid was een uitgangspunt van de gemeentelijke plannen en in dat opzicht sloten ze goed aan bij de wensen van het grootwinkelbedrijf. Grootschaligheid betekende voor hen een functioneel gebouw. Met grootschaligheid zo hoog in het vaandel moest de vormgeving daarvan alle sporen dragen.

In het al eerder geciteerde rapport *Saneren* zegt Van der Meer van Ahold over de ontwerper van de MIRO, het bureau Groosman, het volgende:

"Meestal is Groosman ons architectenbureau, maar hij is eigenlijk te veel "kunstenaar" voor ons. Met de Nederlandse architecten is het droevig gesteld: zij weten niets van prijzen, materialen, constructie. Zij kunnen niet plannen en zij zijn nooit op tijd. Er is ook geen specialisatie. Wij hebben nu veel betere ervaringen met een Amerikaan: Epstein, die regelmatig even over wipt uit de States. Hij is daar gespecialiseerd in distributiehallen voor groothandelaren in vlees en slagerijen." 4)

4) *Saneren*, pag. 138.

Grootschaligheid en vervlakking

De foto op de pagina hiernaast geeft een goed beeld van de grootschaligheid in het noordelijk centrumdeel. Sommige winkels daar zijn even groot als één bebouwingsvlak in het oude centrum met maar liefst 28 grotere en kleinere winkels. Daarnaast is er door de realisering van de plannen een vervlakking opgetreden in de bebouwde omgeving: je voelt je niet meer in Assen. Dat is overigens geen verschijnsel dat typerend voor deze plaats is.

Op veel plaatsen waar op dergelijke schaal vernieuwd is, valt het verschijnsel van de vervlakking waar te nemen. Als je naar de onderstaande foto kijkt, moet je er als gegeven bij hebben dat dit in het Asser centrum is. Maar 't kan net zo goed in het centrum van Emmen of in een nieuwbouwwijk van Groningen zijn.

Geen specifieke kenmerken

André Houwing schrijft in zijn scriptie over het verdwijnen van de historisch gegroeide structuur en bebouwing:

“Kenmerken, welke gedurende lange perioden zijn ontstaan, worden te gemakkelijk uitgewist en/of vervangen door eenvormige structuren, welke slechts zelden aansluiten bij het bestaande. Omdat dit alles ook nog in hoog tempo plaatsvindt, krijgt de stad eenvoudig niet meer de tijd zich evenwichtig en volgens eigen karakteristieken te ontwikkelen. (. . .) Het Komplan Noord bezit een structuur, welke geen enkele relatie heeft met de rest van het centrum omdat het de specifieke kenmerken van Assen mist.” 5)

5) ANDRÉ HOUWING, Kenmerk Assen, pag. 5.

Molendwarsstraat

Tweemaal hetzelfde huis in de Molendwarsstraat.

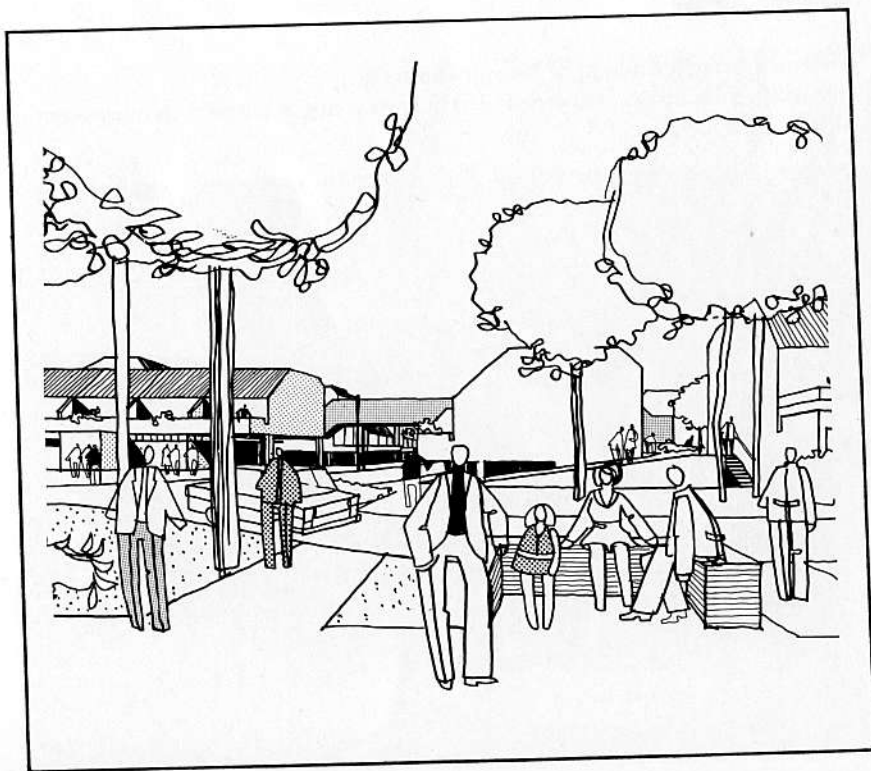
Inmiddels is de straat verdwenen; één huis staat nog een beetje verloren tegen de MIRO aan te hangen.

Veranderingen

Met het verstrijken van de tijd kwamen er in de jaren zeventig veranderingen in het beleid van de gemeente Assen. Zoals in zoveel plaatsen elders verliet men ook in Assen het pad van de grootschaligheid en kwam er een streven voor in de plaats "dat gestreefd dient te worden naar harmonisatie tussen de oude en nieuwe bebouwing in de binnenstad waarbij behoud van de intieme kleinschalige oude gedeelten voorop staat" (aldus het Asser beleidsplan).

Op dat moment was het natuurlijk wel zo dat al het intiems en kleinschaligs in het noordelijk centrumdeel rigoureuus plaats had moeten maken voor de in beton gegoten onwrikbaarheid van de winkelgiganten. Alleen in het noorden van het gebied Komplan Noord bleek nog plaats voor enige 'inbreiding' van kleinschaligheid: het Molenaarstraat-plan en het Kanaalstraat-plan. (Zie hierover ook hoofdstuk 13.)

9 Hoe orden je ruimte

In november 1962 stelde de Asser gemeenteraad het PUK-plan vast. Opzet van het plan was een zodanige verbetering van het betreffende stadsdeel, dat dit een moderne stadsstructuur zou verkrijgen "passend in het raam van de gehele te verwachten ontwikkeling van de Asser binnenstad", aldus de toelichting op het plan. Terwijl de algehele stedenbouwkundige opzet voor de binnenstad de bedoeling had het stadsdeel zeer sterk te betrekken bij het oude centrum.

Een en ander zou gerealiseerd moeten worden door de aanleg van wegen, straten en pleinen en het scheppen van ruime parkeergelegenheden. Verder zouden gronden bestemd worden voor winkelbebouwing en horecabedrijven, terwijl op enkele daartoe zich lenende plaatsen kantoor- en/of woningbouw zou worden toegestaan. Ook werd er in het plan rekening gehouden met de mogelijkheid van vestiging van grootwinkelbedrijven en warenhuizen.

Rond de eeuwwisseling waren de woontoestanden in Nederland erbarmelijk. Dit was het gevolg van het ontbreken van kwalitatieve normen voor de huisvesting van de mensen die het platteland hadden verlaten om werk te zoeken in de groeiende industriesteden. Om deze situatie te veranderen werd in 1902 de *Woningwet* ingevoerd. Deze wet bevatte ook enkele bepalingen die men tot de ruimtelijke ordening kon rekenen, maar toen nog volledig ongeschikt waren aan de volkshuisvesting. Deze bepalingen gaven de gemeenteraad de bevoegdheid tot het leggen van een bouwverbod op voor straten en wegen bestemde gronden. Ook verplichtten zij bepaalde gemeenten tot vaststelling van een 'uitbreidingsplan', ook wel 'stratenplan' genoemd, waarbij de grond werd aangewezen, die in de naaste toekomst voor de aanleg van straten, grachten en pleinen was bestemd.

Met de invoering van dit stratenplan was onbewust een eerste aanzet gegeven tot de ontwikkeling van de moderne ruimtelijke ordening. Vanzelfsprekend kende de oorspronkelijke opzet van de Woningwet 1902 nog tekortkomingen. De praktijk bracht ze snel aan het licht. In de jaren daarop werd het wettelijke raam voor het ordenen van de ruimte nogal eens ingrijpend gewijzigd en verruimd.

Een en ander leidde ertoe dat gemeenten in het begin van de jaren zestig globaal de volgende mogelijkheden hadden:

- a. *komvoorschriften*: door de gemeenteraad te geven regels inzake de aard van de bebouwing en het gebruik van de gronden, met het doel het scheppen van de mogelijkheid om het karakter van bepaalde stadswijken ongewijzigd te handhaven;
- b. *bouwverboden*;
- c. *rooilijnvoorschriften*, die de grenzen (rooilijnen) bevatten, die bij het bouwen aan de wegzijde (voorgevelrooilijnen) of aan de van de weg afgekeerde zijde (achtergevelrooilijnen) niet overschreden mochten worden;
- d. voorschriften op basis van het algemene *artikel 168* van de Gemeentewet: "Aan de raad behoort het maken van de verordeningen, die in het belang der openbare orde, zedelijkheid en gezondheid worden vereischt en aan andere, betreffende de huishouding der gemeente."

Het Asser PUK-plan was een combinatie van deze planologische maatregelen.

Het PUK-plan werd door de ingediende bezwaarschriften pas in juli 1967 in hoogste administratieve instantie — de Kroon — goedgekeurd. Maar wel met dien verstande dat goedkeuring werd onthouden aan het bouwverbod, omdat het plan met betrekking tot dit bouwverbod geen overgangsrecht bevatte. Ook werd goedkeuring ont-

houden aan het voorschrift m.b.t. de nadere eisen die B en W kunnen stellen, omdat dit geen beroep op de gemeenteraad mogelijk maakte.

Op 1 augustus 1965 kwam de Wet op de Ruimtelijke Ordening. Deze kent als gemeentelijke planologische maatregel onder meer het 'bestemmingsplan'. Dit heeft tot doel concrete beleidslijnen aan te geven voor de ruimtelijke ontwikkeling in de toekomst. In zijn toelichting op het wetsontwerp schrijft de minister hierover:

"Doel van het bestemmingsplan is een goede ruimtelijke ordening van het gebied, waarover het plan zich uitstrekt. Deze ruimtelijke ordening wordt verkregen door het coördineren van de verschillende belangen, die bij het gebruik van de in het plan begrepen grond zijn betrokken, tot een zo harmonisch mogelijk geheel, dat een grotere waarde vertegenwoordigt dan bij het dienen van elk dier belangen afzonderlijk te bereiken ware geweest."

Aan de aanwezigheid van een bestemmingsplan kent de wet het rechtsgevolg toe dat de burger daaraan gebonden is. Dit komt tot uiting, wanneer iemand tot bouwen of tot het uitvoeren van bepaalde andere werken wil overgaan. Was in de Woningwet het verbod van bouwen zonder vergunning vastgelegd, bij het bestemmingsplan kan een verbod zijn opgenomen om ook bepaalde andere werken of werkzaamheden zonder vergunning uit te voeren. Wettelijk is nu voorgeschreven dat de aanvragen om dergelijke vergunningen moeten worden getoetst aan het bestemmingsplan. Indien blijkt dat er strijd met dat plan zou ontstaan, moet de vergunning worden geweigerd.

Op zichzelf legt het bestemmingsplan geen rechtstreekse verplichtingen op. Het is dus niet zo dat mensen die er al zitten, verplicht zouden zijn de bestemming te realiseren. Het plan heeft alleen een werende strekking: het weren van wat in strijd zou zijn met de gewenste ruimtelijke ontwikkeling.

Bij het Asser bestemmingsplan Komplan Noord is men ervan uitgegaan dat de stad vóór het jaar 2000 meer dan 70.000 inwoners zou hebben. Daarom diende ernaar gestreefd te worden dat het hart van de stad zijn functie zou kunnen blijven vervullen. Het moest zo vergroot en geherstructureerd worden dat stedelijke voorzieningen daarin een plaats konden vinden; niet alleen ten behoeve van de stad Assen, maar ook voor de regio. Het plan was erop gericht dat het openbaar vervoer slechts een additionele functie kon vervullen. Het aantal inwoners zou te gering zijn voor een redelijk renderend openbaar vervoer. Het centrum moest per auto en fiets gemakkelijk bereikbaar zijn.

De inhoud van een bestemmingsplan kan zijn:

- a. aanwijzing van de bestemming van de grond
- b. gebruiksvoorschriften voor deze grond
- c. gebruiksvoorschriften voor de opstallen die zich erop bevinden.

De bestemming omschrijft de doeleinden waarvoor de grond met het oog op een goede ruimtelijke ontwikkeling mag worden gebruikt. De minister in zijn Nota van Toelichting:

"De bestemming is niet meer dan een in algemene termen vervatte aanduiding, een kenschetsing van de doeleinden, waarvoor de grond mag worden gebruikt. Voor zover deze algemene omschrijving, die op de kaart met de daarbij behorende verklaring wordt vermeld, nog een nadere uitwerking behoeft, wordt deze vervat in de gebruiksvoorschriften."

Burgemeester en Wethouders stellen ten behoeve van een goede ruimtelijke ordening in de gemeente een onderzoek in naar de bestaande toestand en naar de mogelijke en wenselijke ont-

Molenstraat

wikkeling van de gemeente. Dit onderzoek heeft o.a. betrekking op de natuurlijke gegevens van het gebied, de bevolkingsontwikkeling, de ontwikkeling van de welvaartsbronnen en de sociale en culturele ontwikkelingen in de samenleving. Dit is de basis van het bestemmingsplan.

De gemeenteraad is *verplicht* om (afgezien van een tijdelijke ontheffing van Gedeputeerde Staten) een bestemmingsplan vast te stellen voor het gebied buiten de bebouwde kom en is hiertoe *bevoegd* binnen de bebouwde kom of een gedeelte daarvan. Bestemmingsplannen bestaan uit een of meer kaarten met een bijbehorende verklaring waarop de bestemming van de gronden wordt aangewezen en voorschriften voor het gebruik van gronden en opstallen.

Inspraak

Het ontwerpplan 'Komplan Noord' heeft na openbare bekendmaking vooraf een maand lang (ingaaude 1 november 1971) op de gemeentesecretarie ter inzage gelegen. Binnen deze (door de wet gestelde) termijn zijn schriftelijke bezwaren ingediend door bijna 200 mensen, de meesten afkomstig uit de Asser middenstand.

Op 4 januari 1972 werd in het culturele centrum De Kolk een hoorzitting gehouden, waar iedere Assenaar zijn mening kenbaar kon maken. Tijdens deze hearing verweet wethouder Berger de Asser middenstanders dat zij veel kansen op inspraak hadden laten liggen. De Drentse en Asser Courant schreef:

"De mogelijkheden tot inspraak hebben tot dusverre vrijwel geheel ontbroken. Het gemeentebestuur had daartoe veel eerder en zo niet al in het prille beginstadium de gelegenheid moeten geven. Het verwijt, dat de Asser ondernemers tot en met de indiening van tweehonderd bezwaarschriften niet op

de gemeentelijke plannen hebben gereageerd, kan het tekort aan inspraak absoluut niet rechtvaardigen. Naar onze mening had het college van B & W, dat vóór het tegenwoordige de scepter over Assen zwaaide, de gelegenheid daartoe moeten geven. Nu is er, zoals burgemeester Grolleman het uitdrukte, 'een historische situatie' gegroeid, waarin de Asser ondernemers geen rol hebben gespeeld. Een gemeentebestuur kan niet gaan zitten wachten tot er mogelijke bezwaarden bij hem komen of totdat er inwoners bij hem aankloppen die iets meer over de gemeentelijke plannen willen weten."

Ook PvdA-fractievoorzitter De Roos roerde deze zaak op 20 januari 1972, toen de raad het Komplan Noord vaststelde, nog even terloops aan:

"Ook op de manier van inspraak bieden hebben de Asser ondernemers kritiek; dat is naar ik meen terecht. Wij hebben wel een hearing gehad, maar dat wil ik geen inspraak noemen. Inspraak is het participeren van de burgers in het proces van het besluiten en dat is niet aan de orde geweest."

Volgens de wet op de Ruimtelijke Ordening kan de burger eerst van zich doen horen als het ontwerpplan ter inzage is gelegd. Dat is in een fase waarin de plannen reeds in een vergevorderd stadium van voorbereiding zijn. In die fase kunnen bezwaren worden ingediend. In wezen is dit een negatieve vorm van inspraak: inspraak achteraf.

Werkelijke inspraak — meedenken en meespreken bij de vorming van ruimtelijk beleid — is dan zo goed als niet meer mogelijk omdat er al te veel vastligt. Voor een reële en zinvolle inspraak zal er een mogelijkheid moeten zijn in het stadium dat er nog niets vaststaat. Dit zou gefaseerd kunnen plaatsvinden in overeenstemming met de stadia van de beleidsvorming. Dat is in de fase (a) waarin de formulering van de uitgangspunten van het beleid en de eerste ideeënvorming over een plan plaatsvindt, de programmafase (b), de fase (c) waarin overlegd wordt over alternatieve mogelijkheden binnen het raam van de aanvaarde uitgangspunten, de ontwerpfasen (d), de fase (e) waarin de in een afgeronde vorm gegoten voorstellen op tafel liggen en de vaststellingsfase (f).

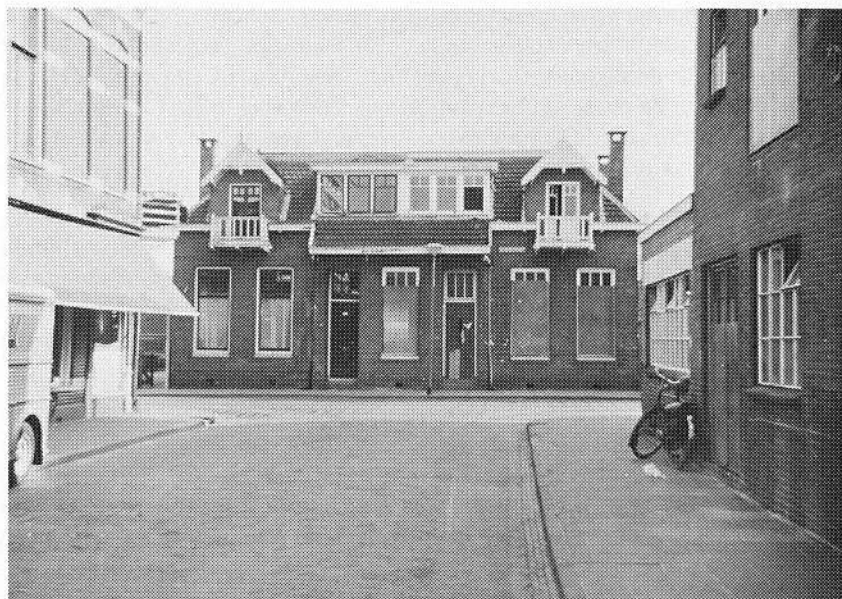
De Raad van Advies voor de Ruimtelijke Ordening noemt een aantal voorwaarden voor een goede inspraak:

- Er dient gelegenheid voor de bevolking te zijn om meningen en gedachten te uiten t.a.v. uitgangspunten en beleidsvoornemens.
- De bevolking dient ook de mogelijkheid te hebben in discussie te treden met de bestuurders en de ontwerpers. (Dit betekent een spreekrecht en een luisterplicht.)
- De bevolking mag verwachten dat wat bij de inspraak naar voren komt, ook (binnen de grenzen van de redelijkheid) van invloed zal zijn op de uiteindelijke beslissing.

Inspraak is geen doel op zich, maar een middel gericht op het doelmatig functioneren van de democratie en op de kwaliteit van het overheidsbeleid. Het is geen middel om letterlijk mee te beslissen en daarom kan het niet in de plaats komen van de uitspraak van het verantwoordelijke bestuursorgaan (provinciale staten of gemeenteraad).

Bezwaarschriften

Dat niet iedereen gelukkig was met de gemeentelijke plannen moge blijken uit het grote aantal bezwaarschriften ingediend bij de raad van de gemeente Assen binnen de wettelijke termijn van een maand.

Hoek Kanaalstraat/Schoolstraat

Na voorbereidend onderzoek en verplicht overleg met de betrokken rijks- en provinciale diensten wordt een ontwerpplan gemaakt dat na bekendmaking in de pers gedurende een termijn van een maand voor een ieder ter secretarie ter inzage moet worden gelegd. Gedurende die maand kunnen eventuele bezwaren schriftelijk bij de gemeenteraad worden ingediend.

Er waren 25 bezwaarschriften ingediend door zo'n 200 bezwaarders. Een aantal dat de socialist De Roos, na een opsomming van de naar zijn smaak positieve elementen van het plan, tijdens de raadsvergadering van 20 januari 1972, deed opmerken:

"Als men al deze positieve punten bekijkt, staat men er versteld van dat er zoveel bezwaren naar voren zijn gebracht en wel voornamelijk van de kant van de Asser ondernemers. Ik ben nauwelijks bezwaren van consumenten tegengekomen; natuurlijk wel van mensen die in het betreffende gebied zijn gevestigd en door het Komplan worden gehinderd in bijvoorbeeld het uitoefenen van hun bedrijf."

Komplan Noord veroorzaakte meer dan alleen maar 'hinder'.

Zo achtte een van de bezwaarden het onaanvaardbaar dat zijn bedrijf nagenoeg onbereikbaar zou worden voor de mensen, die vroeger via die straat naar het centrum gingen. Als gevolg hiervan zou hij zeer worden geremd in de uitoefening van zijn bedrijf. Bovendien zou bij de realisering van Komplan Noord zijn pand moeten worden afgebroken zodat hij, zolang de continuïteit van zijn bedrijf niet zou zijn verzekerd, ernstige bezwaren had tegen het plan.

De raad achtte zijn bezwaren ongegrond: "Handhaving van het bedrijf van reclamant is niet mogelijk zonder aan de opzet van het plan in ernstige mate afbreuk te doen." De raad was in zijn ongegrondverklaring wel uiterst summier: handhaving zou ernstig afbreuk doen aan de opzet van het plan. Een nadere toelichting gaf de raad niet en de reclamant tastte in het duister omtrent de overwegingen op grond waarvan de raad tot zijn besluit was gekomen.

Was de raad hier slechts 'onelegant' geweest door de reclamant met een in wezen loze formule 'af te schepen' of heeft de raad deze formule gebezigd uit onvermogen het bezwaar af te wegen tegen de contra-argumenten van B&W in hun advies aan de raad het bezwaar ongegrond te verklaren? Hoe het antwoord op deze vraag ook moge luiden: zolang de hogere instanties nog genoeg nemen met dergelijke in wezen lege formuleringen, is het antwoord hier (spijtig genoeg) niet van belang.

Een andere reclamant maakte bezwaren tegen de absolute voorrang die aan het particulier autogebruik werd gegeven boven het openbaar vervoer. Hij merkte op dat de toelichting op het plan vrijwel letterlijk aansloot bij de 'Nota inzake het voorlopige ontwerp van het wegenstroomien in het stadscentrum van Assen' uit 1968. Volgens hem waren sinds '68 de inzichten omtrent openbaar vervoer grondig veranderd en werd in '72 algemeen erkend dat het maatschappelijk effect van het openbaar vervoer zo gunstig was, dat rentabiliteit geen maatstaf (meer) kon zijn. Hij stelde daarom voor, gezien de ongemakken die 2350 parkeerplaatsen zouden veroorzaken, dat aantal drastisch te verlagen. De vrijkomende ruimte zou dan voor woningbouw, groenvoorziening, leuke pleintjes en natuurlijk voor openbaar vervoer te gebruiken zijn.

De gemeenteraad achtte in januari '72 ook deze bezwaren ongegrond:

"Wat van de gewijzigde inzichten omtrent het openbaar vervoer ook moge zijn, het spreidingspatroon van de bevolking in Assen en in geheel Drenthe is zodanig dat een praktische uitvoering van de zienswijze van reclamant ten opzichte van het openbaar vervoer onuitvoerbaar is. Eerderbedoeld spreidingspatroon brengt nu eenmaal met zich mee dat in hoofdzaak moet worden gerekend op verplaatsing van bezoekers naar de binnenstad per auto. De overlast die van deze auto's mocht worden ondervonden zal zeker tot een minimum beperkt blijven."

B&W hebben het kennelijk niet aangedurfd werkelijk opening van zaken te geven. Ze stelden de raad voor zijn inbreng — die niet anders dan positief te noemen is en alleen al daarom een degelijk gemotiveerde beslissing verdiende — van de hand te wijzen met als argument dat het onuitvoerbaar zou zijn. Wat heet onuitvoerbaar? Met een handvol verkeersborden kun je de Asser binnenstad 'autovrij' maken. Het begrip 'onuitvoerbaar' is hier dus niet in absolute zin gebezigd, maar klaarblijkelijk in relatieve zin.

10 Tact, geduld en goed koopmanschap

Bestemmingsplannen brengen een beperking van het eigendomsrecht en het gebruiksrecht met zich mee. Hierdoor kan schade ontstaan, bijvoorbeeld als gevolg van het niet kunnen uitbreiden van een bedrijf terwijl hiervoor al belangrijke kosten (bijvoorbeeld voor bouwplannen) gemaakt zijn. Schade kan ook ontstaan door verandering van bestemming, bijvoorbeeld van een bouwgrondbestemming in een agrarische bestemming; hiervan zal waardevermindering in dit voorbeeld het gevolg zijn. Denkbaar is ook dat een perceel bouwgrond door een rooilijn (een bebouwingsgrens) wordt doorsneden en daardoor zijn bouwgrondwaarde verliest.

Al deze schade vloeit voort uit een rechtmatig overheidsoptreden. De vraag is nu in hoeverre de overheid nu verplicht is deze schade te vergoeden. In het maatschappelijke verkeer moet een ieder in bepaalde mate inperking van zijn rechten aanvaarden om een redelijke samenleving mogelijk te maken. De schade als gevolg hiervan zou men als normaal kunnen beschouwen. Het Nederlands Recht kent geen verplichting om deze schade te vergoeden.

Treffen stedenbouwkundige maatregelen één burger veel zwaarder dan een ander – dus onevenredig (en dat kan juist bij deze maatregelen heel goed voorkomen) – dan is er uit billijkheids-overwegingen aanleiding de burger in deze schade tegemoet te komen. Deze gedachte ligt aan artikel 49 van de Wet op de Ruimtelijke Ordening ten grondslag:

“Indien en voorzover blijkt dat een belanghebbende ten gevolge van de bepalingen van een bestemmingsplan schade lijdt of zal lijden, welke redelijkerwijze niet of niet geheel te zijnen laste behoort te blijven en waarvan de vergoeding niet of niet voldoende door aankoop, onteigening of anderszins is verzekerd, komt de gemeenteraad hem op zijn verzoek een naar billijkheid te bepalen schadevergoeding toe.”

In de oude Woningwet kwam dit recht niet voor. Toch hebben onder de werking van die oude Woningwet verschillende gemeenten een zogenaamde schadevergoedingsverordening vastgesteld. Hierop konden mensen die door een bestemmingsplan meer dan evenredige schade ondervonden, een beroep doen. Gemeenten deden dit op eigen initiatief, maar ook wel min of meer daartoe geprest door de Kroon c.q. Gedeputeerde Staten. Een plan werd soms anders niet goedgekeurd.

Bij raadsbesluit van 15 december 1960 werd in Assen de *“Regeling inzake het verlenen van een financiële tegemoetkoming aan bewoners van te saneren woningen in de kosten van verhuizing naar en inrichting van een andere woning”* vastgesteld. Deze tegemoetkoming werd bepaald aan de hand van de gezinsgrootte. Ging het om één persoon dan stond daar een tegemoetkoming van f 75,— tegenover. Elke persoon meer, tot het maximum van tien, betekende een verhoging van dit bedrag van f 50,— per persoon. (Vreemd en onbegrijpelijk in de regeling was dat bij zes personen een tegemoetkoming gold van f 325,—, bij zeven personen f 400,— en bij acht dan weer f 450,—. Deze vreemde sprong van f 75,— is dan ook niet te verklaren.)

De tegemoetkoming werd na aanvraag verleend onder een aantal voorwaarden. De aanvrager moest inleveren:

- een gespecificeerde opgaaf van het noodzakelijke aan te schaffen huisraad met vermelding van de vermoedelijke kosten;
- een gespecificeerde opgaaf van de eventueel in de te betrekken woning aan te brengen noodzakelijke voorzieningen, niet vallende onder a.

Dan was men er nog niet, want ná de verhuizing moest men door het inleveren van

de rekeningen aantonen, dat men inderdaad de kosten had gemaakt. Daarna had uitbetaling plaats. De regeling was van 15 december 1960 tot maart 1969 van kracht.

Eind 1960 begon er een versnelling op te treden in de aankoop en de afbraak van woningen in de binnenstad. Komt bij het feit dat burgers ‘mondig’ werden. Steeds meer mensen gingen zich beklagen over de hoogte van de tegemoetkoming. Anderen werden uitgesloten omdat de regeling een beperking inhield: men kwam alleen in aanmerking wanneer de woning, die afgebroken moest worden, binnen een gebied lag waar “een saneringsplan of een ontwerp daarvan” aanwezig was.

De administratieve rompslomp, de mogelijke onbillijkheid en de kritiek van de betrokkenen leidde er toe dat het college op 20 maart 1969 met het voorstel kwam de oude regeling te laten vervallen. De nieuwe regeling heette:

“Verordening tot het verlenen van een bijdrage aan huurders van woningen die in verband met de uitvoering van planologische maatregelen, verkeersvoorzieningen of andere openbare werken moeten worden ontruimd en afgebroken.” (De verordening was niet van toepassing op woningen, die als “krot” stonden aangemerkt. Daarvoor had men de Krotopruijningsverordening.)

De bijdrage werd als volgt vastgesteld: f 750,— voor kosten van verhuizen en wederinrichting en een bedrag voor het tijdelijk opvangen van een hogere huur. Dit bedrag was maximaal f 500,—. De verordening was een aanmerkelijke verbetering in verge-

lijking met de oude regeling van 15 december 1960. Een nadeel was dat de bijdrage alleen bestemd was voor de huurder van de woning. Onderhuurders of medebewoners telden niet mee op het moment dat de woning verlaten moest worden. Daar stond tegenover dat ook zij die buiten het saneringsgebied op last van de gemeente moesten verdwijnen, in aanmerking kwamen voor een tegemoetkoming.

Maar ook deze verordening was geen lang leven beschoren. Reeds op 9 april 1970 kwam het college van B&W met een nieuw voorstel aan de raad. De hoogte van de tegemoetkoming werd gewijzigd in maximaal f 1.500,—. Al op 20 juli 1972 kwam het college met een herzien voorstel. Wat in de vorige voorstellen ontbrak — de sociale kant van de sanering — krijgt nu voor het eerst aandacht. Zo schrijft het college in haar voorstel dat de verordening *een duidelijk sociaal doel* heeft. Ook erkent het dat zij belang heeft bij ontruiming: "Bovendien moeten we in acht nemen het feit, dat niet de betrokkenen veelal de directe belanghebbenden zijn, maar dat de gemeente belang heeft bij de ontruiming."

Het college stelde voor de vergoeding te verhogen tot f 2.500,—. Naast het sociale argument en het eigenbelang van de gemeente noemt het college in haar voorstel het verschil in tegemoetkoming tussen eigenaar-bewoner en huurder-bewoner onrechtvaardig. De eigenaar-bewoner kreeg al enige tijd behalve de koopsom een bedrag van f 2.500,— voor de kosten van verhuizing en wederinrichting. De raad ging conform het voorstel en zonder beraad accoord.

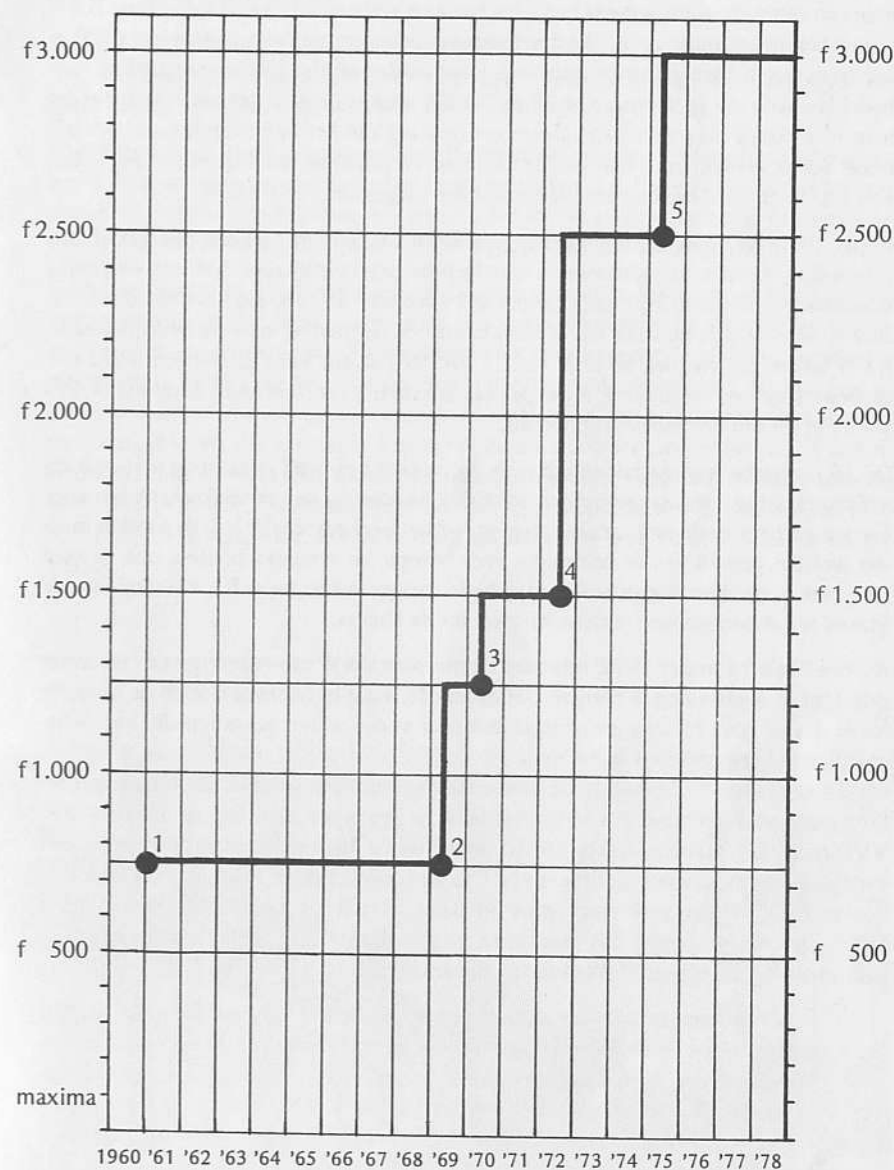
De nadelen bleven echter bestaan; onderhuurders of medebewoners kregen geen tegemoetkoming in de kosten van verhuizing en wederinrichting. Bijna drie jaar later komt het college opnieuw met een voorstel aan de raad de bijdrageverordening te wijzigen. Aanleiding daartoe was het feit dat het Rijk dit bedrag had verhoogd. De tegemoetkoming wordt nu opgetrokken tot f 3.000,—. De raad besloot conform het voorstel, zonder beraad en zonder hoofdelijke stemming op 20 maart 1975.

Wel of geen bedrijfsschadevergoeding?

Op 13 maart 1963 kocht de gemeente een pand in de Schoolstraat. "Koop breekt geen huur", dus de huurder van het pand bleef er wonen. In augustus 1966 kwamen gemeente en huurder tot een nieuwe overeenkomst 'voor tijdelijke huur'. Hierin werd bepaald dat zonder toestemming van de verhuurder het de huurder verboden zou zijn "in het gehuurde enige nering, bedrijf of industrie, hetzij zelf uit te oefenen, hetzij door anderen te laten uitoefenen of te dulden dat dit zou geschieden".

In oktober 1966 verzocht de huurder B&W om zijn huurwoning aan de woonruimte te mogen onttrekken met de bedoeling het dan als bedrijfsruimte te gebruiken. B&W wezen dit verzoek in januari 1967 af. Het inrichten van de woning als bedrijfspand zou "verduurzaming" van het pand betekenen. Huur en verhuur van een bedrijfspand duren minimaal vijf jaar en dit was ten behoeve van de realisering van het PUK-plan niet gewenst. Ook zou het voor de gemeente kunnen betekenen om te zijner tijd bij ontruiming de man op grond van de daarvoor bestaande voorschriften een vergoeding voor bedrijfsschade toe te moeten kennen.

"Bijdrage-verordening woningontruiming" Assen

- 1 Raadsbesluit 15 december 1960 (zie blz. 74)
- 2 Raadsbesluit 20 maart 1969
- 3 Raadsbesluit 16 april 1970
- 4 Raadsbesluit 20 juli 1972
- 5 Raadsbesluit 20 maart 1975

In februari 1968 werd de huurder aangezegd het pand aan de Schoolstraat te ontruimen in verband met realisering van het PUK-plan. De maand daarop verzocht de man om een vergoeding wegens bedrijfsschade en verhuis- en inrichtingskosten. B & W waren bereid om in de verhuiskosten tegemoet te komen met een bedrag van f 600,— (op basis van de toen geldende normen), maar wilden er niet aan een vergoeding voor bedrijfsschade toe te kennen. Op 29 april 1969 diende de huurder het verzoek in om hem in verband met de voorgenomen ontruiming van het betreffende pand een bijdrage toe te kennen op grond van de "Bijdrageverordening woningontruiming". Een half jaar later werd hem de maximumbijdrage toegekend van f 1.250,—.

Begin 1970 verzocht de huurder nog eens om toekenning van een bedrijfsschadevergoeding, omdat aan anderen in soortgelijke omstandigheden wel een dergelijke schadevergoeding zou zijn toegekend. Op 19 februari 1970 kreeg hij weer afwijzing, daarna verzocht de huurder B & W mondeling om vergoeding voor de bedrijfsschade. B & W wezen dat verzoek bij brief van 27 juli 1970 af. Nu werd de gemeenteraad aangezocht voor een vergoeding, maar de raad achtte het verzoek niet-ontvankelijk; dus werd het niet in behandeling genomen.

Op 16 november van datzelfde jaar ontving de raad een brief, waarin de niet-ontvankelijkverklaring werd aangevochten. Of B & W hadden op het verzoekschrift een voor beroep vatbare beslissing moeten nemen, of het verzoekschrift had in handen moeten worden gesteld van de commissie voor beroep- en verzoekschriften; ook de raad ging niet in op deze suggestie. De man hield dapper vol en na zich tot Gedeputeerde Staten te hebben gewend, richtte hij zich tot de Kroon.

Bij brief van 15 maart 1972 verzocht de minister B & W van Assen om een en ander nog eens in overweging te nemen. Dat gebeurde, maar het college deelde de minister mede dat er geen nieuwe gezichtspunten naar voren waren gekomen die het rechtvaardigden het standpunt te herzien.

Op 24 augustus 1972 bereikte de gemeente wederom een verzoek om schadevergoeding wegens ontruiming van inmiddels berucht geworden pand aan de Schoolstraat. VVD-raadslid Charbon merkte op dat de gemeente had gedoogd dat verzoeker zijn bedrijf in een huurwoning uitoefende: "In de loop der jaren is echter ook voor verzoeker toch wel een verkregen recht ontstaan." De Roos zei: "Er zijn geen nieuwe feiten op tafel gekomen, dus moet men zeggen dat in deze zaak recht is gedaan en daar moet het bij blijven." Wethouder Mulder antwoordde:

"Er is geen sprake van nieuwe feiten, verzoeker is er op geweest, dat hij voor eigen verantwoordelijkheid een bedrijf vestigde in een huis van de gemeente, een huis dat niet als bedrijfspand werd verhuurd. In dit geval hebben B & W een besluit genomen, vervolgens is het in een openbare vergadering van de raad aan de orde geweest, in die tijd functioneerde de commissie voor beroeps- en verzoekschriften nog niet helemaal. Volgens de heer Charbon komt de minister met een nieuw feit, namelijk dat de gemeente heeft gedoogd dat verzoeker zich daar vestigde, echter aan gedogen kan men geen rechten ontleen."

"Ne bis in idem" betekent "niet tweemaal voor hetzelfde". Deze regel beoogt te voorkomen dat in een zaak waarin de feiten dezelfde zijn, tweemaal recht wordt gedaan.

De raad wees het verzoek dan ook van de hand. Op 15 januari 1975 verzocht de man weer om een uitkering wegens bedrijfsschade in verband met de ontruiming van het pand aan de Schoolstraat. "Ne bis in idem" — hij hield er mee op.

Niet iedereen in het Komplan verkeerde in eenzelfde positie. Het gemeentebestuur heeft daar weinig oog voor gehad of kunnen hebben. Zij die er het beste afkwamen, waren de middenstanders met een eigen pand in het saneringsgebied. Ter verduidelijking hiervan twee gevallen: een electriciteitszaak en een schoenmakerij.

De schoenmaker had het pand gehuurd van de gemeente Assen, de andere zaak was eigendom van de middenstander. Door een steeds verdergaande afbraak van woningen rondom de schoenmakerij verdwenen met de woningen de klanten. Slechte bereikbaarheid en het aanzien van de buurt bevorderde de omzet niet. Na tien jaar saneren was de omzet van de schoenmakerij zo gedaald, dat er geen redelijk inkomen was overgebleven. De gemeente hanteerde de omzetcijfers van de laatste vijf jaar als er op het moment dat men moest verhuizen een beroep werd gedaan op vergoeding voor bedrijfsschade. Dat betekende voor de schoenmaker dat er gezien zijn lage omzetcijfers op het moment dat verhuizing noodzakelijk was, formeel niets te krijgen viel.

Molenstraat

De schoenmakerij was gevestigd in een gemeentepand, dat als 'woonhuis' was verhuurd. Toen het moment van ontruiming was aangebroken, kon de schoenmaker een tegemoetkoming krijgen van f 2.500,— in verhuis- en inrichtingskosten. Daar de gemeente geen eigen woningen of bedrijfspanden bezat, was de schoenmaker volledig aangewezen op particulier verhuur en op de Stichting Woningbeheer Assen. Het eind van deze jarenlange zakelijke achteruitgang was, dat de schoenmaker zijn bedrijf heeft moeten beëindigen en dat hij als gebroken man in een huurwoning van de SWA terecht kwam.

De electriciteitszaak had ook onder een verminderde omzet te lijden. Het voordeel van dit bedrijfje was overigens wel, dat de verkoop niet gebonden was aan een klantenkring in de directe omgeving van de winkel. De zaak leverde door de hele stad; reparatiewerk werd vaak niet in het bedrijf, maar bij de klanten thuis verricht. Op 17 april 1975 besloot de gemeenteraad het pand van deze middenstander te verwerven voor een koopprijs van f 225.000,— "inclusief bijkomende schaden en inkomensschade". Deze middenstander heeft inmiddels in hetzelfde bestemmingsplan grond gekocht van de gemeente Assen en er een nieuw pand laten bouwen.

In Trefpunt, een tijdschrift van het ministerie van CRM, schrijft drs. H.J. Olthof:

"Achter zo'n sanering staat steeds als lijdend voorwerp de bevolking van de betrokken wijken. Voor hen betekent het een absoluut breekpunt in hun bestaan, een vernietiging van een vertrouwd woon- en leefpatroon en het opbouwen van iets geheel nieuws. (. . .) Heel kleine zelfstandigen zoals lompenophalers, handelaars in tweedehands auto's, kleine winkeliers, moeten elders hun bedrijf gaan uitoefenen. Zij komen relatief veel voor in oude stadswijken, door de voor hen economisch gunstige omstandigheden (lage huren, lege panden voor opslag). Moeten zij de gelegenheid hebben om — op de een of andere wijze gesubsidieerd — elders in hun bedrijf voort te zetten, of moeten ze langzaam uitsterven?"

Uit de voorbeelden blijkt wel dat de een meer moest "lijden" dan de ander. Met het oog op de financiële vergoedingen kun je een zestal categorieën onderscheiden binnen het saneringsgebied:

- Bewoner/huurder van een woning;
- Bewoner/eigenaar van een woning;
- Middenstander/huurder van een bedrijfspand;
- Middenstander/eigenaar van een bedrijfspand;
- Medebewoner/kamerbewoner van een woning;
- Kraker van een door de gemeente reeds verworven woning.

De bewoner/eigenaar en de middenstander/eigenaar worden bij sanering op een behoorlijke manier schadeloos gesteld. De eigenaar/bewoner ontvangt over het algemeen een prijs voor zijn woning die in overeenstemming is met de op dat moment geldende marktwaarde. Daarnaast krijgt hij nog een vergoeding voor verhuis- en wederinrichtingskosten, die soms hoger ligt dan de landelijke norm. De bewoner/eigenaar krijgt voldoende tijd rond te kijken naar een vervangende (koop-)woning. In overleg met de gemeente kan de tijd tussen verkoop en verhuizing worden gere-

geld. In die tussentijd wordt hij in staat gesteld voor een "zacht" prijsje in zijn woning te blijven wonen.

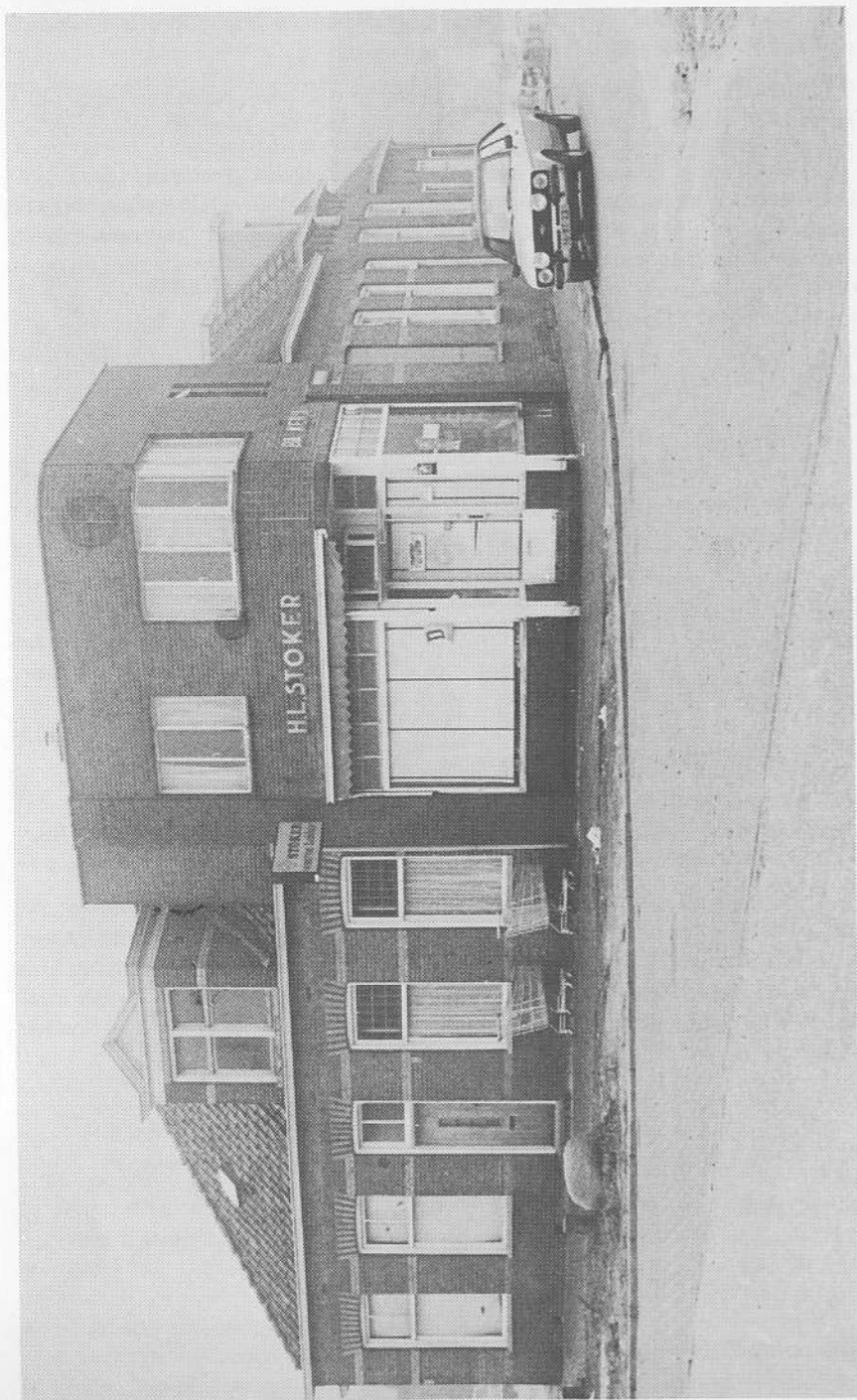
De middenstander/eigenaar zit over het algemeen ook goed. Naast een behoorlijke prijs voor zijn bedrijfspand, ontvangt hij ook een schadeloosstelling vanwege opheffing c.q. verplaatsing van zijn bedrijf.

De bewoner/huurder van een woning heeft het veel moeilijker. De eigenaar bepaalt wanneer de woning wordt verkocht aan de gemeente. De huurder 'gaat over' naar de nieuwe eigenaar, de gemeente Assen. De huurder weet nooit zeker wanneer hij moet verhuizen en waar hij terecht komt. Hij moet zich maar zien te redden met de tegemoetkoming in de verhuis- en wederinrichtingskosten, die op dat moment vastgesteld zijn. De door hem zelf gebouwde volière kan na afbraak beter bij het grofvuil worden gezet en met de kosten voor de bouw van een nieuwe volière wordt in de regeling bijvoorbeeld geen rekening gehouden. Daarnaast moet de huurder nog goed op zijn tellen passen. Als hij verhuist voor het nodig is — en wie bepaalt dat? — loopt hij het risico geen aanspraak te kunnen maken op de vergoeding van de gemeente. Sommige huiseigenaren verkochten hun huizen liever "vrij van gebruik" (niet bewoond), waardoor ze er veel meer geld voor kregen.

De huurder/bewoner is volledig aangewezen op de particuliere verhuurder en de Stichting Woningbeheer Assen, de woningbouwcoöperatie die drie van de vier huurhuizen in Assen in haar bezit heeft. Wat de laatste betreft, moet worden gezegd dat de SWA altijd alle begrip heeft gehad voor de situatie waarin deze mensen verkeerden. Zij zijn door de SWA in alles zoveel mogelijk tegemoet gekomen. Er is een geval bekend, dat een oudere dame dertien keer een aangeboden huis van de SWA afwees! De veertiende woning zinde haar en werd geaccepteerd.

De middenstander/huurder loopt het risico de dupe te worden van de sanering. Zolang zijn bedrijfspand niet is verkocht aan de gemeente, zit hij vast aan het vijfjaarlijkse contract, dat geldt voor bedrijfspanden. Hij is dan min of meer gedwongen er bij te blijven wonen. De gevolgen hiervan zijn al geschetst.

Kamerbewoners/medebewoners krijgen geen enkele tegemoetkoming in de kosten. Sinds een paar jaar is de kamerbewoner wettelijk beschermd, maar daarvoor had hij geen enkel recht. Hij moest maar zien dat hij een andere kamer vond en zelf maar zien hoe hij dat financierde. Dat geldt ook voor de krakers. Het devies was: "redt je maar!"

11 Een vergeten hoofdstuk

Aan het eind van hoofdstuk 7 werd het punt al even aangeroerd: de direct-betrokkenen — de binnenstadbewoners — kwamen in het spel nauwelijks aan bod. Er werd voor hen gedacht en gesproken. Het is bij het schrijven van het verhaal van Komplan-Noord maar al te gemakkelijk diep in te gaan op de grootscheepse plannen en alles wat daarmee te maken had; op de voorgaande pagina's is er al veel over geschreven. Maar de mensen die de binnenstad ten gevolge van die plannen moesten verlaten, zijn tot nu toe een vergeten hoofdstuk.

Heel moeilijk kun je je voorstellen hoe iemand zich voelt die het huis moet verlaten waar hij zelf geboren is, waar zijn kinderen geboren, getogen en weer uitgetrokken zijn. Dan is zo'n huis niet langer zoveel vierkante meter vloeroppervlak, zo'n huis is een stuk leven. Hoe moet het voelen een huis te moeten verlaten waar je ieder piepje en kraakje van kent?

In dit hoofdstuk zijn de resultaten weergegeven van een enquête onder zo'n 150 ex-binnenstadbewoners. Zij waren bereid een groot aantal vragen te beantwoorden over de gang van zaken rond het verlaten van hun huis in de binnenstad en het zoeken van een nieuw onderkomen elders.

ER MOET ONS IETS VAN HET HART

Toen we met de enquête begonnen, hadden we geen idee hoe het zou gaan, geen idee hoe de mensen zouden reageren. Al gauw kwamen we daar achter - praktisch iedereen was positief! Vanwege hun hoge ouderdom hebben we een aantal mensen moeten helpen bij het invullen van de vragenlijst.

We zullen deze periode niet gauw vergeten. Zo veel jaren nadat de mensen hun woning uit de binnenstad hebben moeten verlaten, konden ze er eigenlijk nooit vrij van emoties over praten. Soms vroegen we ons af: Waar zijn we mee begonnen! Mensen merken nog elke dag de gevolgen van die gedwongen verhuizing. Gestelikt en financieel. Ze hebben het gevoel nog steeds in de kou te staan.

Heel veel van de mensen, waar we mee praatte, dachten in onze werkgroep een instantie te vinden waar ze hun grieven over hun behandeling destijds kwijt konden. Het enige wat we konden bieden was naar hun verhaal luisteren.

Ook hebben we geprobeerd de mensen informatie te geven over de mogelijkheden een (nieuwe) woning in dat gedeelte van de binnenstad te betrekken. Mensen die van ons verwachtten oud onrecht ongedaan te kunnen maken hebben we moeten teleurstellen.

Van een aantal mensen kregen we de opmerking wat voor zin het had om 'ouwe koeien uit de sloot te halen'. We hebben bemerkt, dat het erg veel mensen echt goed scheen heeft weer 'ns over die periode vrijuit te kunnen spreken... Een veel gehoorde reactie was:

ALS IK TOEN WIST, WAT IK NU WEET, DAN WAREN
ZE NIET ZO GEMAKKELIJK VAN MIJ AFGEKOMEN.

Nogmaals willen wij al die mensen bedanken voor de spontane en eerlijke manier waarop ze hebben meegewerkt!

WERK GROEP RAPPORT

De eerste geruchten

De eerste vragen hadden betrekking op de manier waarop de mensen voor het eerst met de afbraakplannen op de hoogte werden gesteld. De antwoorden liepen nogal uiteen:

geruchten	24%
krant	17%
verhuurder	14%
gemeente	19%
"officieel schrijven"	17%
overige	9%

Uit deze antwoorden kan worden afgeleid dat de gemeente zich kennelijk niet in eerste instantie verantwoordelijk voelde voor het informeren van alle bewoners van de te saneren stadswijk.

Het totale percentage van 41% dat van de plannen op de hoogte kwam door het in de krant te lezen of het via een praatje over het tuinhek vernam, spreekt boekdelen!

"Ik merkte pas wat er aan de hand was, toen de woning van de burens werd dichtgespijkerd."

"We hadden dit liever op een persoonlijker manier gehoord dan via de burens of de krant. Het is per slot je huis."

"Ik hoorde het van mijn kleinzoon die bij mij woonde en in Groningen studeerde. Hij had die mannen zien afbreken en gevraagd of er een nieuw huis op kwam. Ze hadden toen gezegd dat de hele straat er af ging."

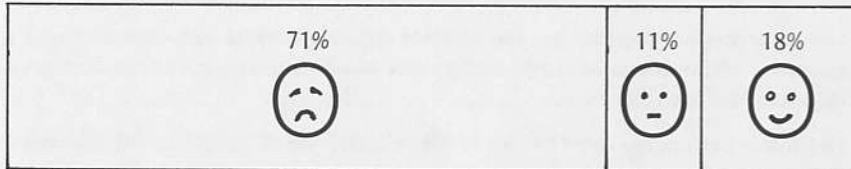
De eerste reacties

Slechts 18% van de ondervraagden die deze vraag beantwoordden, nam met genoeg kennis van de berichten dat ze binnen afzienbare tijd hun huis zouden moeten verlaten. In sommige gevallen werd deze reactie veroorzaakt door het geloof in de verbetering van de eigen woonomstandigheden die het gevolg van afbraak van de woningen in de binnenstad zou kunnen zijn. (Het inruilen van een verkrot pand tegen een moderne, van alle gemakken voorziene woning.)

Geheel onverschillig bij de berichten bleef 11% van de ondervraagden.

De rest – bijna driekwart – reageerde in negatieve zin op de berichten over de op handen zijnde sloop.

Percentuele verdeling van de reacties op de eerste berichten:

Een nadere beschouwing van de antwoorden in deze categorie levert het onderstaande beeld op:

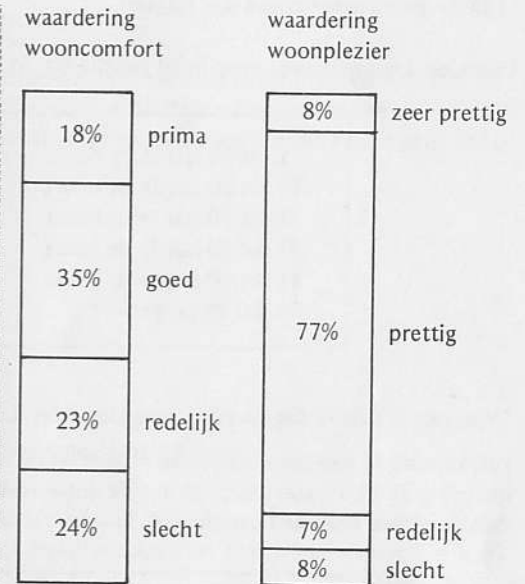
kwaad	10x
geloofde het niet	9x
jammer	11x
verdrietig	26x
zeer verdrietig	12x
we zagen er het nut niet van in	20x
machteloos	3x
had minder rigoureuus gemoeten	1x

Wooncomfort en woonplezier

Na de vragen over de eerste geruchten en de reacties erop kwamen er twee vragen die erg op elkaar leken: hoe was de staat van uw woning en vond u het prettig wonen.

Dat zo'n grote groep teleurgesteld was over de afbraakplannen wekt geen verwondering als blijkt hoe over het wooncomfort en het woonplezier geoordeeld wordt.

Voldoende comfort in een huis en er plezierig in wonen blijkt in de praktijk nauwelijks te scheiden; ook bij de objectieve vraag naar het wooncomfort werden behoorlijk subjectieve antwoorden gegeven: HET HUIS WAS WEL OUD, MAAR VOOR MIJ GOED GENOEG.

Soms werd de vraag naar het wooncomfort met SLECHT beantwoord en de vraag naar het wonen op zich met PRETTIG.

"Er werd een bouwverbod op de woningen gelegd. Je mocht ze niet meer veranderen. Toch kon je in die tien jaar nog veel plezier van een verbouwing hebben."

Er waren goede woningen en slechte woningen in het Komplan-Noord en vanuit een 'kil' volkshuisvestingsstandpunt was er dikwijls terecht sprake van krotopruijing. Overigens mag in dit verband niet vergeten worden dat ongeacht de kwaliteit van de woning men snel geneigd was het predicaat 'krot' op een woning te plakken uit het oogpunt van subsidie (zie hoofdstuk 2).

Hoe het ook zij, mensen beoordelen een huis nu eenmaal naar andere dan objectieve maatstaven. ONGERIEFLIJK, MAAR GEZELLIG, antwoordden een paar.

Een oude boom moet je niet verplanten

Het wonen in de binnenstad heeft vergeleken met de buitenwijken een stabiel karakter. Er wordt weinig verhuisd; de mensen kennen elkaar en de normen en gewoonten die er heersen. Ook in Assen waren de binnenstadbewoners verknocht aan hun woning en aan de woonomgeving. Ze waren er als het ware mee vergroeid. Toen moest men weg. Sommigen werden gedwongen in een bejaardenhuis te gaan wonen (18% ondervraagden ouder dan 70 jaar).

Gemiddeld woonde men maar liefst twintig jaar in de buurt:

1 tot 10 jaar in de buurt	49 x
11 tot 20 jaar in de buurt	22 x
21 tot 30 jaar in de buurt	31 x
31 tot 40 jaar in de buurt	17 x
41 tot 50 jaar in de buurt	4 x
51 jaar en langer	6 x

Twee van de drie ondervraagden woonden meer dan 10 jaar in de buurt!

Het verschil in de manier van leven vroeger in de binnenstad en tegenwoordig in een nieuwe wijk blijkt zeer duidelijk uit de antwoorden op de vragen naar het contact met de andere bewoners van de wijk:

Contacten in de binnenstad	
vaak	83 x
af en toe	34 x
zelden	4 x

Contacten in de nieuwe wijk	
vaak	23 x
af en toe	50 x
zelden	47 x

"De gemeente is wel keihard hoor! Ze hebben hier een oude man die er niet uit wou van de ene week op de andere z'n woning onteigend!"

"Al die mensen die vroeger in de Molendwarsstraat hebben gewoond. Ze zouden wel terug willen kruipen!"

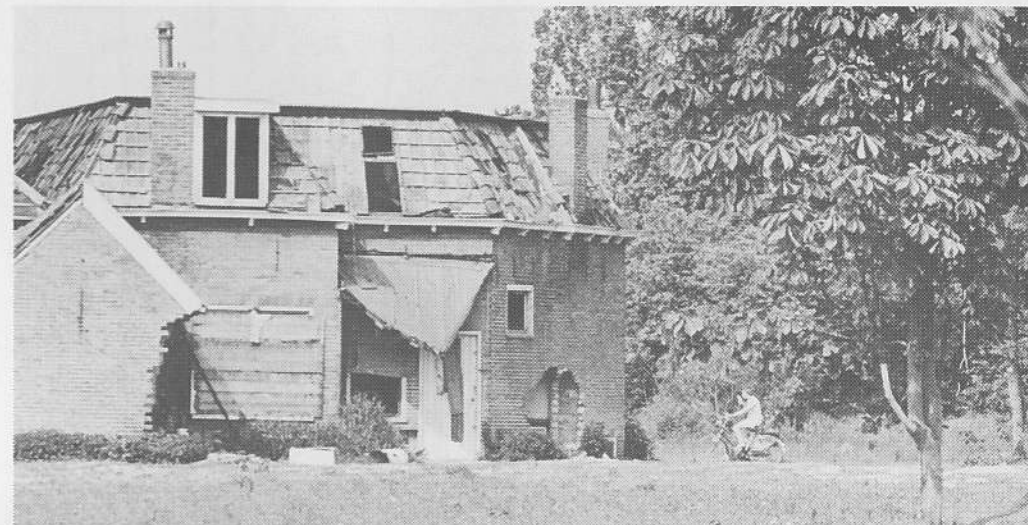
"Je bent hier dood. Er is hier niet te wonen. Ik wil wel terugkruipen naar de binnenstad! Ik maak me binnenkort van kant; ik ben het zat!"

De gezelligheid van de binnenstad

Van de ondervraagden was 78% eigenlijk liever in de binnenstad blijven wonen. De belangrijkste argumenten hiervoor waren de gezelligheid en de betrokkenheid met elkaar en het feit dat men overal dichtbij woonde.

Geen mening had 7% van de ondervraagden.

Min of meer blij de binnenstad te kunnen verlaten was 15%. Vaak gaf men daarvoor als argument dat men niet wilde wonen in een afbraakwijk waar het 'hart' uit was.

Onderhoud

Een kwart van de ondervraagden woonde in een eigen woning, de rest in een huurwoning van een particulier, van de gemeente of van de Stichting Woningbeheer Assen. Hierbij moet worden aangetekend dat de gemeente dikwijls jaren voor de feitelijke afbraak woningen al aankocht om ze daarna weer te verhuren aan de oude eigenaren tot op het moment van de definitieve verhuizing.

Uit de antwoorden blijkt dat 74% van de huizen van een zodanige kwaliteit was dat renovatie ofwel heel goed mogelijk, dan wel in het geheel overbodig was. Achteraf waren zij van mening dat een grootscheepse renovatie voor de buurt heel goed mogelijk was geweest.

Toen het duidelijk was dat de afbraak definitief door zou gaan, werd het onderhoud van de woningen in veel gevallen jarenlang verwaarloosd. 41% van de huizen: slecht of geen onderhoud; 38%: redelijk tot goed onderhoud.

Vooraf de huurhuizen werden slecht onderhouden. Met name gold dit voor de woningen die het eigendom van de gemeente waren: van deze woningen 56% slecht onderhoud tegenover het totaal van 41% voor alle huizen.

Als we bedenken dat veel mensen nog lange tijd in hun (huur-)huis hebben gewoond tot het moment van de definitieve afbraak, dan werpt dit wel een treurig licht op de zaak.

Onderhoud van de woningen (na de definitieve afbraakplannen)

onderhoud	bewoner/ eigenaar	bewoner/ huurder	totaal
goed, redelijk	40%	38%	38%
slecht	37%	45%	41%
geen oordeel/ onbeantwoord	23%	17%	21%
totalen	100%	100%	100%

Onzekerheid over de verhuisdatum

Eén op de drie ondervraagden is erg lang in onzekerheid gebleven over de definitieve verhuisdatum. Dit kwam voort uit het feit dat niemand vertelde hoe lang hij er nog mocht wonen. Ook kwam het nogal 'ns voor dat telkens bleek dat de aangezegde verhuisdatum nauwelijks overeenkwam met de feitelijke datum van vertrek.

Dit gevoel van onzekerheid werd versterkt door de enorme verschillen in tijd tussen de datum waarop men zeker wist te moeten vertrekken en de feitelijke verhuisdatum. Die varieerde tussen tien dagen en acht jaren!

"Dat is het ellendigste hier. De een zegt: je woont er nog wel een poosje en de ander zegt: je bent er zo weg!"

Onzekerheid die maakte dat het noodzakelijke nieuwe behangetje of de vervanging van versleten vloerbedekking maar steeds werd uitgesteld.

Bij een groot deel van de mensen die moesten verhuizen, overheersten het verdriet en de teleurstelling het oude huis, de straat en de buurt te moeten achterlaten, toen het moment van het definitieve vertrek gekomen was. (In procenten uitgedrukt was dat meer dan 90%.)

De rest was blij eindelijk uit het oude huis te zijn, vooral omdat het definitief een eind maakte aan alle onzekerheid (wanneer, waarheen?).

"Nu de burens weg zijn heb ik lekkage. Want daar zat een muur tussen en nu die weg is, heb ik lekkage in de gang gehad, want de gemeente heeft die woning meteen onbewoonbaar gemaakt. Gat in het dak, de vloer stuk. Nou regent het naar binnen."

Overlast

Met het verdwijnen van de burens werd de situatie voor de mensen die voorlopig achterbleven er niet beter op. De sloop en de herbouw brachten veel overlast. Kinderen stookten vuurtjes in de leegstaande woningen.

“Wij hebben erg slechte ervaringen opgedaan. We woonden in een blok van drie woningen op de hoek. De overige bewoners van dit blok waren in juni '73 verhuisd en er werd meteen — zonder enige waarschuwing vooraf — begonnen met de afbraak, wat een vrees'lijke herrie gaf. Alle houtwerk werd meteen uitgebroken. Waarom hier niet mee gewacht tot het hele blok leeg was?”

Half december '73 gingen de andere burens weg. Meteen weer werd begonnen met de afbraak en dit keer niet alleen het hout, ook de muren werden weggesloopt. Ik kon op een gegeven moment niet meer in mijn schuur komen zonder het risico te lopen een steen op mijn hoofd te krijgen. Op een gegeven ogenblik lag er zoveel rotzooi van de afbraak achter het huis dat je het huis alleen nog door de voordeur naar binnen kon.

Het lawaai was ongelooflijk. Ik had twee kleine kinderen: een baby van drie maanden en een meisje van zeventien maanden. De baby heeft de herfst en de winter niet buiten kunnen staan. Er werd veel en veel te weinig rekening gehouden met de bewoners. Achteraf begrijpen we niet dat zoiets ontzettend hinderlijks nog mogelijk was in deze tijd.”

Leegstand en krakers

Een van de vragen had betrekking op de tijd die verliep tussen de ontruiming van het pand en de uiteindelijke sloop. Uit de antwoorden bleek onder meer dat zo'n 30 panden al een week later onder de slopershamer bezweken waren. Daar staat tegenover dat andere woningen zeven jaar na de ontruiming nog recht overeind stonden! De gemiddelde leegstand in tijd gemeten bedroeg ruim een half jaar.

“We waren nog niet eens verhuisd, toen begonnen ze al te slopen.”

“We moesten er binnen twee maand uit, daarna stond het huis nog drie jaar leeg.”

“We moesten er heel snel uit, nu staat het huis al zeven jaar leeg.”

“Ik kwam op een avond thuis van mijn werk. De gemeente had de gasleidingen en de meter weggehaald. Bergen zand in de gang en tussen m'n meubels.”

In een aantal gevallen werd de woning na de ontruiming betrokken door krakers. Krakers zijn er doorgaans snel bij. Een paar waren wel bijzonder rap, getuige de volgende reactie:

“We woonden er nog, toen hadden we al krakers in huis.”

Leek de gemeente tegenover de bewoners erg veel haast te willen maken met ontruiming en afbraak, na de ontruiming bleek het allemaal nogal mee te vallen: NA DE ONTRUIMING NOG TWEE JAAR KRAKERS.

Bij een van de krakers kwam iemand van de gemeente persoonlijk vertellen dat ie er uit moest. Dat hadden de bewoners wel eens anders meegemaakt!

Men kan zich voorstellen dat iemand die zijn huis heeft ontruimd nadat de gemeente in alle toonaarden verklaard heeft de grond nodig te hebben om het algemeen belang te kunnen behartigen, zich er over verbaast dat z'n oude woning nog een jaar of wat leeg staat of een tijdlang door krakers wordt bewoond. Je kunt je ook voorstellen dat zo iemand zich 'ns goed in de arm knijpt om zich ervan te overtuigen dat hij niet droomt, als hij zelfs in een bepaald geval moet vernemen dat de gemeente overweegt zijn oude huis aan een kraker te verkopen!

Vervangende woonruimte

Het gemeentelijk beleid ten aanzien van de vervangende woonruimte bleek voor de bewoners uiterst ondoorzichtig. Met name gold dit daar, waar door de gemeente of door de Stichting Woningbeheer Assen een alternatieve woongelegenheid werd aangeboden: was men verplicht dit aanbod zonder meer te accepteren of kon men één of meer keren weigeren? De zaak werd in Assen gecompliceerd door het van kracht worden van de huurliberalisatie in die tijd.

De gemeentelijke medewerking bij het vinden van vervangende woongelegenheid werd door de meesten als negatief beoordeeld:

Medewerking gemeente	
goed	38%
matig/redelijk	16%
slecht/geen	53%

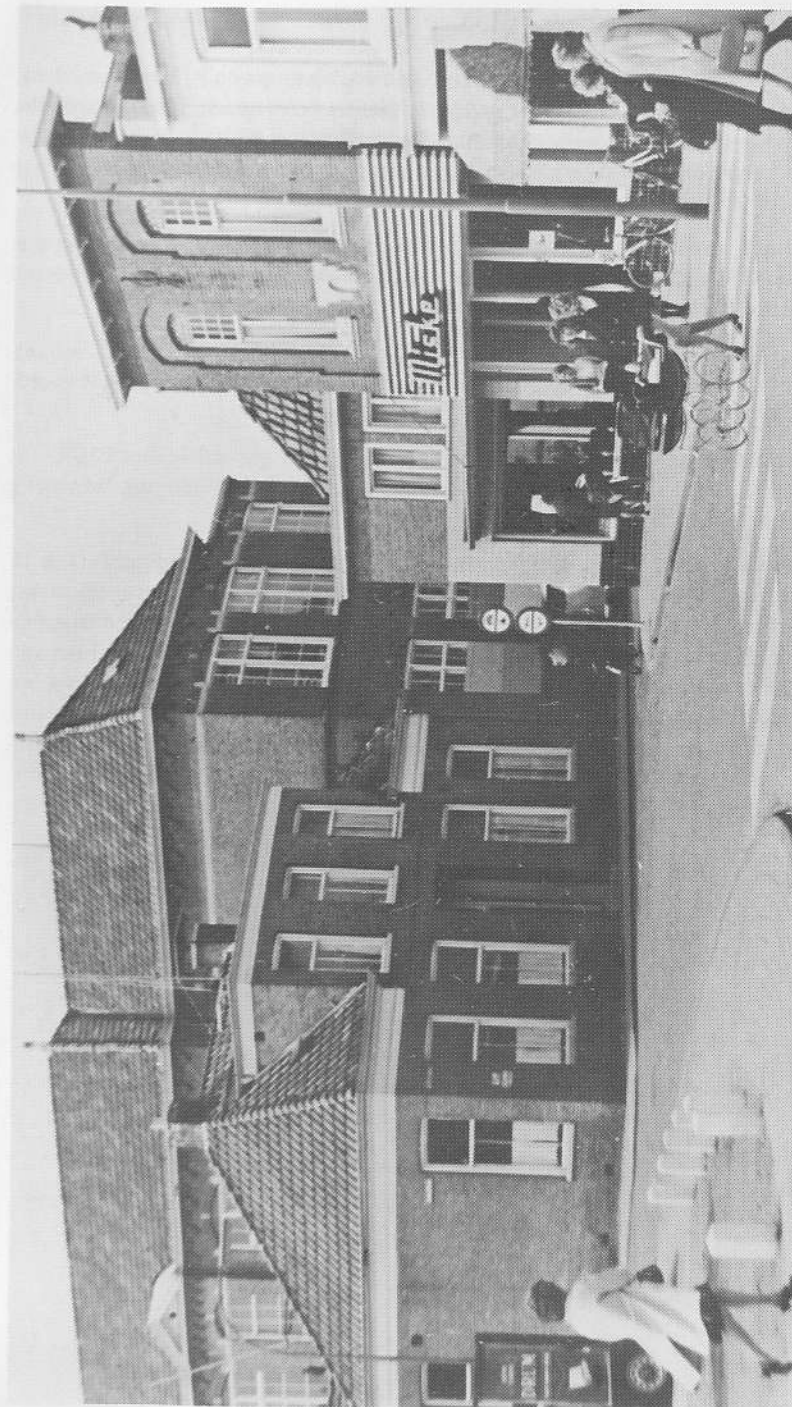
In veel gevallen kon men maar weinig enthousiasme opbrengen voor de kwaliteit van de vervangende woonruimte:

Kwaliteit vervangende woonruimte	
goed	38%
redelijk	11%
slecht	51%

"Er worden heel veel mooie huizen gebouwd, maar dat de oudere mensen altijd naar het voeteneinde moeten, is niet mooi. Die mensen moeten meer dichterbij de binnenstad wonen en dan heb je weer dat de huurprijs te hoog is!"

"Die medewerking was ronduit slecht en belachelijk, want bij het zoeken naar andere woonruimte hadden wij op geen enkele manier voorrang bij het verkrijgen ervan."

"Ik zou graag wat kippen en een hond hebben, hè! Hier kun je geen dieren hebben. We hebben nu alleen een parkiet. We komen alle twee van de ruimte! Ik mag graag om mijn huis heen lopen."

Modern wooncomfort

Voor de meesten betekende het betrekken van een nieuwe woning een aanmerkelijke verbetering in wooncomfort: centrale verwarming, een douche, grote slaapkamers, enz. Opmerkelijk is dat de meeste binnenstadbewoners (60%) er wat hun groentetuin en bergruimte betreft op achteruit gingen. Ook ondervonden ze aan den lijve dat moderne woningen gehoriger zijn dan oude.

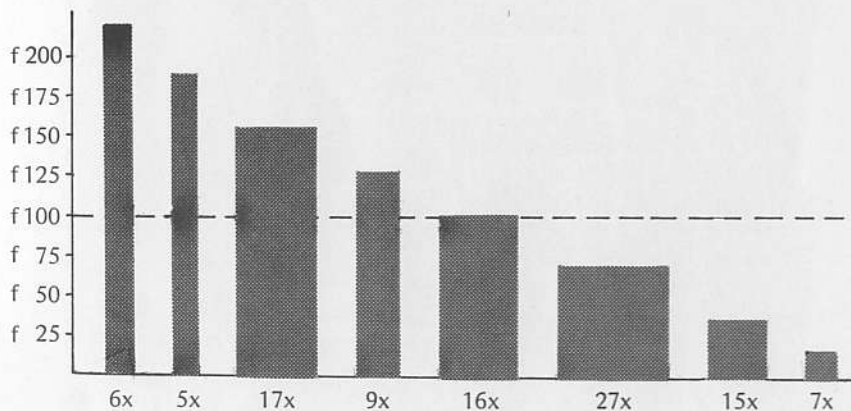
Hoewel het wooncomfort er (objectief) in de meeste gevallen op vooruit ging, was dit voor 40% van de ondervraagden onvoldoende reden om de nieuw verworven woonvoorwaarden positief te waarderen.

'Wel leuk' vond 49% van hen de nieuwe woning in vergelijking met de oude. Sommigen vonden hem 'prima' en anderen vulden 'een hele verbetering' in. 11% antwoordde 'het ging wel'.

Met het betrekken van een nieuwe woning steeg de huur gemiddeld met f 100,- in de maand, terwijl de verhoging van de totale maandelijkse kosten nog 'ns veertig gulden hoger uitviel.

Dit alles veranderde in een aantal gezinnen nogal wat in de huishouding. Terwijl 18 mensen ontkennend antwoordden op de vraag of één van de ouders méér moest gaan werken om de verhoging van de lasten te lijf te kunnen, hadden 27 mensen de moed te erkennen dat dit inderdaad het geval geweest is. Naast het verrichten van extra werkzaamheden tegen betaling worden ook allerlei besparingen genoemd om het hoofd boven water te houden.

Huurverhoging:

Financiële vergoedingen

Naast een aanslag op de emotionele gemoedsrust betekende de gedwongen verhuizing natuurlijk ook een fikse aanslag op de portemonnee. De mensen waren slecht op de hoogte van de mogelijkheden tot schadevergoeding.

In hoofdstuk 10 zijn de diverse regelingen, die de bedoeling hadden de schade te vergoeden, al uitgebreid aan de orde geweest. Dat het hierbij ging om een 'tegenoetkoming' in de kosten, moge blijken uit onderstaand overzicht.

Financieel verlies bij de verhuizing (kosten na aftrek van toegewezen vergoeding)	
nihil	14%
f 500,-	9%
f 1000,-	10%
f 2000,-	28%
f 3000,- en meer	21%
"veel"	18%

Bij alle ellende die de mensen moesten ondergaan en tegen de achtergrond van de miljoenen die in het kader van het Komplan omgingen, geeft de afwikkeling van de financiële verliezen een triest beeld te zien. Hun werkelijke vergoeding van de geleden schade werd bij lange na niet verstrekt!

Schoolstraat

Het huidige stadshart

Meer dan de helft van de ondervraagde ex-binnenstadbewoners (57%) oordeelt negatief over het deels vernieuwde stadshart van Assen. Veel gehoorde kritiek is dat met de blokkendozen de sfeer in het centrum verdwenen is. De mening van de ex-binnenstadbewoners is natuurlijk op geen enkele manier representatief voor 'de' Asser bevolking te noemen, want de blokkendozen zijn altijd nog maar op een stukje van hún leven neergezet. Een enkeling zag de binnenstad zelfs verworpen tot een industrieterrein:

"Het is in feite een belabberde situatie als mensen in Haren zeggen: Kom, we gaan in Assen winkelen, want daar kun je je auto bij de winkels kwijt. En dan rijden ze terug naar hun mooie dorp. Zo moet je Assen zien."

Er is één radicaal bij die het splinternieuwe centrum weer met een bulldozer tegen de vlakte wil gooien. De rest van de ex-binnenstadbewoners (43%) oordeelt een stuk milder. Een paar van hen vinden het centrum zelfs gezelliger geworden of constateren andere verbeteringen.

12 Het schaap met de vijf poten

Met veel 'geweld' werd de reconstructie en sanering van de oude binnenstad ter hand genomen; een slopende bezigheid! Niet in de laatste plaats voor de bewoners van de panden die afgebroken moesten worden. Vanaf het prille begin werd de reconstructie gezien door een financieel-technische en stedenbouwkundige bril. Dat de vaak zeer onaangename gevolgen van de sanering veel mensen direct troffen, drong ogenschijnlijk maar weinig door bij bestuurders en ambtenaren. Pas tegen het eind van de jaren zestig ontdekten men dat sanering inderdaad een slopende bezigheid was en dan met name voor de direct betrokkenen.

Het eind van de jaren zestig schudde de bestuurders wakker: de protesterende boeren in Hollandscheveld, PROVO in z'n strijd tegen de regenten, D'66 die het bestaande partijstelsel wilde opblazen, Nieuw Links die de vergrijsde Partij van de Arbeid nieuwe linksheid inblies, de studenten die het Maagdenhuis bezetten. Hoe verschillend ook in optreden en uitwerking, hadden ze één ding gemeen: ze accepteerden niet langer dat bepaalde dingen zo waren omdat bestuurders zeiden dat het zó was. De toenmalige staatssecretaris van Binnenlandse Zaken, het tegenwoordige 'opperhoofd' van de VNO, Van Veen, sprak in 1970 de profetische woorden:

"De onvrede bij de burgers stijgt. Naarmate zij meer inzicht krijgen in hun gemeentelijk beleid, wordt duidelijk dat zij zeer veel zaken niet kunnen achterhalen en dat er op veel punten niet zo veel van deugt."

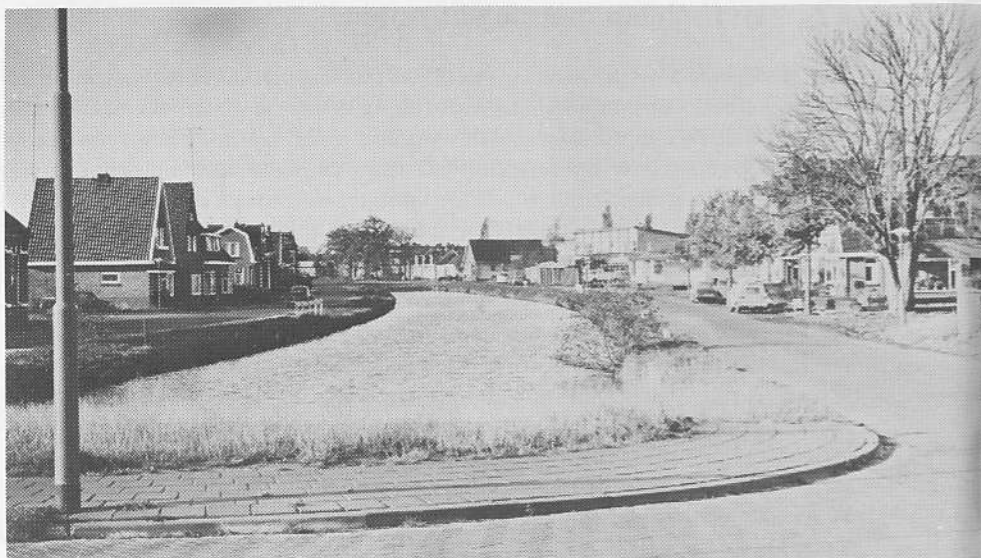
De protesten tegen de sanering van de Asser binnenstad kwamen op gang. En deze keer niet alleen maar van de kant van de middenstanders. Ook de gewone burger – en dan met name de jongere – nam het niet langer. Zo schreef iemand in de Drentse en Asser Courant van 8 juni 1970:

"Het is te gek dat er in Assen zoveel woningen ongebruikt en in een goede staat leeg staan."

De stroom van kritiek werd groter en beperkte zich niet meer alleen maar tot de afbraak van 'woningen in goede staat'. De gemeente verwaarloosde blijkbaar ook de wegen in het saneringsgebied. De Drentse en Asser Courant schreef daar op 3 oktober 1970 over:

"Het is gevaarlijk langs het Kanaal . . . . Treurig vind ik het dat de gemeente daar nog steeds niet de handen uit de mouwen heeft gestoken. In het wegdek gaten namelijk grote gaten die niets vermoedende fietsers een ongewenst verblijf in het ziekenhuis kunnen bezorgen. Trouwens de toestand van de beide wegen is over de hele linie allerbelabberdst. . . . Maar . . . er wordt tot nu toe niets gedaan. Niets, en dat is wel reuze weinig. Mevrouw Otten, Kanaal 138, berust er zo langzamerhand in dat gemeentewerken haar straatje overslaat. Ze vertelde me, dat haar bejaarde buurtbewoners 's avonds nauwelijks de straat opdurven."

De druk op de ambtenaren van de secretarie en van de sociale dienst werd groter. Uit een gesprek met de inmiddels gepensioneerd ambtenaar van de afdeling algemene zaken, de heer J. Somer, bleek dat hij in die tijd bijna niet meer aan zijn normale

Het Kanaal

werkzaamheden toekwam door het grote aantal mensen dat hun nood kwam klagen. Ambtenaren van de afdeling algemene zaken en de gemeentelijke sociale dienst zagen op een gegeven moment de noodzaak van het aanstellen van een speciale ambtenaar. Deze zou zich dan helemaal moeten richten op de sociale begeleiding van de mensen die noodgedwongen hun huizen in de binnenstad moeten verlaten. De voorbesprekingen, waaraan ook de Stichting Woningbeheer Assen deelnam, resulteerden in een pre-advies aan de raad van 15 oktober 1970.

Het college van B&W stelden voor een ambtenaar ten behoeve van de sociale begeleiding van de reconstructie en sanering aan te stellen. De noodzaak van een dergelijke ambtenaar werd nog eens benadrukt door het noemen van een gigantisch aantal woningen dat in de eerstkomende tien jaar zou moeten worden afgebroken. In het voorstel daarover het volgende:

“Het aantal woningen, waarom het in dezen gaat, bedraagt voor de eerstkomende 10 jaren plm. 1450 woningen of wel plm. 150 per jaar. Zowel voor de gemeente als voor de betrokken bewoners doen zich vrijwel steeds rond het verplaatsingsbeleid moeilijkheden voor, mede in de sociale sfeer. Naast een goede coördinatie met alle betrokkenen, is een betere en meer gerichte aanpak van de problemen dan voorheen dringend gewenst.”

In die tijd kende men het woord renovatie niet. De opvatting was toen dat je slechte woningen moest afbreken en er nieuwe voor in de plaats moest bouwen. Een puur technische benadering die volledig voorbij ging aan het feit dat ook in de slechte woningen mensen woonden met hun eigen wensen en behoeften. Er werd vóór hen gedacht, vanuit de beste bedoelingen, dat wel! In de jaren 1973/1974 werden ge-

meente en SWA, mede door de toen op gang komende bewonersorganisaties, gedwongen deze technische benadering niet langer los te zien van allerlei andere aspecten die te maken hadden met de mensen in de woningen.

Het college stelde in het pre-advies voor om op korte termijn zo'n speciale ambtenaar aan te stellen: “Gedacht wordt aan een functionaris met een academische opleiding.” De taken waren onder andere sociaal onderzoek verrichten en voorlichting geven. Het college vond dat ook de bewoners bij de problemen betrokken moesten worden. Aan het eind van het voorstel staat daarover: “Rest ons nog te vermelden dat, zoals u uit de taakomschrijving met toelichting zal blijken, het in de bedoeling ligt de betrokken bewoners ten nauwste bij de problemen, die hen aangaan, te betrekken.” (Alsof het hen daarvoor niets aanging!)

De raad besteedde tijdens de behandeling op 15 oktober 1970 veel aandacht aan de aanstelling van de functionaris. Er was veel onduidelijkheid over de taak van de functionaris en z'n opleiding.

Mevrouw Simon van de PvdA vond dat het college “zal moeten zoeken naar een schaap met vijf of misschien nog meer poten”. “Het is een grote vooruitgang dat nu iemand zal worden aangesteld bij wie zij met hun wensen en problemen kunnen komen”, aldus mevrouw Simon.

Raadslid De Goede vond een academische opleiding niet nodig: “Moet niet in de eerste plaats gedacht worden aan iemand die naast een goede opleiding goede contactuele en organisatorische eigenschappen heeft?”

De communist Weidgraaf zag het weer anders: “De ambtenaar die voor dit project wordt aangetrokken behoeft geen academische opleiding te hebben, als hij maar kennis van zaken en een goed sociaal inzicht heeft.”

Voor het overige zij vermeld dat de raad conform het voorstel zonder hoofdelijke stemming besliste. Dat was oktober 1970, maar het zou nog tot februari 1972 duren voor de benoeming een feit werd.

De ambtenaar aan 't woord:

Bijna anderhalf jaar nadat de raad het voorstel had aangenomen, werd ik als ambtenaar voor de sociale begeleiding van de sanering van de binnenstad benoemd. Het was toen 1 februari 1972.

Een uitgebreide enquête onder de gezinnen die nog zouden moeten verhuizen was één van m'n eerste werkzaamheden. Alle betrokkenen moesten voor deze enquête worden bezocht. Dat deze bewoners hierdoor in ieder geval het gevoel kregen dat de gemeente aandacht had voor hun problemen, moge blijken uit één van de brieven die ik destijds kreeg. Met toestemming is de brief op de pagina hiernaast afgedrukt.

Al die bezoeken leidden ertoe dat het college op 20 juli met het voorstel kwam de bijdrage woningontuiming te verhogen. In de nota aan het college waarin de wijziging van de verordening wordt voorgesteld stond te lezen dat de gemeente niet voorbij kon aan de sociale aspecten van de stadssanering.

"De bewoners zitten niet te popelen van ongeduld om de woning te verlaten — immers, zij hebben jaren in die buurt gewoond en zijn bijzonder gehecht aan zowel hun woning als aan de buurt — maar de gemeente die zo snel mogelijk het bestemmingsplan wil realiseren."

De stap mij op het gemeentehuis op te zoeken werd door (te) weinig mensen gezet. We kwamen toen op het idee spreekuur te houden in een huis in het saneringsgebied. Ons oog viel op een woning in de Molenstraat. Daar werd vanaf oktober '72 wekelijks op de woensdagmiddag spreekuur gehouden. Vanaf dat moment werden de contacten een stuk beter. In totaal is er in de Molenstraat 30 keer spreekuur gehouden met een gemiddeld bezoek van acht personen. Daaruit kwam begeleiding voort aan zo'n 200 gezinnen.

Tot eind 1973 bleef ik in dienst van de gemeente Assen. Daarna kwam ik in dienst bij de SOMA (Stichting Overleg Maatschappelijk werk Assen), later de Stichting Welzijnsraad Assen. Een andere baas, maar er bleef werk.

Cor Dam

11-4-'72

Geechtk mynheer Dam

In aansluiting op het gesprek wat we gistermiddag bij mij thuis hadden, zou ik nog graag het volgende willen toevoegen. Ten eerste, moeld er op korte termijn een geschikt woning voor me zijn. (Ik kent mijn wensen hieromtrent) dan ben ik ook wel bereid om bv in de maand mei te verhuizen (juni liever niet, omdat ik dan met vakantie ga.) Ook zou ik eventueel, als er bv een huisje in de Oranje straat of in de Tiber of Sperwerstraat (voor aan bij de Steendijk) beschikbaar is, daar wel willen wonen. We staan nu eenmaal voor het feit dat we hier weg moeten en dan ook maar liefst zo snel mogelijk, dan is er tijd genoeg om het huis waarin ik nu woon, te ontbreken. Ik hoop dat er een beetje met mijn wensen rekening gehouden kan worden. Ik vergat gisteren ook nog te zeggen dat 1.500, hoe klein mooi bedrag het ook is, niet al te veel is om de onkosten te dekken die bij deze verplaatsing komen. Er zal vernieuwd moeten worden en er moet een verhuurwagen komen. Als alleenstaande zit je overal voor. Ik hoop dat ik me niet al te lastig vind. Hartelijk gefeliciteerd met de verjaardag van een van uw kinderen en veel sterkte met uw verhuizing deze week. Als we beiden klaar zijn komen we eens bij ^{me} elkaar kijken, als u uw vrouw het lekkerste goed vindt. Dank voor het fijne gesprek wat ik gistermiddag met u mocht hebben.

ten hartelijke groet / knuffel

Tenslotte

Er zijn vele waarheden, waarvan men de volle inhoud niet kan vatten, voordat persoonlijke ervaring ons heeft ingewijd. (Stuart Mill)

Terugkijkend naar de stadsreconstructie en sanering waarvan het einde bijna in zicht is, kunnen we ons afvragen waarom er niet geprotesteerd werd. Meer dan tien jaar heeft de bevolking van de Asser binnenstad gezien dat er om hen heen huizen werden afgebroken zonder dat zij daarop reageerden.

Pas rond 1973 kwam enig georganiseerd protest op gang: Comité Assen-Groen, Werkgroep Binnenstad en Werkgroep Kanaalstraat werden in het leven geroepen en wierpen zich in de strijd. Die protesten kwamen in feite toen het te laat was. In het volgende hoofdstuk kunt u er het een en ander over lezen.

Een aantal zaken hebben daarbij een rol gespeeld. Een ervan is de tijdsduur: van 1960 tot 1972 hebben we te maken gehad met een groot aantal plannen. Pas in 1972 werd het officiële bestemmingsplan "Komplan Noord" een feit. Dit alles bracht veel onduidelijkheid met zich mee. Een onverschillige houding en een gevoel van machteloosheid waren kenmerkend, soms bepalend. (Zie hoofdstuk 11.)

In de jaren zestig was een zekere apathie waar te nemen onder de bewoners van saneringsgebieden. In "Sociale aspecten van Stadsvernieuwing" (Siswo 1974) wordt nader op deze houding ingegaan. Volgens de schrijvers kunnen vanuit de literatuur een aantal gedragskenmerken van invloed zijn op de apathische houding van bewoners van saneringsgebieden:

- *een geringe neiging tot zelfbepaling: de omstandigheden worden als bepalender ervaren voor het leven dan de eigen vermogens en inspanningen;*
- *een neiging om verschijnselen en gebeurtenissen te verklaren uit de werking van erfelijkheid of magische en anonieme krachten (de overheid), waarop de mens geen vat heeft;*
- *een houding van ongeloof in de mogelijkheden om door eigen inspanning enige macht of aanzien te verwerven en gewenste veranderingen te bewerkstelligen; het leven wordt ondergaan als een lot dat zich aan je voltrekt;*
- *een besef tot de onaanzienlijken te behoren;*
- *een wantrouwige houding t.o.v. werkgevers en ambtelijke instanties. De werkgevers zijn nog steeds de "uitbuiters", leden van de machtige "2e" groep (ze doen maar met je); in hun ervaringen met ambtelijke instanties trekken zij veelal aan het kortste eind of worden via onbegrijpelijk gestelde formulieren van het kastje naar de muur gestuurd.*

Dat er dan (na een reeks van jaren apathie en niet-reageren) plotseling georganiseerd verzet komt, valt uit de onderzoeken te verklaren. Hoewel het gedrag en de houding van de bewoners niet altijd kenmerkend behoeven te zijn voor al deze buurten, wil het natuurlijk niet zeggen dat wanneer dergelijke houdingen in de ene stad kun-

nen worden waargenomen, ze ook niet voorkomen in andere plaatsen. Toch: alles over één kam scheren mag niet.

Geconstateerde gedragskenmerken in andere plaatsen in Nederland ten aanzien van het tijdstip van reageren zijn (SISWO):

- *gecomprimeerd tijdsbesef: leven bij de dag, weinig toekomstgerichtheid, weinig planning;*
- *geen zorgen voor de dag van morgen;*
- *gering vermogen tot abstraheren: de volksbuurtbewoner leeft bij het concrete, het zichtbare, het tastbare.*

De gemeente Assen heeft in ieder geval pogingen ondernomen (al was het aan de late kant, maar dat is gemakkelijk gezegd in 1979) de binnenstadsbewoners een helpende hand te reiken. Of men voldoende heeft beseft welk persoonlijk leed in veel gevallen werd toegebracht aan veel mensen in het saneringsgebied, betwijfelen we. Dat niet alle oorzaken bij de buurtbewoners moeten worden gezocht, staat onomstotelijk vast. Ook bij de overheid leidden allerlei zaken ertoe dat bewoners in hun vermoedens en daarmee hun houding werden en worden bevestigd. De ondoorzichtigheid in de besluitvorming, de verticale structuur van het overheidsapparaat, het woordgebruik en de wetgeving leiden nog steeds naar onbegrip, onverschilligheid en naar een houding van "laat maar waaien".

Zodra burgers de mogelijkheid krijgen deel te nemen aan de voorbereiding van de besluitvorming moeten ze zich wel voldoende realiseren wat dat werkelijk betekent in de praktijk: vele avonden vergaderen, vele stukken bestuderen, veel informatie zelf boven water halen, enz. Geïntimideerd worden en een autoriteitssyndroom bij de burger spelen bij de inspraak een grote rol. Als voorbeeld een ex-binnenstadsbewoner die vragen had over het verkeersvrijmaken van de straat waarin hij woonde. Toen hij voor een bespreking met de wethouder op het gemeentehuis kwam, trof hij naast de wethouder nog acht ambtenaren aan. De bewoner: "Ik was meteen lam geslagen en kon eigenlijk geen woord meer uitbrengen."

13 Voortschrijdend inzicht

GOUVERNEURSTUIN

“De aantrekkelijkheid van Assen zal veel meer stijgen met een oude tuin in het hart van de stad dan met een aantal extra parkeerplaatsen. Zeker, omdat het gaat om een tuin met een hoge historische waarde.”

Het Comité Assen-Groen heeft dit keer op keer voor diverse instanties herhaald in haar pogingen de Gouverneurstuin in Assen te behouden.

In de tijd dat gouverneurs (te vergelijken met de huidige Commissarissen der Koningin) nog in het Drostenhuis aan het Drostenaantje woonden, werd de bijbehorende (gouverneurs-)tuin hoofdzakelijk als moestuin gebruikt. Veel oude vruchtbomen herinneren daar nog aan. Bomen, die volgens het comité bewaard zouden moeten blijven. Drie jaar heeft het geduurd voor het gevaar van het verdwijnen van de Gouverneurstuin werd afgewend. Dat gebeurde in 1973 toen De Kroon, na advies van de Raad van State, het comité in het gelijk stelde wat betreft het behoud van deze tuin.

Recreatieve functie

“Het wordt niet nodig geacht dat in de tuin een parkeergelegenheid komt zoals Assen deze heeft gepland”, zo oordeelde de Raad van State. “Kortparkeerders kunnen op de Torenlaan blijven. De langparkeerders moeten maar naar elders. De bestemming van de Gouverneurstuin moet opnieuw worden opgezet.” Verder vond men dat de tuin, hoewel verwaarloosd, in aanmerking diende te komen voor bestemming tot openbaar groen, waardoor het een waardevolle, recreatieve functie zou kunnen vervullen.

Aanleiding tot het drie jaar durende geharrewar over de bestemming van de Gouverneurstuin en de oprichting van het comité Assen-Groen waren de ontwerp-bestemmingsplannen, die de gemeente Assen op 8 juni 1970 ter inzage legde. Bestemmingsplannen, bekend onder de naam Plan-oude-kern (POK-plan), waarover vele Assenaren zich van meet af aan bezorgd hebben gemaakt. Zo ook een journalist van de Drentse en Asser Courant. Meerdere malen getuigde hij in deze krant van zijn ongerustheid over het mogelijk verdwijnen van de tuin. Deze artikelen leidden tot spontane reacties van andere Assenaren en tot een handtekeningactie: het comité Assen-Groen was ontstaan.

Namens 2543 Assenaren, die hun handtekening voor deze actie hadden gegeven, diende het comité een bezwaarschrift tegen de gemeentepannen in. De raad verklaarde dit echter niet ontvankelijk. Het comité kreeg een brief over dit besluit en daarmee leek de kous af.

In beroep

Echter niet voor het comité Assen-Groen. Het naar de gemeente gestuurde bezwaarschrift en een aanhangsel, waarin melding werd gemaakt van het feit dat ruim 2500 handtekeningen zonder meer van de tafel waren geveegd, werden naar Gedeputeerde Staten van de provincie Drenthe gestuurd. In de GS-vergadering van 18 januari 1972 kreeg het comité gelegenheid haar standpunt over deze kwestie mondeling toe te lichten. Een week later kwam het antwoord: de bezwaren werden ongegrond ver-

klaard. “Uit bezorgdheid voor het aanzien en het karakter van Assen zijn we ook tegen dit besluit in beroep gegaan”, aldus één van de comité-leden. “En wel bij de hoogste instantie, die ons land voor dit soort zaken kent. Maar liefst 2500 mensen deelden onze zorg en we vonden dan ook dat we alles moesten doen om te proberen doorgang van de gemeente-plannen te verhinderen.”

Geduld is een schone zaak in kwesties als deze, want evenals bij het in beroep gaan bij GS wisten de comité-leden en zeker ook de gemeente Assen dat een beroep bij de Kroon veel tijd zou vergen.

En zo schreef het comité wederom een uitvoerige argumentatie over het POK-plan, waarin aan de Gouverneurstuin een parkeerfunctie was toegedacht.

Poolshoogte

Enige tijd later komt één van de adviseurs van de Raad, op de fiets, vanaf het Asser station om alle door de gemeente en het comité besproken situaties zelf in ogen-schouw te nemen. Maanden later, het is inmiddels april 1973, moet het comité naar Den Haag om daar met de gemeente Assen en GS van Drenthe mondeling haar standpunt te komen verdedigen.

Het Nieuwsblad van het Noorden besteedde de volgende dag veel aandacht aan de groendiscussie voor de Raad van State. Zo werd daar eerst melding gemaakt van hetgeen wethouder D. Berger aanvoerde. “Om de stadskern evenwichtig te kunnen ontwikkelen is het scheppen van een behoorlijke parkeergelegenheid aan de zuidzijde ervan een absolute voorwaarde”, zo zei hij onder meer.

Met klem attendeerde de wethouder er op dat het gemeentebestuur in het POK-plan alle groen- en andere belangen zorgvuldig had afgewogen. Zijn conclusie was dat de beroepen moesten worden verworpen en dat het advies van de Raad van State-adviseur (die van de fiets) niet diende te worden onderschreven. Deze adviseur had namelijk voorgesteld in plaats van 180 door de gemeente voorgestelde parkeerplaatsen er 100 te plannen om op deze manier meer groen te sparen. De heer Berger vond het onjuist dat genoemde adviseur de gemeentelijke toelichting onvolledig had geciteerd en het deel over het karakterbehoud had weggelaten.

Sparen

De wethouder deelde in Den Haag verder mee dat de parkeerterreinen in het plan Kern zouden worden beplant en dat bestaande, waardevolle bomen zouden worden gespaard: “Het groen-element bij de Zuidersingel blijft totaal behouden. De waardevolle houtopstanden buiten de parkeerplaats worden tot openbaar groen bestemd. Het laantje aan de zuidkant van de tuin, evenwijdig aan de Zuidersingel, wordt blijvend opgenomen in de wandelroute in de groenzône langs de singels.”

De heer Berger benadrukte verder het grote belang van parkeerruimte aan deze kant van de kern, gezien de ontwikkeling van grootwinkelbedrijven aan de noordkant: “De ondernemers in de oude stadskern zijn met grote zorg vervuld. Zij vrezen bij onvoldoende parkeervoorzieningen aan de zuidkant uit de route van het winkelend publiek te komen. Voor een evenwichtige ontwikkeling van de kern is aan de zuidkant voldoende parkeerruimte nodig.”

De wethouder onderstreepte dat in de tuin 180 parkeerplaatsen zijn gecreëerd, maar dat 115 plaatsen in het nieuwe plan verloren zouden gaan aan de Torenlaan en langs

de Zuidersingel. Bij deze opzet zou ook de behoefte van het ziekenhuis zijn betrokken.

Niet eens

Assen-Groen daarentegen betoogde in Den Haag dat het niet ging om het aantal bomen, maar om het behoud van de Gouverneurstuin als geheel. De tuin zou gebruiksgroen moeten zijn en geen kijk-groen. Het comité was het eens met hetgeen ook de Raad van State adviseur beled, dat het bestemmingsplan in strijd was met het uitgangspunt van de gemeente Assen: behoud en versterking van het karakteristieke groene hart. Over de handtekeningenactie zei de woordvoerder van het comité Assen-Groen: "Als een handtekeningenactie 2543 handtekeningen oplevert, mag je stellen dat zo'n 7000 mensen achter ons streven staan. Men ziet de Gouverneurstuin als een levend onderdeel van de binnenstad."

Er gingen weer enkele maanden overheen voor het comité, op 30 november 1973, uiteindelijk in het gelijk werd gesteld. Kort daarna kregen de comité-leden een kaart van de gemeente Assen met de tekst: "Gecomplimenteerd met de wijze waarop uw actiecomité het gestelde doel bereikt heeft."

WERKGROEP BINNENSTAD ASSEN

De werkzaamheden van de Werkgroep Binnenstad zijn in 1974 begonnen naar aanleiding van enkele dia- en praatavonden, gehouden op initiatief van de heer Ir. J.A.M. den Boer uit Assen.

Bij de vele vergaderingen en besprekingen is als basis genomen het karakter van de binnenstad, met als kenmerk een kleinschalige bebouwing en percelering. Als centraal punt was er de Brink van waaruit een stelsel van meest gebogen wegen met veel opgaand geboomte.

Bij de plm. 100 leden/sympathisanten trof men o.a. oud-Assenaren, studenten, nieuwe bewoners en reeds lang Asser-ingezetenen aan, die allen onder de indruk raakten van de treffende vergelijking tussen het kleinschalige oude Assen en de nieuwe plannen, waarin woningen en bewoners plaats moeten maken voor nieuwbouw, die qua maat, gevelindeling, materiaal en kleur sterk afwijken van de bestaande bebouwing. De doelstelling van de werkgroep luidde: Het bevorderen van de leefbaarheid en het bewaren van de herkenbaarheid van de Asser binnenstad.

Ter bevordering van deze doelstelling gaf men, gevraagd of ongevraagd, adviezen aan het gemeentebestuur, eventueel in samenwerking met anderen.

Het zou te ver voeren een resumé te geven van alle brieven, rapporten en gesprekken. De zaken die veel zorg vroegen, staan op de volgende pagina's in willekeurige volgorde.

Witterbrug

Witterbrug

De werkgroep deelde de raad in januari '75 per brief mee dat het slechte onderhoud van de Witterbrug de Asser bevolking een doorn in het oog was.

De raad was echter van mening dat de brug qua constructie zeer slecht was en vond het niet haalbaar deze in 'oude luister' te herstellen. Er zou dan ook geen onderhoud meer gepleegd worden.

Een onafhankelijke deskundige, die de werkgroep hier inschakelde, vond dat de brug wel degelijk de moeite van een opknappbeurt waard was. Het college werd hierop dan ook verzocht de dienst Gemeentewerken erbij in te schakelen. Gebeurde dit niet, dan wilde de werkgroep de werkzaamheden zelf wel ter hand nemen.

Noch het een, noch het ander vond echter plaats. De consequenties als boetes, het eventueel weer moeten afkrabben van nieuw aangebrachte verf e.d. schrokken de werkgroepleden af de werkzaamheden (illegaal) zelf uit te voeren. Dit was het gevolg van een schriftelijke waarschuwing van de gemeente t.a.v. het verrichten van werkzaamheden door particulieren aan gemeentelijke eigendommen.

Vaart, Trambrug, Sluis en Kanaal

Het verloop van alle initiatieven betrekking hebbend op het bovenstaande, hebben een dramatische uitkomst gegeven. Trambrug en sluis legden het loodje. Er is met alle toegestane middelen getracht iets te redden; zonder veel resultaat echter.

Begin 1974 werd een brief aan de raad gericht om de demping van een gedeelte van de Vaart, de sloop van de Trambrug en de sluis op te schorten tot onomstotelijk vaststond dat de uitvoering hiervan urgent was.

Deze brief werd op 13 maart min of meer ondersteund door een schrijven van de Bond Heemschut. Dit gold de voorgenomen demping van een gedeelte van de Vaart. De Bond zei met bezorgdheid kennis te nemen van de planologische ontwikkelingen die, naar haar mening, gedeeltelijk gebaseerd waren op verouderde inzichten. Door de demping van het Kanaal en de sloop van de sluis, Trambrug en mogelijk Witterbrug zou Assen weer een stuk identiteit verliezen. Het aanleggen van een weg kon zeker niet als urgent worden beschouwd. Uit een verkeersstudie bleek volgens de Bond dat vóór 1985 geen behoefte zou bestaan aan een grote verkeersweg langs het Kanaal.

Op 18 juni '74 werd door de werkgroep een brief aan de Rijksdienst voor de Monumentenzorg verzonden om de basculebrug, de sluis en het tussenliggende stuk N.W. Kanaal op de voorlopige Monumentenlijst te plaatsen. Een en ander in verband met het besluit van de gemeenteraad om een gedeelte van de Vaart te dempen, de basculebrug (Trambrug) te slopen, de sluis te verwijderen en een gedeelte van het N.W. Kanaal te dempen. Precies twee dagen later besloot de gemeenteraad het eerder genomen besluit (20 december '73) uit te voeren. Het adres van de werkgroep om de demping uit te stellen werd in die vergadering ook besproken.

Op 2 juli '74 volgde een schrijven aan B&W. Daar de Drentse Hoofdvaart tot voorbij de oude Trambrug tot beschermd stadsgebied verklaard was en bij Monumentenzorg een verzoek in behandeling was om de Trambrug en het sluisje op de voorlopige Monumentenlijst te plaatsen, verzocht de werkgroep om de werkzaamheden aan Kanaal, Trambrug en sluis te staken tot Monumentenzorg een uitspraak deed.

Het resultaat was nihil. In de Drentse en Asser Courant van 3 juli 1974 stond te lezen:

"ASSEN VERWOEST LAATSTE SFEERSTUK (TRAMBRUG)

De voorbereiding voor de demping van het Kanaal tussen Trambrug en sluis is in volle gang. Het brugwachtershuisje is al verdwenen en de walmuren worden door een bulldozer vernield. De manier waarop de gemeente dit aanpakt heeft nogal wat kwaad bloed gezet."

De Bond Heemschut had de Monumentenraad op de hoogte gesteld. Ir. den Boer hoopte dat het gemeentebestuur zou inzien dat afbreken een voorbarige zaak was, maar in de vergadering van de gemeenteraad bleek de stemming al vast te staan.

Op 10 september '74 werd als resultaat van diepgaande besprekingen nogmaals een schrijven aan de raad gericht met het volgende verzoek: Geen verkeersweg langs het Noord-Willems Kanaal aanleggen, maar de huidige situatie handhaven.

Het antwoord hierop kwam op 20 september. Het kwam in het kort hierop neer, dat de brief van de Werkgroep Binnenstad Assen voor pré-advies in handen van B&W was gesteld. Aan het bureau Hajema was opdracht gegeven om een interim-rapport te maken voor het nieuwe structuurplan. Hierin konden ook de verkeerstechnische maatregelen ter plaatse van het N.W. Kanaal betrokken worden. Suggesties van de werkgroep konden voor 5 oktober '74 naar het bureau Hajema gezonden worden. Deze suggesties werden gedaan per brief van 2 oktober, waarin gesteld werd ten aanzien van het verkeersplan, dat de werkgroep dacht dat het inwonertal van Assen minder snel zou toenemen dan de gemeente verwachtte en dat daarom het wegennet de komende 25 jaar voldoende zou zijn.

De Bond Heemschut deed het college van B&W in een schrijven van 13 maart '75 nog het volgende mee:

"De Bond Heemschut heeft met grote bezorgdheid kennis genomen van de verschillende planologische veranderingen. Ontwikkelingen die gebaseerd zijn op verouderde inzichten en gedeeltelijk worden uitgevoerd zonder dat daaraan een vastgesteld bestemmingsplan ten grondslag ligt. De Bond dringt daarom aan het Komplan te herzien; in plaats van kaalslag moet de nadruk liggen op renovatie en rehabilitatie. De tweebaansweg langs het N.W. Kanaal is niet urgent."

In november besloot de raad definitief af te zien van demping van het Kanaal en af te wijken van het Komplan Noord. De grote verkeersweg, die op de plaats van het Kanaal zou komen, zal van bescheidener afmetingen worden.

Toch plaatste de werkgroep een aantal vraagtekens bij deze weg; het wordt een gesfalteerde weg met vier verkeerslichten en invoegstroken. Dit betekent, dat er hard gereden zal worden. Alles moet weer voor de auto wijken. Men zou mogen verwachten dat voetgangers en fietsers in de stad meer voorrang zouden krijgen. De werkgroep drong erop aan om projecten voor reconstructie van wegen of aanleg van nieuwe wegen uitermate kritisch te willen bezien en voor ogen te houden hetgeen in de Doelstellingennota van de gemeente stond: "In de stad voorrang voor fietsers en voetgangers." In mei '76 werd bekend dat het N.W. Kanaal weer bruggetjes zou krijgen. De dammen zouden verdwijnen bij de verbreding van de weg aan de zuidzijde van het Kanaal. Ze zouden plaatsmaken voor bruggetjes voor fietsers en voetgangers.

Vaart

Op 3 juli '75 werd een brief geschreven aan B&W waarin de werkgroep zich afvroeg of de gemeente wel iets deed om de aftakeling van één van onze meest waardevolle stedebouwkundige delen van Assen te beletten. De Vaart maakte deel uit van een beschermd stadsgezicht, maar ging sinds een paar jaar snel achteruit. Twee panden waren reeds vervangen door inferieure nieuwbouw, terwijl twee andere panden veel gevaar liepen.

Drie maanden later werden twee brieven van B&W ontvangen: de betreffende panden zouden in de oude staat worden teruggebracht. Op 2 februari '76 werd door de werkgroep geconstateerd dat er – ondanks de toezeggingen – aan de situatie niets veranderde.

De molen aan de Molenstraat

Op 30 oktober 1974 werd een brief met een bijvalsbetuiging gezonden aan de gemeenteraad betreffende het voorstel van een van de raadsleden om de molen aan de Molenstraat te restaureren. In de vergadering van 1 september '75 bleek, dat de gemeente niet over financiële middelen beschikte om de molen te restaureren. Later bestond er de gelegenheid het ontbrekende gedeelte in Duitsland te kopen.

Voor de totale opknappkosten (3 ton) is geen oplossing gevonden. De molenstomp staat er nog steeds.

Rijksarchief

In juli 1974 diende zich een probleem aan in de vorm van de bouwplannen voor een nieuw Rijksarchief. Het bestaande gebouw aan het Museumlaantje zou gedeeltelijk worden afgebroken om plaats te maken voor nieuwbouw. Verder was het de bedoeling het Museumlaantje af te sluiten voor het publiek. Het nieuwbouwplan bestond uit een 3 verdiepingen hoog betonnen gebouw tegenover het Ontvangershuis. De werkgroep verzette zich hiertegen heftig door de Rijksdienst voor Monumentenzorg te verzoeken dit plan af te wijzen.

In december '75 bleek dat er voorlopig geen geld was voor een nieuw Rijksarchief en dat het oude plan niet goedgekeurd was. Een nieuwe, sterk gewijzigde opzet werd door de welstandscommissie wel goedgekeurd. Het gebouw zal een geheel ander karakter krijgen. Het wordt van baksteen gebouwd waardoor het niet bij de omliggende gebouwen uit de toon valt. Het Museumlaantje blijft in de nieuwe opzet bestaan.

Minervaflat

In 1973 hadden Gedeputeerde Staten goedkeuring verleend voor het bouwen van een flat van 10 verdiepingen bij de Weiersstraat. Tegen dit plan tekenden velen verzet aan. Voor het bouwen van de "Minervaflat" op dezelfde plaats reageerde de provincie afwijzend. Over deze vreemde gang van zaken beklagde het gemeentebestuur zich bij de projectgroep Knelpunten Bouw van het Ministerie van Binnenlandse Zaken.

Op 30 oktober '73 werd door de Werkgroep Binnenstad een bezwaarschrift ingediend tegen de bouw van de flat: door de kleinschaligheid van Assen zou dit gebouw

niet op de aangegeven plaats passen. Per schrijven van 1 augustus '75 werd de raad dringend verzocht van de geplande bouw af te zien en zo een halt toe te roepen aan de "voortschrijdende vernieling van het Asser stadsbeeld".

Tenslotte

Een tien verdiepingen hoge Minervaflat zou er in Assen nooit komen. Het aantal bouwlagen bleef beperkt. De bouw van eengezinswoningen waar de Werkgroep Binnenstad steeds voor had gepleit, kwam in het noordelijke gedeelte van het Komplan op vrij grote schaal tot stand. Een gevolg van de veranderende inzichten t.a.v. stedebouw en het wonen in de binnenstad.

De balans opmakend van de activiteiten van de Werkgroep Binnenstad, kost het weinig moeite vast te stellen dat de resultaten miniem geweest zijn. Anders dan het eerder genoemde Comité Assen-Groen en de Werkgroep Kanaalstraat, die in het volgende paragraafje genoemd wordt, werkte de Werkgroep Binnenstad in feite zonder een concreet te realiseren doel. Of – zo men wil – met een onmogelijk doel. "Het bevorderen van de leefbaarheid en het bewaren van de herkenbaarheid" van Assen lijkt net een schepje te veel hooi op de vorken van de werkgroepsleden te zijn geweest.

Praktisch al hun initiatieven strandden in een uitgebreide briefwisseling. De leden gingen hun werkzaamheden zien als 'vechten tegen de bierkaai'. Deels was dit een gevolg van de gekozen strategie; het bleef namelijk bij het schrijven van brieven. Door de eindeloze schrijverij zonder enig resultaat daalde na een aantal jaren het enthousiasme praktisch tot het nulpunt. En – hoewel de groep nooit officieel werd opgeheven – de activiteiten van de Werkgroep Binnenstad hielden op.

Dam over het Noord-Willems Kanaal

Kanaalstraat (1956)

Al sinds 1975 voert de Werkgroep Kanaalstraat – soms zeer heftig – actie voor het behoud van een stukje Oud-Assen. Zoals de naam al doet vermoeden, gaat het hier met name om het behoud van een aantal woningen in de Kanaalstraat. De werkgroep ontstond toen in het kader van het bestemmingsplan Komplan-Noord steeds meer woningen in deze straat werden afgebroken. Verschrikt sloegen de bewoners van het saneringsgebied de handen ineen: de werkgroep werd opgericht. Doel was het afbraakproces te keren, de bestaande woningen te behouden en de opengevallen gaten met woningen op te vullen.

Sinds 1904

De, aan de rand van de Asser binnenstad gelegen, Kanaalstraat bestaat sinds 1904 onder deze naam.

Rond de eeuwwisseling werd er een verbindingstraat tussen het in 1861 geopende Noord-Willemskanaal en de Schoolstraat aangelegd (de Schoolstraat liep ongeveer op de plaats waar nu de noordkant van het Koopmansplein ligt). Deze door particulieren aangelegde verbindingstraat werd in 1904 door de gemeente overgenomen en kreeg ook toen pas de naam Kanaalstraat.

De in deze straat staande Christelijk Gereformeerde Kerk verrees in 1910. Wat de woningen in de straat betreft, in 1909 werd een bouwvergunning afgegeven voor de panden nr. 30 en 32. De panden aan de westzijde van de straat dateren respectievelijk uit 1923, 1924 en 1925. Vóór de sanering in het begin van de zeventiger jaren kende de Kanaalstraat nog een zijstraatje in oostelijke richting: De Venegang, die een verbinding vormde met de Venestraat.

Gekeerd

In het kader van het Komplan Noord zouden alle bestaande woningen uit de Kanaalstraat moeten verdwijnen. Toen de werkgroep zich daar tegen keerde en gesprekken hierover aanvraag bij de gemeente, bood deze aan een half jaar te wachten met verdere sloopwerkzaamheden. In dat halve jaar zou de werkgroep alternatieve plannen mogen ontwikkelen voor het betrokken gebied.

Eén en ander wordt op 26 augustus 1975 afgesproken. Groot was de verbazing dan ook toen drie dagen later Kanaalstraat 59 werd gesloopt. De werkgroep bezet het pand in de schafttijd van de slopers. Er wordt een harde strijd gestreden tussen de werkgroep en de gemeente. De beschuldigingen, die over en weer vliegen, worden uitvoerig uitgemeten in de plaatselijke kranten.

Uiterst links Wethouder Mulder (volkshuisvesting) en uiterst rechts Wethouder De Roos (ruimtelijke ordening) in gesprek met leden van de Werkgroep Kanaalstraat.

De werkgroep is ondertussen druk bezig allerlei gegevens te verzamelen en ideeën te ontwikkelen om binnen het afgesproken half jaar alternatieve plannen op tafel te kunnen leggen.

In het kader van hun plan werden diverse onderzoeken verricht. De bestaande situatie werd in kaart gebracht, evenals de woonfunctie van een binnenstad. Ook de verkeerssituatie en een eventuele bestemming voor het genoemde Kerkgebouw werden onderzocht.

Expositie

Op 3 februari 1976 is het dan zo ver. De werkgroep stuurt een brief naar de Asser raad met de mededeling dat hun plannen klaar zijn en een uitnodiging om deze te komen bezichtigen in het Zusterhuis. Dan is intussen ook het boekje "Toelichting op alternatieve plannen" verschenen.

Vele Assenaren maken van de gelegenheid gebruik de alternatieve plannen te komen bekijken. Er blijkt veel animo te bestaan voor het wonen in de – alternatieve – Kanaalstraat. De ideeën van de werkgroep worden ook door het gemeentebestuur positief gewaardeerd. Besloten wordt om in groter verband verder te werken aan de plannen. Daartoe worden een projectgroep en een werkc comité opgericht. Daarin nemen behalve de werkgroep, de Stichting Woningbeheer Assen, het architectenbureau Sijkkes en Oving, de gemeente en de Welzijnsraad zitting.

Herziening

Het bestemmingsplan Kanaalstraat werd eind '78 een feit door een herziening van het noordwestelijk deel van het Komplan Noord.

Vastgesteld werd dat het plan voor de Kanaalstraat nu zou moeten bestaan uit:

- meergezinshuizen in twee en vier bouwlagen
- openbare en bijzondere bebouwing
- woningen, horeca-bedrijven en kantoren (met een maximale goothoogte van 18 m)
- winkels en horeca-bedrijven in één en twee bouwlagen
- parkeervoorzieningen en wegen

Aanleiding tot het opstellen van de herziening waren de activiteiten van de werkgroep Kanaalstraat. Een werkgroep, die moest beginnen met acties tegen de gemeente om de sloop van hun woningen tegen te gaan. Een werkgroep, die later samen met de gemeente en andere belanghebbende instanties om de tafel zou gaan zitten om verder te praten over de uitwerking van hun plannen. Uitgaande van doelstellingen, randvoorwaarden en uitgangspunten werd aan die uitwerking gewerkt.

Volgens de planning zal in 1980 worden begonnen met de realisering van de plannen.

Wat er in 1979 in de Kanaalstraat over was

Voor dit boekje konden we gebruik maken
van foto's van:

Annemarie Bezema
Gerard Doek
Drents-Groningse Pers B.V.
Gemeente Assen
André Houwing
Geert Hut

omslagontwerp:
Jan Vredeveld

cover-foto:
Gerard Doek

